

**İBN KUDÂME’NİN *EL-MUĞNÎ* ADLI ESERİNİN NİKÂH BÖLÜMÜNDE
ŞÂFÎÎ MEZHEBİNE NİSBET ETTİĞİ GÖRÜŞLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Esmâ DURSUN

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

İslâm Hukuku Bilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ

2022

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI

Esmâ DURSUN

İBN KUDÂME’NİN *EL-MUĞNÎ* ADLI ESERİNİN NİKÂH BÖLÜMÜNDE
ŞÂFİÎ MEZHEBİNE NİSBET ETTİĞİ GÖRÜŞLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ

AĞRI-2022

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İbn Kudâme’nin *el-Muğnî* Adlı Eserinin Nikâh Bölümünde Şâfiî Mezhebine Nisbet Ettiği Görüşlerin Değerlendirilmesi ” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerde erişime açılabilir.

--/--/----

Esma DURSUN

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ danışmanlığında, Esma DURSUN tarafından hazırlanan bu çalışma 00/00/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :		İmza:
Jüri Üyesi :		İmza:
Jüri Üyesi :		İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../2022 tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../.....

Prof. Dr. İbrahim HAN
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VII

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi	1

İKİNCİ BÖLÜM

2. İBN KUDÂME’NİN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	3
2.1. Hayatı.....	3
2.2. Ahlâkı ve İlmî Kişiliği.....	5
2.3. Eserleri.....	7
2.3.1. Kelâm	7
2.3.2. Hadîs	8
2.3.3. Diğer Eserleri	8
2.3.4. Fıkıh ve Usulü	10
2.4. Muğnî Hakkında Genel Bir Bilgi	11
2.4.1. Eserin İçeriği	11
2.4.2. Eserin Metodu	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İBN KUDÂME’NİN EL-MUĞNÎ ADLI ESERİNİN NİKÂH BÖLÜMÜNDE ŞÂFİÎ MEZHEBİNE NİSBET ETTİĞİ GÖRÜŞLER.....	14
3.1. Nikâhın (النِّكَاحُ) Tanımı.....	14
3.2. Nikâhın Hükmü	16
3.3. Nikâhta Taraflar	18
3.4. Nikâh Akdinde İrade Beyanı (İcap ve Kabul)	20
3.5. Nikâh Akdinde Şahitlik	24
3.6. Nikâh Akdinde Velâyet	26

3.7. Nikâh Akdinde Vekâlet	37
3.8. Nikâhta Kefâet/Denklik.....	38
3.9. Kadın ve Erkeğin Birbirlerine Bakmasının Hükümü	44
3.10. Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar	46
3.11. Nikâh Çeşitleri.....	58
3.12. Nikâhın Feshi İle İlgili Durumlar.....	62
3.13. Bâkire ve Dul Kadının Evlilikleri.....	72
3.14. Nikâhta Bir Şeylerin Şart Koşulması.....	74
3.15. Kısıtlının Nikâhı.....	78
3.16. Ehl-i Küfrün Evliliği.....	82
3.17. Köle ve Câriyelerin Evliliği.....	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ	100
KAYNAKÇA.....	102
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ İBN KUDÂME’NİN *EL-MUĞNÎ* ADLI ESERİNİN NİKÂH BÖLÜMÜNDE ŞÂFİÎ MEZHEBİNE NİSBET ETTİĞİ GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Esmâ DURSUN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ

2022, 107 Sayfa

İbn Kudâme’nin *el-Muğnî* adlı eserinin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet ettiği görüşlerin değerlendirilmesini amaçladığımız bu çalışmamız; giriş, iki ana bölüm ve sonuç bölümü olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi hakkında kısa bilgi verildikten sonra ikinci bölümde İbn Kudâme’nin hayatı, ilmî kişiliği ve başta *el-Muğnî* olmak üzere eserleri hakkında genel bir bilgi verilecektir.

Üçüncü bölümde nikâh ile ilgili genel bir bilgi verildikten sonra çalışmamızda esas aldığımız *el-Muğnî*’nin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet edilen görüşler Şâfiî mezhebine ait bazı temel kaynaklarla mukayese edilerek değerlendirilecektir.

Sonuç bölümünde ise mezkûr eserin ilgili bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet edilen görüşlerin Şâfiî mezhebiyle aynı olup olmadığı veya mezhepte yer alan iki görüşten biri olduğu ya da mezhep içi ihtilafı olduğu şeklinde tasnifi yapılarak ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Şâfiî mezhebi, Nikâh

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

THE EVALUATION OF IBN QUDAMAH'S OPINIONS ABOUT THE ŞHAFİ’İ SECTION IN THE WEDDING SECTION OF THE WORK NAMED AL-MUGHNI

Esmâ DURSUN

Advisor: Assist. Dr. Öğr. Ekrem KOÇ

2022, 107 Page

This study, in which we aimed to evaluate the views of Ibn Qudamah's work al-Mughni related to the Shafi'i sect in the wedding section, consists of four parts: introduction, two main parts and conclusion section.

After giving brief information about the subject, purpose and method of the research in the introduction section, a general information about the life of Ibn Qudamah, his scientific personality and his works, especially al-Mughni, will be given in the second section.

After giving a general information about the wedding in the third section, the opinions related to the Shafi'i sect in the wedding section of al-Mughni, which we are based on in our study, will be evaluated by comparing them with some basic sources belonging to the Shafi'i sect.

In the conclusion section, the opinions related to the Shafi'i sect in the relevant section of the aforementioned work will be classified as the same as the Shafi'i sect or as one of the two opinions contained in the sect or as being in intra-sectarian conflict.

Key Words: Ibn Qudamah, el-Mughni, Shafi'i sect, Wedding

ÖNSÖZ

Asr-ı saâdette müslümanlar herhangi bir meselede bir problemle karşılaştıkları ya da dinin bir hükmünü anlamadıkları zaman bunu Hz. Peygamber'e (s.a.v) sorup öğrenirlerdi. O'nun (s.a.v) ahirete irtihalinden sonra ortaya çıkan dinî otorite boşluğunu ashâb (r.a) arasında ilmiyle temâyüz eden sahabiler onlardan sonra tabiûn sonra da müctehid âlimler doldurdu.

Fetihlerle beraber İslâm topraklarının genişlemeye başlaması farklı inanç ve kültürlerle sahip olan insanların müslüman olmasına ve yeni meselelerin ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Hz. Peygamber'in (s.a.v) tedrisinden geçen bazı âlim sahabiler ilmi öğretmek ve yaymak için fethedilen beldelelere gidip orada ilmî çalışmalar yapıp talebe yetiştirdiler. Zamanla İslâmî ilimler çeşitli dallara ayrıldı ve her bir ilim dalında mütehassıs âlimler yetişti. İslâmî ilimlerden olan fıkıh alanında da otorite kabul edilen fâkihler oldu. İslâm dininin hükümlerini en iyi bilen, en iyi anlayan ve ortaya çıkan yeni meselelere Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye ışığında çözümler getiren bu büyük âlimlere ilimde salâhiyet sahibi olmayan kimseler tâbi oldu. Bu tâbiyetle beraber mezhepler teşekkül etti. Mezhep imamlarının içtihadları gerek yazdıkları eserler gerek yetiştirdikleri talebeler vasıtasıyla diğer nesillere aktarıldı ve böylelikle mezhepler sistemleşti.

Bir mezhebin içtihadlarını ele alan eserler yazıldığı gibi birden fazla mezhebin içtihadlarını ihtiva eden mukayeseli eserler de kaleme alınmıştır. Çalışmamızın temelini oluşturan İbn Kudâme'nin (v. 620/1223) "el-Muğnî" adlı eseri de birden fazla mezhebin görüşlerini muhtevî bir eserdir. Hanbelî fâkihi olan İbn Kudâme "el-Muğnî" adlı eserinde Hanbelî mezhebinin görüşlerinin yanı sıra Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinin görüşlerine de yer vermektedir.

Çalışmamızda İbn Kudâme'nin "el-Muğnî" adlı eserinin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet ettiği görüşler Şâfiî mezhebinin bazı temel kaynaklarıyla mukayese edilip değerlendirilecektir.

Bu çalışma; giriş, iki ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşacaktır. Birinci bölümünde İbn Kudâme'nin hayatı, ilmî kişiliği ve başta “el-Muğnî” olmak üzere eserleri hakkında genel bir bilgi verilecektir. İkinci bölümde “el-Muğnî” adlı eserin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet edilen görüşler ele alınacaktır.

Başta çalışmamızda esas aldığımız eserin müellifi Muvaffakuddîn İbn Kudâme olmak üzere İslâm dinine samimiyetle hizmet eden ve bu uğurda bizlere önemli nice eserler miras bırakan değerli âlimlerimizi rahmet ve minnetle anmayı bir borç bilirim. Üzerimde emeği olan ve onları tanımakla bahtiyar olduğum bütün değerli hocalarıma, her zaman maddi ve manevi desteklerini hissettiğim aileme teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak çalışmanın her aşamasında desteğini benden esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ'a, değerli fikirleriyle çalışmanın olgunlaşmasına katkı sağlayan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Davut Eşit ve Dr. Öğr. Üyesi Arif Atalay'a hürmet ve şükranlarımı sunarım.

Esmâ DURSUN

Ağrı-2022

KISALTMALAR

c.c	: Celle Celâluhu
H.z.	: Hazreti
s.a.v	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
a.s	: Aleyhi's-Selâm
r.a	: Radıyallâhu anh-anhüm
r.anhâ	: Radıyallâhu anhâ
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
C.	: Cilt
v.	: Vefât
b.	: bin
trc.	: Tercüme, tercüme eden
thk.	: Tahkîk Eden
çev.	: Çeviren
haz.	: Hazırlayan
ts.	: Tarihsiz
b.y.	: Basım yeri yok
vd.	: ve diğerleri
vb.	: ve benzeri
bkz.	: Bakınız

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Muayyen bir mezhebin görüşlerini ele alan eserler yazıldığı gibi birden fazla mezhebin görüşlerini bir araya getiren kapsamlı fıkıh eserleri de yazılmıştır. İbn Kudâme'nin *el-Muğnî* adlı kitabı da bu kapsamlı eserlerden biridir. Bu eser, ele alınan meselelerde temelde Hanbelî mezhebinin görüşlerini esas almakla birlikte Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinin görüşlerini de ihtiva etmektedir.

Çalışmamızda *el-Muğnî* adlı eserin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine atfedilen görüşler Şâfiî mezhebine ait bazı temel kaynaklarla karşılaştırılarak ele alınıp değerlendirilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmamızda Hanbelî mezhebine müntesip olan İbn Kudâme'nin Hanbelî fıkıhına dair kaleme aldığı ve yer yer diğer mezheplerin görüşlerine de atıfta bulunduğu *el-Muğnî* adlı eserinin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet edilen görüşleri tek tek ele alıp bazı temel Şâfiî kaynaklar ile mukayese ederek bir değerlendirme yapmak amacındayız.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmamızda metodumuz araştırma konusuna ilişkin mezkûr eserin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet edilen görüşleri Şâfiî mezhebinin temel kaynaklarında ele alınan görüşler ekseninde incelemek ve karşılaştırmaktır. Bunun için konuyla ilgili mevcut araştırma ve çalışmalardaki sonuç ve yaklaşımlar görülerek, sınırı çizilen araştırma konusu özelinde *el-Muğnî* adlı esere ve Şâfiî mezhebinin bazı temel eserlerine başvurarak bilgi derlemesi ve tasnifi yapılmıştır. Bu çalışmamızda elde ettiğimiz neticeleri analiz ve sentez süzgecinden geçirerek bilimsel sonuçlara gitmeye çalışacağız.

Çalışmamızda Hanbelî olan İbn Kudâme'nin *el-Muğnî* adlı eserinin ilgili bölümünde ele aldığı Şâfiî mezhebine ait görüşlerin tedkîkini Şâfiî mezhebinde genel kabul gören eserler üzerinden gerçekleştireceğiz.

Bu eserler şunlardır: İmam Şâfiî (v. 204/820) *el-Ümm*, Ebû İshâk eş-Şîrâzî (v. 476/1083) *el-Mühezzeb*, İmam Nevevî (v. 676/1277) *Minhâc*, Hâtib eş-Şîrbînî (v. 977/1570) *Muğni'l Muhtâc*, Kadı Ebû Şücâ' (v. 500/1107) *Gâyetü'l-İhtisâr*.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İBN KUDÂME’NİN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1. Hayatı

Kaynaklarda geçen ismi Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme b. Mikdam b. Nasr el-Cemmâilî el-Makdisî’dir.¹ 541 yılının Şâban ayında (Ocak 1147) Kudüs’e yakın bir çevrede olan Nablus’a bağlı Cemâil köyünde dünyaya gelen² İbn Kudâme, Kudâme ailesinde yetişmiş olup bu ailenin tanınan âlimlerindendir.³

Kudâme ailesi 551 (1156) yılında bölgeye hâkim olan Franklar’ın zulmünden dolayı vatanlarını ve mallarını bırakıp Dımaşk’a göç etmek zorunda kaldı. İbn Kudâme, eğitimini ilk olarak 556’da (1161) babası tarafından kurulan Sâlihiyye Medresesi’nde babasından aldı.⁴ Daha sonra da Ebû’l Mekârim İbn Hilâl (v. 565/1170) ve diğer bazı hocalardan ilim öğrendi.⁵ Başta Kur’ân-ı Kerîm olmak üzere Hırakî’nin (v. 334/945-946) *el-Muhtasar* adlı eserini ve fıkıhla alâkalı birçok metin ezberledi.⁶ Babasının vefatının ardından ağabeyi Ebû Ömer Muhammed’in (v. 607/1210) gözetiminde yetişti ve ondan ders aldı.⁷

İbn Kudâme, bir şiirinde kendisini “muvaffak” olarak nitelendirdiği⁸ için Muvaffakuddîn lakabı ile meşhur oldu.⁹ Eğitim için 561’de (1166) teyzesinin oğlu Abdulganî b. Abdülvâhid el-Makdisî (v. 600/1203) ile beraber Bağdat şehrine gitti. Burada Abdülkâdir-i Geylânî’den (v. 561/1165) ders almaya başladı lâkin hocası kırk

¹ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî, *Mu’cemü’l-Büldân*, thk. Ferid Abdü’l Aziz el-Cündî, (Beyrût: Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, ts.) 2/186; Ebû Muhammed Zekiyyüddîn Abdülazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh el- Münzirî, *et-Tekmile li-Vefeyâti’n-Nakale*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf, (Beyrût: Dâr’ul Risâle, 1401/1981), 3/107; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ’*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf, Muhyî Hilâl es-Serhân, (Beyrût: Dâru’l Risâle, 1406/1986), 22/5; Ebû’s-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh es-Safedî, *el-Vâfi bi’l-Vefeyât*, thk. Dorothea Krawulsky, (Beyrût: Dâru’s Sâder, 1411/1991), 17/37; Ebû’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav’ b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), 13/216-218.

² Hamevî, *Mu’cemü’l-Büldân*, thk. Ferid Abdü’l Aziz el-Cündî, 2/185-186; Münzirî, *et-Tekmile*, 3/107; Safedî, *el-Vâfi*, 17/37; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 13/216-218.

³ Ferhat Koca, “İbn Kudâme, Muvaffakuddîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 18 Nisan 2022).

⁴ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ’*, 22/5-6-7.

⁵ Münzirî, *et-Tekmile*, 3/107; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ’*, 22/5-6-7.

⁶ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ’*, 22/5-6-7.

⁷ Koca, “İbn Kudâme”.

⁸ İbn Kudâme’nin şiiri için bkz. Safedî, *el-Vâfi*, 17/39; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 13/ 216-218.

⁹ Münzirî, *et-Tekmile*, 3/107.

gün sonra vefat etti. Bu arada Abdülkâdir-i Geylânî'den tasavvuf hırkası giydi ve hayatının ileri kademesinde onun tasavvuf görüşünü devam ettirdi.¹⁰

İbn Kudâme Bağdat'ta başta Ebü'l Feth İbnü'l-Mennî (v. 583/1187) ve Ebü'l Ferec İbnü'l Cevzî (v. 597/1201) olmak üzere bölgenin önemli âlimlerinden ilim öğrendi¹¹ ve 565 (1169) yılında Musul şehrine gitti. Burada kaldığı süre içerisinde Ebü'l Fazl Abdullah b. Ahmed b. Muhammed et-Tûsî'nin (v.?) derslerine katıldı. Daha sonra Dimaşk'a döndü fakat yaklaşık bir buçuk yıl sonra tekrar Bağdat'a gidip (567/1171) eğitim ve öğrenimini devam ettirdi. 573 (1178) ya da 574 (1179) senesinde hacca gitti ve Mekke'de Hanbelî âlimlerinden biri olan Mübârek b. Ali b. Hüseyin et-Tabbâh'tan (v.?) ders aldı. Hac dönüşü Bağdat'ta yaklaşık bir yıl daha kalarak öğrenimine devam etti.¹²

İbn Kudâme 575'te (1179) Bağdat'tan ayrılıp Dimaşk'ta ikâmet etmeye başladı. Tedris ve telif çalışmalarını burada devam etti. Kudüs'ün işgalini durdurmak amacıyla Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin 583 (1187) yılında Franklar'a karşı yaptığı sefere katılması dışında Dimaşk'ı terk etmedi. Selâhaddîn-i Eyyûbî bu muharebede İbn Kudâme ve ağabeyi Ebû Ömer Muhammed için ayrı bir çadır tahsis etti. İbn Kudâme, Eyyûbî hükümdarlarından el-Melikü'l Muazzam Şerefeddin (v. 624/1227) ile iyi anlaşmasından dolayı 617'de (1220) Dimaşk Emeviyye Camii'nde Hanbelîler için de ayrı bir kürsü kuruldu.¹³ İbn Kudâme Dimaşk Emeviyye Camii'nde uzun bir müddet eğitim vermede öncülük etti.¹⁴ Ayrıca ağabeyi Ebû Ömer'in vefâtından sonra el-Câmiu'l-Muzafferî camiinde imamlık ve hatiplik vazifesini icra etti. Bilhassa Cuma günleri namazın ardından içlerinde birçok fakihinde olduğu çeşitli kişilerle münazaralarda bulundu.¹⁵

Birçok kişiye ders veren İbn Kudâme'nin talebeleri arasında kızı tarafından torunu Ebü'l Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Muhammed el-Makdisî (v. 638/1240), Ebû Muhammed Safiyyüddin İshak b. İbrâhim eş-Şakrâvî (v.?), Ebû Muhammed Şerefeddin Hasan b. Abdullah el-Makdisî (v. 695/1296), Ebü's-Safâ Halîl b. Ebû Bekir el-Merâgi (v.?), Ziyâeddin el-Makdisî (v. 643/1245), Ebû Muhammed

¹⁰ Koca, "İbn Kudâme".

¹¹ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Münzirî, *et-Tekmile*, 3/107; Yusuf Şevki Yavuz, Casim Avcı, "İbnü'l Cevzî, Ebü'l-Ferec", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 13 Temmuz 2022).

¹² Koca, "İbn Kudâme".

¹³ Koca, "İbn Kudâme".

¹⁴ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186.

¹⁵ Koca, "İbn Kudâme".

Bahâeddin Abdurrahman b. İbrâhim el-Makdisî (v.?), Ebû Şâme el-Makdisî (v.?), Ebû'l Ferec Abdurrahman b. Rezîn el-Havrânî (v.656/1258), Ebû Süleyman Abdurrahman b. Abdülganî el-Makdisî (v. 600/1203), Ebû Zekeriyâ İbnü's-Sayrafi (v. 678/1279), kardeşinin oğlu ve *el-Mukni'* ile *el-Muğnî*'nin şârihi Ebû Ferec İbn Kudâme (v. 682/1283), Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed es-Sa'dî (v.?) ve Ebû Bekir İbnü'l İmâd el-Makdisî (v.?) gibi birçok âlim bulunmaktadır.¹⁶

İbn Kudâme Ramazan ayının sonlarında 620/1223 senesinde Dımaşk'ta vefat etti.¹⁷ Kabri el-Câmiu'l-Muzafferî'nin arkasındaki Kâsiyûn Kabristanı'ndadır.¹⁸ Halktan kalabalık bir grup cenazesine iştirak etmişti. İbn Kudâme'nin erkek ve kız çocukları o sağken vefat etmişlerdi. Geride sadece oğlu İsa'dan olma iki torunu kalmıştı. Onların da vefat etmeleriyle İbn Kudâme'nin soyu kesilmiş oldu.¹⁹

İbn Kudâme'nin hayatına yönelik talebelerinden Ziyâeddin el-Makdisî bir eser kaleme almış, birçok tarihçi de onun hakkındaki bilgileri bu eserden istifade ederek öğrenmiştir.²⁰

2.2. Ahlâkı ve İlmî Kişiliği

Tabakat kitaplarında İbn Kudâme'nin ahlâkî faziletlerine dair çokça rivayet yer almaktadır.²¹ Takvâ ve zühd sahibi olmasının yanında ilmiyle amel eden, sâlih²², haşyet ve ihlâs sahibi, âbid, zâkir, kanaatkâr²³, güzel ahlâklı, hayâlî, güzel davranışlı, cömert, mütevazı, nurlu ve değerli biriydi.²⁴ Çokça namaz kılar, Kur'an-ı Kerîm tilâvet eder, oruç tutar ve gecelerini ibadetle ihyâ ederdi.²⁵ Ayrıca sünnete sıkıca bağlılığı, her türlü bid'at ve hurafeye karşı dik duruşuyla da bilinmiştir. Bir yandan Selef²⁶ akîdesini müdafaa ederken diğer yandan Hanbelî mezhebinin hukukî mirasını sonraki nesillere aktarmak için eser yazmaya ve talebe yetiştirmeye gayret etmiş,

¹⁶ Koca, "İbn Kudâme".

¹⁷ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Münzirî, *et-Tekmile*, 3/107.

¹⁸ Münzirî, *et-Tekmile*, 3/107.

¹⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3/216-218.

²⁰ Koca, "İbn Kudâme".

²¹ Koca, "İbn Kudâme".

²² Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Safedî, *el-Vâfi*, 17/37; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 13/216-218.

²³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 22/6.

²⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 13/216-218.

²⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 13/216-218.

²⁶ Selef; önce geçmiş zâtlar demektir. Selef-i Sâlihîn; Ashâb-ı Kirâm ile Tâbiîn'e denir. Ayrıca, dînin emir ve yasaklarına tam olarak uyan diğer geçmiş zâtlar için de bu deyim kullanılır. Fakîhlerce, selef; Ebû Hanîfe'den Muhammed b. Hasan'a kadar geçen zâtlardır. Bkz. Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf Cürcânî, "selef", *Ta'rifât*, trc. Arif Erkan, (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 126.

derslerinde ilmî konuları münazara edip Hanbelî fıkıh kültürü ve öğretisinin oluşumuna katkı sağlamıştır. Böylelikle ferdî yaşamlarında zühdleri, sosyal yaşamlarında ise mücadeleleriyle tanınan Ebû Muhammed el-Berbehârî (v. 329/940-941), Şerîf Ebû Ca'fer el-Hâşimî (v. 470/1077), Hâce Abdullah- Herevî (v. 481/1089) ve Abdulkâdir-i Geylânî (v. 561/1165-66) gibi Selefi-Hanbelî geleneğinin VII. (XIII.) yüzyıldaki en önemli mümessillerinden biri olmuştur.²⁷ Zira kendi zamanında zühdü ve Hanbelî mezhebi hakkındaki ilmî kabiliyetiyle onun gibisi görülmemiştir.²⁸

İbn Kudâme zengin fıkıh birikimi, zühd hayatı ve hurafelerle mücadelesi gibi meziyetleriyle sadece kendi döneminin bir yazarı olmamış, aynı zamanda talebeleri ve kitaplarıyla bu değerlerin daha sonraki nesillere aktarılmasını da sağlamıştır. Bu bakımdan VIII. (XIV.) yüzyılın İslâm dünyasında adı ve görüşleri etrafında büyük tartışmalar olan Takıyyüddin İbn Teymiyye (v. 728/1328) ile Muvaffakuddîn İbn Kudâme arasında, tasavvufta derin görüş ayrılıkları olmasına karşın fikhî anlayış ve mücadele geleneği yönüyle bazı benzerlikler kurulabilir.²⁹

Kuvvetli bir münazara kabiliyeti olan İbn Kudâme hadîs, kelâm, fıkıh, ferâiz, Arap dili ve edebiyatı, ensâb, hilâf, hesap ve astronomi gibi dallarda söz sahibi bir âlim olmasıyla birlikte bilhassa kelâm³⁰ ve fıkıh alanlarında temâyüz etmiştir. Hanbelî mezhebi literatürüne en çok katkısı yapan âlimlerden biri olan İbn Kudâme hakkında döneminin âlimlerinden Ebû Bekir Muhammed b. Meâlî b. Ganîme (v.?) “Zamanımızda Muvaffak’tan başka içtihad derecesine ulaşan bir kişi bilmiyorum” demiş, Takıyyüddin İbn Teymiyye de Dımaşk’a Evzâî’den (v. 157/774) sonra İbn Kudâme’den daha fakih birinin gelmediğini belirtmiştir. Yine dönemin birçok âlimi onun ile ilgili benzer övgülerde bulunmuştur.³¹

İbn Kudâme, Ahmed b. Hanbel’e intisap etmekle beraber fıkıhla alâkalı eserlerinde mezhep taassubundan sakınmaya gayret etmiş, kendi görüşleriyle

²⁷ Koca, “İbn Kudâme”.

²⁸ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186.

²⁹ Koca, “İbn Kudâme”.

³⁰ Allah'ın (c.c) Zât ve Sıfatlarını, başlangıç ve son bakımından mümkünâtın (evrenin) hallerini, İslâm kânununa göre araştıran bir ilimdir. Bkz. Cürcânî, *Ta'rifât*, “Kelâm”, 189.

³¹ Koca, “İbn Kudâme”.

mezhebin görüşünün birbiriyle çeliştiği durumlarda ise kendi görüşünü esas almıştır. Bununla birlikte kendi görüşleri de mezhep içinde bir tercih özelliğindedir.³²

İbn Kudâme müteahhir dönemde yaşamış olmasına karşın İslâm aleminde meydana gelen fikrî gelişmelerle pek alâkadar olmamış, genel anlamda düşünce ve itikad alanında aşırı bir muhafazakârlık göstermiştir. Binaenaleyh akaid meselelerini anlamak ve lazım geldiğinde te’vile başvurmak amacıyla akli önemseyen kelâm âlimlerini İbn Teymiyye gibi etraflıca tetkik ederek değil de tamamıyla ve itham edici bir dille tenkit etmiştir.³³

İbn Kudâme’nin itikadî konularda Selefîn fikirlerini temellendirmeye çalışırken en çok hassasiyet gösterdiği hususların başında aklın ilâhî sıfatları ve onların mahiyetlerini anlamaktan âciz duruma düşmesi, Allah’ın (c.c) zâtıyla arşın üstünde olması, harf ve sesle (lafız) konuşması gibi konular gelmektedir. İbn Kudâme’ye göre ilâhî sıfatları ispat etmek maksadıyla “kıyâsü’l-gâib ale’ş-şâhid” adı verilen istidlâl yöntemini kullanmak Allah’ı (c.c) mahlûkata benzetmeyi lüzumlu kılar. Kelâmcıların teşbihten kurtulmak için kullandıkları bu istidlâl yöntemi onları teşbihe düşürmüştür. Mahlûkata verilen isim ve sıfatların Allah’a (c.c) verilmesi halinde farklı manalar ifade edeceğinin bilinmesi teşbihi ortadan kaldırmak için kâfi olup bazı sıfatları te’vile lüzum yoktur.³⁴

2.3. Eserleri

2.3.1. Kelâm

1. *Lûm’atü’l-İ’tikâdi’l-Hâdi ilâ Sebîli’r-Reşâd (Akidetü’l-İmâm Muvaffakuddîn)*. İbn Kudâme bu eserinde akaid meselelerini Selefî anlayış çerçevesinde icmal etmiştir.

2. *İsbâtü Sıfati’l-‘Ulüv*. İbn Kudâme bu eserinde tefsir ve te’vilde bulunmadan, Allah’ın istiva sıfatının malum keyfiyetinin meçhul olduğu anlayışına dayanarak bu husustaki naklî delillerde te’vile başvuran kelâm âlimlerini tenkit etmiştir.

³² Koca, “İbn Kudâme”.

³³ Koca, “İbn Kudâme”.

³⁴ Koca, “İbn Kudâme”.

3. *Münâzara fî'l-Kur'âni'l-Azîm (Hikâyetü'l- Münâzara fî'l Kur'âni ma'a ba'zı Ehli'l-Bid'a)*. İbn Kudâme burada Hanbelîlerin Kur'ân-ı Kerîm'in mahlûk olmadığına dair görüşlerini müdafaa eder.³⁵

4. *el-Burhân fî Beyâni'l-Kur'ân*.³⁶ Bu eserde Kur'ân-ı Kerîm'in mahlûk olup olmadığı meselesinde Allah'ın kelâm sıfatının mushafla alâkası üzerinde durulmuş; Eş'arîler'e isnad edilen, mushaflara "Kur'ân" isminin verilmesinin mecazi olduğu görüşü kabul edilmeyerek onun gerçek olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır.³⁷

5. *Zemmü't-Te'vîl*. Bu eserde Allah'ın sıfatları hususunda Selef'in görüşleri kanıtlanmaya çalışılmış ve te'vil ehli eleştirilmiştir.

6. *Tahrimü'n-Nazar fî Kütübi Ehli'l-Kelâm (er-Red alâ İbn Akîl)*. Eserde İbn Akîl'in kelâmî görüşleri tenkit edilmiştir. Ayrıca burada Selef'in Allah'ın sıfatları ve Kur'ân'ın mahlûk olup olmadığı meselesindeki görüşü müdafaa edilmiştir.

7. *el-Akide fî İlmi't-Tevhid*.

8. *Risâletü't-Tenzih*.

9. *Risâle ile 'ş-Şeyh Fahriddin İbn Teymiyye fî Tahlîdi Ehli'l-Bid'a fî'n-Nâr*.

10. *es-Sırâtü'l-Müstakîm fî İsbâtı'l-Harfi'l-Kadîm*.³⁸

2.3.2. Hadîs

1. *Kun'atü'l-Erîb fî Tefsîri'l-Garîb min Hadîsi Resûlillâh ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn (el-Muhtasar fî Garibi'l-Hadîs)*.³⁹ Bu eser Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın (v. 224/838) *Garîbü'l-Hadîs* isimli kitabının muhtasarıdır.⁴⁰

2. *Muhtasaru 'İleli'l-Hadîs*.⁴¹ Bu eser Ebû Bekir el-Hallâl'ın eserinin ihtisarıdır.⁴²

2.3.3. Diğer Eserleri

1. *et-Tebyîn fî Ensâbi'l-Kureşîyyîn*.⁴³ Hz. Peygamber'in (s.a.v) ve hısımlarının nesebi ve faziletleri hususunda yazılmış bir eserdir.⁴⁴

³⁵ Koca, "İbn Kudâme".

³⁶ Safedî, *el-Vâfî*, 17/37.

³⁷ Koca, "İbn Kudâme".

³⁸ Koca, "İbn Kudâme".

³⁹ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Safedî, *el-Vâfî*, 17/37.

⁴⁰ Koca, "İbn Kudâme".

⁴¹ Safedî, *el-Vâfî*, 17/37.

⁴² Koca, "İbn Kudâme".

⁴³ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Safedî, *el-Vâfî*, 17/37.

2. *el-İstibâr fî Nesebi's-Sahâbe mine'l-Ensâr*.⁴⁵ Burada ilk olarak Evs ve Hazrec kabilelerine mensubiyeti olan sahâbîler, sonrasında ensardan olan fakat hangi kabileden olduğu bilinmeyen bazı kimseler tanıtılmıştır.⁴⁶

3. *Kitâbü't-Tevvâbîn (Kitâbü't-Tevbe)*.⁴⁷ Bu eserde Hârût ve Mârût isimli iki meleğin tövbeleriyle alâkalı hadiseler, bazı peygamberlerin ve geçmiş milletlerden bazı kişilerin, Hz. Peygamber (s.a.v) ile bazı sahâbîlerin ve İslâm tarihinde marûf olan kimi kimselerin tövbeleriyle alâkalı kıssalar nakledilmiştir.⁴⁸

4. *Zemmü'l-Müvesvisîn ve't-Tahzîr mine'l Vesvese*.⁴⁹ Bu eserde öncelikle vesvesenin tahlili yapılarak bilhassa ibadetlerde sebebiyet verdiği menfî neticelerden bahsedilmektedir.⁵⁰

5. *Kitâbü'l-Mütehâbbîne fî'llâh*.⁵¹

6. *er-Rikka ve'l-Bükâ' (Kitâbü'r-Rikka)*.⁵² İbn Kudâme bu eserinde tasavvuf anlayışını ortaya koymaktadır.

7. *Minhâcü'l-Kâsîdîn fî Fazli'l-Hulefâi'r-Râşidîn (Fezâilü'l-Hulefâi'l-Erbaa ve Tertîbühüm fî'l-Fazl ve Fazlû Hâzihi'l-Ümme alâ Ğayrihâ)*.

8. *el-Vasıyye*.

9. *Zemmü mâ aleyhi Mu'âni't-Tasavvuf mine'l-Ğınâ ve'r-Raks (Fütyâ fî Zemmi's-Şebbâbe ve'r-Raks ve's-Semâ) (Zemmü mâ aleyhi Müddeu't-Tasavvuf)*. Bu eserde İbn Kudâme kimi mutasavvıfların raks, mûsiki, yüksek sesle zikir ve def çalma hususundaki görüşlerini eleştirmiştir.⁵³

10. *Tuhfetü'l-Ahbâb fî Beyâni Hükmi'l-Eznâb*.

11. *el-Fevâid*.

⁴⁴ Koca, "İbn Kudâme".

⁴⁵ Safedî, *el-Vâfi*, 17/37.

⁴⁶ Koca, "İbn Kudâme".

⁴⁷ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186.

⁴⁸ Koca, "İbn Kudâme".

⁴⁹ Safedî, *el-Vâfi*, 17/37.

⁵⁰ Koca, "İbn Kudâme".

⁵¹ Safedî, *el-Vâfi*, 17/37.

⁵² Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Safedî, *el-Vâfi*, 17/37.

⁵³ Koca, "İbn Kudâme".

2.3.4. Fıkıh ve Usulü

1. *el-Muğnî*.⁵⁴ Ebû Kâsım el-Hırakî'nin Hanbelî mezhebine yönelik ele aldığı ve bu mezhebin ilk el kitabı olma özelliğine sahip *el-Muhtasar* adlı eseri üzerine kaleme alınmış şerhlerden biridir.⁵⁵ İbn Kudâme bu eserinde Hanbelî mezhebinin fıkhnı ve âlimler arasındaki ihtilafları ele almıştır.⁵⁶

2. *el-Umde fi'l-Fıkhi'l-Hanbelî (Umdetü'l-fıkh alâ Mezhebi'l -İmâm Ahmed)*.⁵⁷ Başlangıç aşamasındaki fıkıh talabeleri için bir ders kitabı özelliğindedir. Fıkıh ile ilgili yazılmış muhtasar bir eserdir. Eserde mukayese ve münazaraya girilmeden ve delillerin tafsilatı verilmeden mezhepte tercih edilen görüşler anlaşılır bir dille zikredilmiştir.⁵⁸

3. *el-Muknî*.⁵⁹ Orta seviyedeki fıkıh öğretiminde bir ders kitabı özelliğindedir. Bu eser Hanbelî âlimleri tarafından oldukça fazla ilgi görmüş, birden fazla hâşiye, şerh ve ihtisâr çalışmalarına mevzu olmuştur.⁶⁰

4. *el-Kâfî fi Fıkhi'l-İmâmi'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel*.⁶¹ İhtilaf halinde tercihte bulunabilmek için başvurulabilecek kaynaklardan biri olarak nitelenen bir eserdir.⁶²

5. *Umdetü'l-Azîm fi Telhîsi'l-Mesâili'l-Hâriciyye an Muhtasarı Ebi'l Kâsım (Umdetü'l-Hâzim fi'l-Mesâili'z-Zevâid an Muhtasarı Ebi'l Kâsım)*. Fıkıh alanında kaleme alınmış itimad edilen eserlerden biridir. İbn Kudâme bu eseri Ebi'l Hattâb Mahfûz'un (v. 510/1116) *el-Hidâye* isimli eserinin özeti olarak ele almıştır.⁶³

⁵⁴ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Safedî, *el-Vâfî*, 17/37; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 13/216-218.

⁵⁵ Koca, "İbn Kudâme".

⁵⁶ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186.

⁵⁷ Safedî, *el-Vâfî*, 17/37.

⁵⁸ Nusret Dede, *İbn Kudâme'nin el-Muğnî Adlı Eserinde Usul-u Fıkhın Kullanımı*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 9.

⁵⁹ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Safedî, *el-Vâfî*, 17/37; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 13/216-218.

⁶⁰ Dede, *İbn Kudâme'nin el-Muğnî Adlı Eserinde Usul-u Fıkhın Kullanımı*, 10.

⁶¹ Safedî, *el-Vâfî*, 17/37.

⁶² Recep Kılıç, *İbn Kudâme'nin Fıkıh İlmindeki Yeri ve el-Muğnî Adlı Eseri*, (Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 18.

⁶³ Abdulghafar Hanafi, *İbn Kudâme'nin el-Muğnî Adlı Eserinde Ebu Hanîfe'ye Nisbet Edilen Görüşlerin Tahkiki (İbadetler Bölümü)*, (Konya: Necmettin Erbakan, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 11.

6. *Zevâidü'l-Kâfi ale'l-Hırakî*. İbn Kudâme bu eserinde Ebû Kâsım el-Hırakî'nin *el-Muhtasar* adlı eseri üzerine birtakım eklemeler yapmıştır.⁶⁴

7. *Ravzatü'n-Nâzır ve Cünnetü'l-Münâzır fî Usûli'l-Fıkh alâ Mezhebi'l-İmâm Ahmed*.⁶⁵ Hanbelî mezhebinin önemli fıkıh usulü kitaplarındandır. İbn Kudâme bu usûl eserini kaleme alırken Gazzâlî'nin *el-Mustasfâ* adlı eserini esas almıştır. Bu iki eserin bilhassa mantık ilmini ele alan mukaddimeleri arasında paralellikler ve benzerlikler vardır. Bu paralellik ve benzerlikler Gazzâlî'nin fıkıh usûlü anlayışının İbn Kudâme'ye derin bir şekilde tesir ettiğinin bir göstergesidir.⁶⁶

Kaynaklarda İbn Kudâme'ye nisbet edilen eserler içerisinde; *Mukaddime fî'l-Ferâiz*,⁶⁷ *Kitâbü'l-Kader*,⁶⁸ *Muhtasarü'l-Hidâye*,⁶⁹ *Fezâilü's-Sahâbe*,⁷⁰ *Sıfatü'l-Felâk*,⁷¹ *Cevâbü Mes'ele Veredet min Sarhad fî'l-Kur'ân*, *Bülğatü't-Tâlibi'l-Hasîs min Sahîhi Avâli'l-Hadîs*, *ez-Zühed*, *eş-Şâfi*, *Fetâvâ ve Mesailü'l-Mensûre*, *Menâsikü'l-Hac*, *Kadâyâ Ali*, *Fezâilü Aşûrâ*, *Fezâilü'l-Aşr* ve *Meşyaha* zikredilir.⁷²

2.4. Muğnî Hakkında Genel Bir Bilgi

2.4.1. Eserin İçeriği

İbn Kudâme'nin fıkıh alanında yazdığı önemli eserlerinden biri olan *el-Muğnî*, Hanbelî mezhebi ve âlimler arasındaki ihtilafları ihtiva eden kapsamlı bir eserdir.⁷³ Hanbelî öğretisinin meydana gelmesinde en büyük katkıyı sağlayanlardan biri olan Ebu Kâsım el-Hırakî'nin Hanbelî fıkına dair en mühim eseri ve Hanbelî mezhebinin ilk el kitabı olma niteliğine sahip olan *el-Muhtasar* adlı eseri üzerine kaleme alınmış şerhlerden birisidir. Hırakî, İmam Ahmed'in iki oğlu Abdullah ve Salih'ten eğitim almış, fıkıh alanında güçlü bir âlimdir. Ebu Bekir el-Hallal'ın (v. 311/923) *Kitâbu Cami*'ini özetlediği *el-Muhtasar* adlı eserinde 2300 meseleyi ele

⁶⁴ Hanafi, *İbn Kudâme'nin el-Muğnî Adlı Eserinde Ebu Hanife'ye Nisbet Edilen Görüşlerin Tahkiki (İbadetler Bölümü)*, 11.

⁶⁵ Safedî, *el-Vâfi*, 17/37; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 13/216-218.

⁶⁶ Ferhat Koca, "Ravzatü'n Nâzır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 5 Temmuz 2022).

⁶⁷ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186.

⁶⁸ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/ 186; Safedî, *el-Vâfi*, 17/37.

⁶⁹ Safedî, *el-Vâfi*, 17/37.

⁷⁰ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186; Safedî, *el-Vâfi*, 17/37.

⁷¹ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186.

⁷² Koca, "İbn Kudâme".

⁷³ Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, 2/186.

almıştır.⁷⁴ Belirli bir mezhebin üstünlüğünü kanıtlamak amacıyla yazılmayan *el-Muğnî* hakikatin edille-i asliyyeye⁷⁵ göre en münasip hükmünün tesbitini belirlemek için kaleme alınan kitaplardandır.⁷⁶

İbn Kudâme bu şerhinde, Hanbelî mezhebindeki muhtelif görüşlerin yanı sıra diğer mezheb imam ve müctehidlerinin de görüşlerine geniş bir şekilde yer verip aralarında tercihlerde bulunmuştur. Bir fıkıh ansiklopedisi özelliğinde olan bu eser İslâm hukukçuları tarafından mühim bir kaynak olarak değerlendirilmiş, Şâfiî fakihlerinden İzzeddin İbn Abdüsselâm (v. 660/ 1262) da eserin bu özelliğine vurgu yapmıştır.⁷⁷

İbn Kudâme *el-Muğnî* eserinde 67 bölüm başlığı ele almış ve bu başlıkların her birine kitap adını vermiştir.⁷⁸

2.4.2. Eserin Metodu

İbn Kudâme, *el-Muğnî*'de konuları genel olarak ibâdât, muamelât, münakehât ve ukûbât sistematigine uygun olarak ele almıştır. Yine konuları düzenli bir sıralamayı takip etmemekle beraber kitab, bab, mes'ele ve fasıllara ayırmıştır. İbn Kudâme, Hırakî'nin *el-Muhtasar* adlı eserinin cümlelerini 'mes'ele' başlığı altında aynen aktardıktan sonra kendi açıklamalarına yer vermiş ve 'fasıl' başlıkları altında Hırakî'nin verdiği konuyla alâkalı ikincil konuları açıklamıştır. Konuyla ilintili görüş ve delilleri söylemeye genellikle Ahmed b. Hanbel'in görüşünden başlayıp daha sonra sıralama yapmaksızın, yaşadığı dönem ve daha öncesinde yaşamış olan Hz. Ebu Bekir (v. 13/634), Hz. Ömer (v. 23/644), Hz. Ali (v. 40/661), İbn Mesûd (v. 32/652), İbn Abbas (v. 68/687), İbn Ömer (v. 73/692), Nehâî (v. 96/714), Hammad (v. 120/738), Ebu Hanife (v. 150/767), Ebu Sevr (v. 161/778), Mâlik (v. 179/795), Şâfiî (v. 204/820), İbnu'l Münzir (v. 310/923) gibi konu hakkında görüş serdetmiş müctehidlerin fikirlerine yer vermiştir.⁷⁹

⁷⁴ Osman, Keskiöglü, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*, (Ankara: Müftüoğlu Yayınları, 1969), 135.

⁷⁵ Aslı delillerdir ki bunlar: Kur'ân-ı Kerîm, Sünnet, İcmâ ve Kıyâs-ı fukahâdâdır. Bkz. Mehmet Erdoğan, "Edille-i Asliyye", *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Ensar Yayıncılık, 2015), 113.

⁷⁶ Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1999), 245.

⁷⁷ Koca, "İbn Kudâme".

⁷⁸ İsa Atıcı, *Ahmed b. Hanbel'den Gelen Çoklu Rivâyetler (el-Muğnî Örneği)*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 17.

⁷⁹ Atıcı, *Ahmed b. Hanbel'den Gelen Çoklu Rivâyetler (el-Muğnî Örneği)*, 17.

İbn Kudâme birtakım konularda âlimlerin görüş ve delillerine yer verdikten sonra ‘ve lenâ’ diyerek Hanbelî mezhebinin müftâ bih⁸⁰ görüşünü delilleriyle izah etmiş azda olsa ‘indî’ diyerek bazı yerlerde de kendi görüşünü zikretmiştir. Yine kimi mevzularda Ahmed b. Hanbel’den aktarılan rivayetler arasında tercihler yapmıştır. Hanbelî mezhebinin ileri gelen Ebu Bekir el-Esrem (v. 261/874-75[?]), Hallâl, Hırakî ve Ebu’l-Hattâb (v. 510/1116) gibi âlimlerinin rivayetler arasındaki tercihlerine yer vermiştir.⁸¹

İbn Kudâme, mezhep içi ve mezhepler arası farklı görüşleri konu edindiği bu hacimli eserinde mensup olduğu mezhebin delillerinin daha güçlü oluşunu, taassuba kaçmadan kanıtlamaya çalışırken, incitici ve hakaret eden bir dil yerine, nezâketi esas alan ilmî bir uslûp kullanmıştır.⁸²

⁸⁰ Bir mesele hakkında kendisiyle hüküm verilen şerî hüküm. Bir olay hakkındaki farklı görüşlerden tercih yoluyla kendisiyle fetva verilen kavil. Bkz. Erdoğan, “Müftâ Bih”, 415.

⁸¹ Atıcı, *Ahmed b. Hanbel’den Gelen Çoklu Rivâyetler (el-Muğnî Örneği)*, 17.

⁸² Dede, *İbn Kudâme’nin el-Muğnî Adlı Eserinde Usul-u Fıkhın Kullanımı*, 24.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İBN KUDÂME’NİN EL-MUĞNÎ ADLI ESERİNİN NİKÂH BÖLÜMÜNDE ŞÂFÎÎ MEZHEBİNE NİSBET ETTİĞİ GÖRÜŞLER

3.1. Nikâhın (النِّكَاحُ) Tanımı

“ن-ك-ح” fiilinden bir mastar olan nikâh kelimesi⁸³ sözlükte “evlenmek ve cinsî münasebette bulunmak” manasına gelir. Fıkıh terminolojisinde ise karşı cinsten iki kimsenin, beraber yaşamalarına ve yardımlaşmalarına fırsat veren ve her iki tarafa da karşılıklı hak ve vazifeler yükleyen bir akit olarak tarif edilmektedir.⁸⁴ Yani evlilik akdi nikâh olarak isimlendirilir.⁸⁵ Kur’ân-ı Kerîm’de nikâh kelimesi evlilik manasında zikredilmektedir.⁸⁶ Ancak ﴿ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ﴾ “Evlilik çağına gelince”⁸⁷ âyet-i kerîmesinde nikâh sözcüğü ile ihtilâm⁸⁸ kastedilmektedir.⁸⁹

Nikâhın aslı evlilik aktidir.⁹⁰ Bu akitle birlikte eşlerin birbirlerinden meşrû bir şekilde istifade etmeleri câiz olur.⁹¹ Nikâh akdi hem hukukî hem de ibadet yönü bulunan özel bir akit⁹² ve bu akit bir âyet-i kerîmede ﴿ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴾ “sapasağlam bir söz”⁹³ olarak nitelenmiştir.

Ailenin temelini esası olan evlilik müessesesi tüm ilâhî dinlerde, erkeğin ve kadının kendilerine has bir paylaşım ve mahremiyet alanı kurmalarına ve insan neslinin sürekliliğine katkı sağlamalarına olanak tanıyan tek meşrû münasebet olarak kabul edilmiştir.⁹⁴

⁸³Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, “nkh”, *Lisânü’l Arab*, thk. Âmir Ahmed Haydar, (Beyrût: Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, ts.), 2/625.

⁸⁴Fikret Karaman vd., “Nikâh”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, (İstanbul: Diyanet Yayınları, 2009), 461.

⁸⁵İbn Manzûr, “nkh”, 2/625.

⁸⁶İbn Manzûr, “nkh”, 2/625; Ebü’l Bekâ Eyyüb bin Musa el-Hüseyni el-Karemiyyi el-Kefevî, “nkh”, *el-Külliyât*, thk. Adnan Derviş, Muhammed el-Mısrî, (Beyrût: Risâle Yayınları, 2012), 747.

⁸⁷*Kur’ân Yolu Meâli*, haz. Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), Nisâ 4/6.

⁸⁸Ergenlik yaşına gelme, düş azıtma; rüyada cinsel ilişkide bulunma. Bkz. Erdoğan, “İhtilâm”, 238.

⁸⁹Kefevî, “nkh”, 747.

⁹⁰Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Rağîb el-İsfahanî, “nkh”, *Müfredât Kur’an Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdülkâki Güneş, Mehmet Yolcu, (İstanbul: Çıra Yayınları, 2012), 1084.

⁹¹Erdoğan, “Nikâh”, 456.

⁹²Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, (İstanbul: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2015), 32.

⁹³Nisâ 4/21.

⁹⁴Fahrettin Atar, “Nikâh” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 18 Nisan 2022).

İslâm dininde hayatın çeşitli alanlarına yönelik birçok düzenleme Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye’de yer alan genel ilkeler ve amaçlar çerçevesinde ihtiyaçlara, zaman ve şartlara göre İslâm toplumunun takdirine bırakılmıştır. Buna karşın evlenme ve aile ile ilgili belli başlı hükümler ise doğrudan Kur’ân-ı Kerîm tarafından belirlenmiş ve bu hükümler Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından izah edilip uygulanmıştır. Bu durum İslâm dininin evlilik ve aileye atfettiği değerin bir göstergesidir.⁹⁵

Kur’ân-ı Kerîm’de evlenme tabiri, erkek ve kadın olarak yaratılan insan türünün aralarındaki ahenk ve uyumu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Zira evlilikte huzur, karşılıklı muhabbet ve merhametin gelişme ortamı vardır.⁹⁶ Nitekim bir âyet-i kerîmede ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً) *“İçinizden, kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp; aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi, O’nun varlığının delillerindendir. Bunlarda düşünen millet için dersler vardır.”*⁹⁷ buyrulmaktadır.

Evlenmenin hükmü evlenecek olan kimsenin durumuna göre değişir. Nefsinin cinsel arzusunu kontrol edemeyen kişiler için evlilik farz, kontrol edebilenler için ise sünnettir.⁹⁸ Bu görüş Hz. Peygamber’in (s.a.v) { النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ } *“Nikâh benim sünnetimdir, kim benim sünnetim ile amel etmezse benden değildir”*⁹⁹ ve { أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ الْحَيَاءُ وَالتَّعَطُّرُ وَالسَّوَاكُ وَالنِّكَاحُ } *“Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: Utanma duygusu, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek”*¹⁰⁰ hadîsleriyle delillendirilmiştir.

İslâm hukukunda nikâhın, iki şahit huzurunda evlenecek olan tarafların irade beyanında bulunmasıyla akdedilmesi gerekir.¹⁰¹ Bunun dışında nikâhın din adamı ya da başka bir kişinin huzurunda kıyılması veya nikâh dolayısıyla dinî merasim yapılması gibi bir zorunluluk yoktur.¹⁰²

⁹⁵ Atar, , “Nikâh”.

⁹⁶ Abdullah Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, (İstanbul: Ensar Yayıncılık, 2018), 46.

⁹⁷ Rûm 30/21.

⁹⁸ Nuri Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2014), 102.

⁹⁹ İbn Mâce, “Nikâh”, 1 (No. 1846).

¹⁰⁰ Tirmizî, “Nikâh”, 1 (No. 1080).

¹⁰¹ Karaman vd., “Nikâh”, 461.

¹⁰² Atar, “Nikâh”.

Şartlarına uygun bir şekilde yapılan evlilik akdi; dinin müsaade ettiği ölçüler içerisinde karı ve kocayı birbirlerine helâl kılmakla birlikte, mehir¹⁰³, hısımlar akrabalığı, nesep, nafaka, miras gibi hukukî sonuçlar doğurmaktadır.¹⁰⁴

İbn Kudâme'ye göre nikâhın dindeki tarifi şu şekildedir: “*Başka bir manaya delâlet eden bir delil olmadığı sürece nikâh, evlilik akdi demektir.*”¹⁰⁵ Mutlak olarak nikâh, delilin kendisine sarf edilmediği bir yerde, kendisine sarf edildiği lafız olarak ifade edilir. Nikâh hakikatte hem bir akit hem de cinsî münasebettir. Çünkü kitap, sünnet ve arap dilinde meşhur olan, nikâh kelimesinin akit şeklinde kullanılmasıdır. Zira nikâh olmadan da cinsî münasebette bulunulabilir, lâkin bu nikâh değil zina olur. Nikâhın meşruiyetinin aslı Kur’ân-ı Kerîm, Sünnet-i Seniyye ve icmâya¹⁰⁶ dayanır.¹⁰⁷

3.2. Nikâhın Hükümü

İbn Kudâme evlenme konusunda insanları üç kısma ayırmaktadır:

1) Evlenmeyi terk etmesi durumunda harama düşme endişesi olan kimse. Fakihlerin çoğuna göre bu durumda olan kimsenin evlenmesi vacip olur. Zira kişinin kendisini haramdan muhafaza edip iffetini koruması gerekir. Bunun yolu da evlenmektir.¹⁰⁸

2) Şehvî arzusu olmayan kimse. Şehveti bulunmayanın evlenmemesi daha faziletlidir. Çünkü böyle bir kimse evlenirse nikâha ait olan menfaatleri elde edemez.¹⁰⁹

3) Evlenmesi kendisine müstehap olan kimse. Bu kişi, şehvî isteğinin olmasının yanında harama düşme korkusundan kendisini koruyan ve kendisine

¹⁰³ Nikâh bedeli, ağırlık, kalın; kadının, nikâh akdi ile hak kazandığı mala denir. Bkz. Erdoğan, “Mehr”, 356.

¹⁰⁴ Karaman vd., “Nikâh”, 461.

¹⁰⁵ Ebu Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemâîlî el-Makdisî, *el-Muğnî*, (b.y.: Kahire Yayınevi, 1968), 7/3.

¹⁰⁶ Bir asırda bulunan tüm İslâm müctehidlerinin şerî bir hüküm üzerinde görüşbirliği etmeleri. Bkz. Erdoğan, “İcmâ”, 225.

¹⁰⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/3.

¹⁰⁸ İbn Kudâme el-Makdisî, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhi el-Muğnî Muhtasarı*, trc. A. Alpaslan Tunçer, (İstanbul: Karınca ve Polen Yayınları, 2015), 3/532.

¹⁰⁹ Makdisî, *Delilleriyle Hanbelî Fıkhi el-Muğnî Muhtasarı*, 3/533.

güvenen kimsedir. Bu kimsenin evlenmekle iştigal etmesi kenara çekilip nafile ibadetler yapmasından daha faziletlidir. Bu, ashâb-ı re'yin¹¹⁰ görüşüdür.¹¹¹

İbn Kudâme'ye göre bu hususta İmam Şâfiî şöyle demektedir: Allah'a (c.c) ibadet etmek için inziva etmek daha faziletlidir. Çünkü Allah (c.c) Hz. Yahyâ'yı (a.s) şu âyet-i kerîmede: { وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ } “Efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber”¹¹² olarak medh etmiştir. Âyette geçen “hasûr (iffetli)” ifadesi kadınlara gitmeyen, yaklaşmayan kimse demektir. Şayet evlenmek daha faziletli olsaydı, bunun terk edilmesi daha faziletli sayılmazdı. Bir de nikâh karşılıklı bir ivaz¹¹³ akdidir, bu nedenle alışverişten daha faziletli olduğu gibi ibadetle meşgul olmak evlilikten daha faziletlidir.¹¹⁴

Şâfiî fukahasından Ebû İshâk eş-Şîrâzî şehvî arzusu olan, mehir ve nafakayı vermeye gücü yeten kimsenin evlenmesinin müstehap olduğunu söyler.¹¹⁵

Şâfiî fukahasından İmam Nevevî'ye göre evlenmek isteyip mehir ve nafakaya gücü yeten kimsenin evlenmesi müstehaptır. Evlenmeye imkân bulamayan oruç ibadetiyle meşgul olarak şehvî arzusunu kırmalıdır. Evlenmeye ihtiyaç hissetmeyen ve maddî imkânı da olmayan kimsenin ise evlenmesi mekruh olur. Mehir vermeye imkânı olanın zamanını ibadetle geçirmesi daha faziletlidir. Kişinin ibadetle meşgul olmaması halinde ise evlenmesi daha evladır.¹¹⁶

Yine Şâfiî âlimlerinden Hatîb eş-Şîrbînî'ye göre evlenmeye ihtiyaç hisseden, kadının mehir ve nafakasını verecek maddî imkânı olan kişinin evlenmesi müstehaptır.¹¹⁷ Evlenmek için maddî imkânı olan ve kendisinde herhangi bir kusur bulunmayan ancak evliliğe ihtiyaç hissetmeyen kişinin ibadet ile meşgul olmaması

¹¹⁰ Hanefî mezhebi imamları. İbn Mesûd ekolünü oluşturan İbrahim en-Nehâ'î, Hammâd b. Ebî Süleyman, Ebû Hanife, Muhammed b. Ebî Leylâ gibi Irak ulemâsının genel adı. Bkz. Erdoğan, “Ashâb-ı Re'y”, 34.

¹¹¹ Makdisî, *Delilleriyle Hanbelî Fıkıhı el-Muğnî Muhtasarı*, 3/532.

¹¹² Âl-i İmrân 3/39.

¹¹³ İki tarafa borç yükleyen akidlerde karşılıklı bedellerden her biri. Bkz. Bilal, Aybakan, “İvaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (Erişim 18 Nisan 2022).

¹¹⁴ Makdisî, *Delilleriyle Hanbelî Fıkıhı el-Muğnî Muhtasarı*, 3/533.

¹¹⁵ Ebû İshâk Cemalüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî. *el-Mühezzebe fî fıkhi'l İmam eş-Şâfiî*, thk. Muhammed Zuhaylî, (Beyrût: Daru'l Kalem-Dimeşk-Daru'l Şâmiyye, 1417/1996), 4/112.

¹¹⁶ Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en- Nevevî, *Minhâc*, trc. Mithat Acat, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2003), 325.

¹¹⁷ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hâtib eş-Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, trc. Soner Duman, (İstanbul: Mirac Yayınları, 2014), 12/13.

halinde evlenmesinin daha faziletli olduğu ya da evlenmemesinin daha faziletli olduğu yönünde iki görüş bulunmaktadır.¹¹⁸

Şâfiî âlimler İbn Kudâme'nin nisbet ettiği şehvî arzusunun olmasının yanında harama düşme korkusundan kendisini koruyan kimsenin ibadet etmesinin evlenmesinden daha faziletli olduğu görüşünün aksine şehvî arzusu bulunan ve evlenmek için maddi imkânı olan kimsenin evlenmesinin müstehap olduğunu ifade etmektedirler.

3.3. Nikâhta Taraflar

3.3.1. Nikâhın sahih olması için karı ve kocanın belirtilmesinin gerekliliği

İbn Kudâme bazı Şâfiî âlimlerinin velinin birden fazla kızı olması halinde erkeğe “kızımı seninle evlendirdim” deyip ismini telaffuz ile belirtmemesi durumunda nikâhın sahih olmayacağı, aynı şekilde “falan kişinin kızı Fatma ile evlendirdim” deyip Fatma adına sahip diğer kadınlardan ayırt edilene kadar soyunu zikretmesi gerektiği görüşünde olduğunu belirtmektedir.¹¹⁹

Hatîb eş-Şirbînî evlilik akdinin geçerli olması için karı ve kocanın kim olduklarının tayin edilmesinin şart olduğunu, bundan dolayı da velinin “kızımı, ikinizden biriyle evlendirdim”, “kızlarımdan birini seninle evlendirdim” şeklindeki söylemlerinin geçersiz olduğunu söyler.¹²⁰

İbn Kudâme'nin nikâhın geçerli olması için tarafların belirtilmesi bahsinde nisbet ettiği bu görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.3.2. Kadınlara evlenmek isteyen kişinin velisinin kendisi olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kadının velisi oldukları halde onunla evlenmeleri helâl olan amcaoğlu ya da efendisinden birisinin kadına talip olması durumunda bunların akde taraf olamayacaklarından dolayı kadını sadece hâkimin evlendirebileceği görüşünde olduğunu zikretmektedir.¹²¹

¹¹⁸ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/22.

¹¹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/91.

¹²⁰ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/120.

¹²¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/26.

İmam Nevevî velilik sıfatına binaen amcaoğlunun kadın ile nikâhını kıyamayacağını belki aynı seviyede bulunan amcasının çocuğunun nikâhlarını kıyabileceğini, onun yokluğunda ise nikâhlarını hâkimin kıyacağını ifade eder.¹²²

Hatîb eş-Şîrbînî bir kadını evlendirmede velâyet hakkı olan amcaoğlu, câriyeyi özgür bırakan efendisi ve asabesi gibi kimselerin velâyet salâhiyetine binaen o kadını kendilerine nikâhlayamayacaklarını söyler. Zira böyle bir durumda bu kimseler, akdin iki tarafı da olamazlar. Aksine böyle bir durumda o amcaoğlu ile aynı seviyede yer alan öz ya da baba bir diğer amcaoğlu ikisinin nikâhını kıyabilir. Aynı seviyede bulunan birinin olmaması halinde de onları umûmî velâyet hakkına binaen erkeğin yaşadığı yerin hâkimi evlendirir.¹²³

İbn Kudâme tarafından nisbet edilen kadının velisi oldukları halde onunla evlenmeleri helâl olan amcaoğlu ya da efendisinden birisinin kadına talip olması durumunda bunların akde taraf olamayacaklarından dolayı kadını sadece hâkimin evlendirebileceği görüşünün aksine Şâfiî âlimlerin veli ile kadının nikâhını sadece hâkimin değil o veli ile aynı derecede bulunan başka bir velinin de kıyabileceğini belirttiklerini görmekteyiz.

3.3.3. Velisi olan birisinin karısını babasından başkasının boşama yetkisinin olmaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin karısını boşama hususunda babasının bir yetkisinin olmadığı görüşünde olduğunu zikreder. Ayrıca babanın vâsisi, hâkim ve küçük erkek kölesini evlendiren efendi gibi babanın da boşama yetkisi yoktur.¹²⁴

Kadı Ebû Şücâ' boşamanın rükünleri arasında boşayan kimsenin kocanın kendisi olmasının şart olduğunu, koca olmayanın boşamasının ise geçerli olmayacağını belirtmektedir.¹²⁵ Nitekim bir âyet-i kerîmede ﴿ الَّذِي يَبْدِيهِ عَقْدَةُ النِّكَاحِ ﴾ "Nikâh bağı erkeğin elindedir"¹²⁶ buyrulmuştur.

¹²² Nevevî, *Minhâc*, 332.

¹²³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/232-233.

¹²⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/54.

¹²⁵ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 464.

¹²⁶ Bakara 2/237.

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bir kimsenin karısını boşama hususunda babasının bir yetkisinin olmadığı görüşü ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de zikredilmektedir.

3.4. Nikâh Akdinde İrade Beyanı (İcap ve Kabul)

3.4.1. Görmeye gelen erkeğin veliye “evlendirdin mi?” demesi üzerine velinin evet demesi ve velinin erkeğe “kabul ettin mi?” demesi üzerine erkeğin “evet” demesinin durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin velinin “kızımı seninle evlendirdim” karşılığında da erkeğin “evet evliliği kabul ettim” demeden nikâhın kıyılmış olamayacağı görüşüne sahip olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü bu iki söz nikâh akdinin iki rüknüdür ve dolayısıyla bu iki söz olmadan nikâh kıyılamaz.¹²⁷

İmam Nevevî evlilik akdinin sadece icap ve kabul kelimeleri ile geçerli olacağını savunur. İcap kelimesi velinin koca olacak kimseye “kızımı sana zevce olarak verdim” ya da “kızımı sana nikâhladım” demesiyle, kabul kelimesi ise kocanın “onunla evlendim”, “onu nikâhladım”, “onun nikâhını kabul ettim” veya “onunla evlenmeyi kabul ettim” demesiyle vâki olur.¹²⁸

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği evlilik akdinin sadece icap ve kabul kelimeleri ile geçerli olacağı görüşü görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de ifade edilmektedir.

3.4.2. Velinin “kızımı seninle evlendirdim” demesi üzerine erkeğin “kabul ettim” demesinin durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin velinin “kızımı seninle evlendirdim” demesi üzerine erkeğin “bu nikâhı veya bu evliliği kabul ettim” demeden “kabul ettim” demesiyle nikâhın kıyılmış olamayacağı görüşünde olduğunu söyler. Zira bu ifade olmazsa nikâha bir ima olmuş olur ve bu durumda niyete ihtiyaç duyulur.¹²⁹

İmam Nevevî nikâh akdinin sadece tezvîc¹³⁰ ya da inkâh¹³¹ lafızları ile geçerli olacağını zikretmektedir.¹³²

¹²⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/78.

¹²⁸ Nevevî, *Minhâc*, 328.

¹²⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/78.

¹³⁰ Evlendirme; kadın veya erkeğin kendisini nikâhla eş kılması. Bkz. Mehmet Erdoğan, “Tezvîc”, 579.

¹³¹ Nikâh etme veya edilme. Bkz. Luggat, “İnkâh”, (Erişim 30 Temmuz 2018).

Tespit ettiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.4.3. Nikâhın ancak nikâhlama ve evlendirme sözleriyle gerçekleşmesi

İbn Kudâme nikâhın ancak nikâhlandırma ve evlendirme sözleri ve onların cevaplarıyla kıyılacağına icmâ ile sabit olduğunu zikreder. Zira bu iki lafız (رَوَّجْنَاكَهَا) } “...biz seni o kadınla evlendirdik...”¹³³ ile (وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ) “babalarınızın nikâhlandığı kadınlarla evlenmeyin”¹³⁴ âyet-i kerîmelerinde geçmektedir. İster iki taraf aynı lafzı kullansın ister her iki taraf o iki lafızdan birini kullansın fark etmez. İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin de bir kimsenin “ben seni şu kızım ile evlendirdim” demesi üzerine diğerinin “bu nikâhı veya bu evliliği kabul ettim” demesi gibi sadece nikâh ve evlendirme ibareleriyle nikâhın kıyılacağı görüşünde olduğunu söylemektedir.¹³⁵

İmam Nevevî evlilik akdinin sadece icap ve kabul kelimeleri ile geçerli olacağını söyler. İcap kelimesi velinin koca olacak kimseye “kızımı sana zevce olarak verdim” ya da “kızımı sana nikâhladım” demesiyle, kabul kelimesi ise kocanın “onunla evlendim”, “onu nikâhladım”, “onun nikâhını kabul ettim” veya “onunla evlenmeyi kabul ettim” demesiyle vâki olur.¹³⁶

Kadı Ebû Şücâ' da nikâh akdinin ancak evlendirme ve nikâhlama lafızlarıyla gerçekleşeceğini ifade etmektedir.¹³⁷

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin nisbet ettiği nikâhın ancak nikâhlandırma ve evlendirme sözleri ve onların cevaplarıyla kıyılacağı görüşünü Şâfiî âlimler de zikretmektedir.

3.4.4. Nikâh sözlerini arapça telaffuz eden kişinin başka dil ile telaffuz etmesinin câiz olmaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin nikâh sözlerini Arapça söyleyebilen kişinin başka bir dille söylemesinin câiz olmadığı görüşünde olduğunu ileri sürmektedir.¹³⁸

¹³² Nevevî, *Minhâc*, 328.

¹³³ Ahzâb 33/37.

¹³⁴ Nisâ 4/22.

¹³⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/78.

¹³⁶ Nevevî, *Minhâc*, 328.

¹³⁷ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 436.

¹³⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/79.

İmam Nevevî, Şâfiî mezhebindeki en doğru görüşe göre Arapça olmayan lafızla kısımlan nikâh akdinin geçerli olduğunu ifade eder.¹³⁹ Kadı Ebû Şücâ’ Arapça bilinse bile icap ve kabulün Arapça olmasının şart olmadığını belirtir.¹⁴⁰

Anlaşılabacağı üzere Şâfiî fakihler İbn Kudâme’nin nisbet ettiğı nikâh sözlerini Arapça söyleyebilen kişinin başka bir dille söylemesinin câiz olmadığı görüşünün aksini söylemektedirler.

3.4.5. Nikâhta kabulün icaptan önce gelmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî’nin nikâhta kabulün önce gelmesinin sahih olduğu görüşünde olduğunu söyler. Zira bu durumda hem icap hem de kabul mevcuttur.¹⁴¹

İmam Nevevî’ye göre erkeğin icap lafzını kabul lafzından önce söylemesi câizdir.¹⁴² Kadı Ebû Şücâ’ icabın kabulden önce olmasının şart olmadığını ifade etmektedir.¹⁴³

İbn Kudâme’nin nisbet ettiğı nikâhta kabulün önce gelmesinin sahih olduğu görüşünün Şâfiî âlimlerce de ifade edildiğini görmekteyiz.

3.4.6. Tek kızı olan bir babanın kızını başkasının ismiyle anarak bir adama “seni kızım ile evlendirdim” demesi

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin tek kızı olan birinin kızını başkasının ismiyle anarak bir adama “seni kızım ile evlendirdim” demesi halinde kızını “kızım” olarak ifade etmesi ismi ile anmasından daha kesin bir ifade olması ve başkasıyla karıştırılma ihtimali olmamasından dolayı nikâhın sahih olacağı görüşünde olduğunu söylemektedir.¹⁴⁴

Hatîb eş-Şirbînî’ye göre velinin erkeğe “seni kızım ile evlendirdim” demesiyle nikâh akdi geçerli olur.¹⁴⁵

İbn Kudâme tarafından nisbet edilen tek kızı olan birinin kızını başkasının ismiyle anarak bir adama “seni kızım ile evlendirdim” demesiyle nikâhın sahih olacağı görüşü tespit ettiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

¹³⁹ Nevevî, *Minhâc*, 328.

¹⁴⁰ Kadı Ebû Şücâ’ , *Gâyetü’l-İhtisâr*, 436.

¹⁴¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/80.

¹⁴² Nevevî, *Minhâc*, 328.

¹⁴³ Kadı Ebû Şücâ’ , *Gâyetü’l-İhtisâr*, 436.

¹⁴⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/92.

¹⁴⁵ Şirbînî, *Muğnî’l Muhtâc*, 12/121.

3.4.7. Kadının evlenme teklifini kabul etmemesi

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinde bir adamın bir kadına evlenme teklifinde bulunması ve kadının bu teklife razı olduğunu kapalı bir şekilde ifade etmesi durumunda bu kadına başka birinin evlilik teklifinde bulunmasının mübah olacağı, evlenmeleri halinde nikâhın sahih olacağı ve evlenen tarafların arasının tefrik edilmeyeceği görüşünün mevcut olduğunu zikretmektedir.¹⁴⁶

İmam Nevevî bir kimsenin evlenme teklifinde bulunup söz kestiği bir kadına kendisinin müsaadesi olmadan başka birinin evlilik teklifinde bulunmasının haram olduğunu lâkin evlilik teklifinde bulunulan kimseye kabul ya da red yanıtının verilmemesi halinde başkasının evlilik teklifinde bulunmasının mübah olduğunu ve dolayısıyla nikâhın sahih olacağını ifade eder.¹⁴⁷

Ulaştığımız kadarıyla İbn Kudâme'nin bir adamın başka bir adamın evlilik teklifi üzerine bir kadına evlenme teklifinde bulunması hususunda nisbet ettiği görüş ile Şâfiî mezhebinde ifade edilen görüş aynıdır.

3.4.8. İddet esnasında evlenme teklifine imada bulunma

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin iddeti esnasında kadına evlenme teklifine ima etmesinin câiz olduğu ve olmadığı yönünde iki görüşünün olduğunu belirtmektedir.¹⁴⁸

İmam Nevevî'ye göre iddet müddeti içinde olan kadına alenen evlenme teklifinde bulunulamaz.¹⁴⁹

Kadı Ebû Şücâ' iddet müddeti bitmemiş olan bir kadına evlilik teklifinde bulunmanın câiz olmadığını ifade eder.¹⁵⁰

İddet esnasında evlenme teklifine imada bulunulması meselesinde İbn Kudâme'nin nisbet ettiği iki görüşten birinin Şâfiî âlimler tarafından da ifade edildiğini görmekteyiz.

¹⁴⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/144-146.

¹⁴⁷ Nevevî, *Minhâc*, 327.

¹⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/147.

¹⁴⁹ Nevevî, *Minhâc*, 327.

¹⁵⁰ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 433.

3.5. Nikâh Akdinde Şahitlik

3.5.1. Nikâhın ancak iki Müslümanın şahitliğiyle sahih olması

Nikâhta şahitlik hususunda İbn Kudâme, nikâhın ancak iki Müslümanın şahitliği ile gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Ona göre bu görüş İmam Şâfiî'nin de görüşüdür.¹⁵¹

İmam Nevevî Müslüman olduğu açıkça bilinmeyen şahitlerin şahitlikleriyle evlilik akdinin geçerli olmayacağını zikreder.¹⁵²

Hatîb eş-Şîrbînî nikâhta şahit bulundurma hususunda, iki şahidin huzurunda yapıldığı zaman nikâh akdinin geçerli olacağını belirtmektedir.¹⁵³ Zira Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: { لَا يَجُوزُ النِّكَاحُ حَتَّى يَشْهَدَ الشَّاهِدَانِ مَعًا عِنْدَ النِّكَاحِ } “Nikâh esnasında iki şahit bulunmadıkça nikâh câiz olmaz.”¹⁵⁴

Nikâhta şahitliğin şart koşulmasının hikmeti, evlilik müessesesinin kıymet ve ehemmiyetini göstermek, karı ve kocayı şek ve suçlamalardan muhafaza etmek amacıyla insanlar arasında evliliğin duyulmasını temin etmektir. Yine şahitlikle helâl ve haram birbirinden tefrik edilmiş olur ve evlilik tescil edilerek gerekli olduğunda kanıtlanması için teminat altına alınmış olur.¹⁵⁵

İbn Kudâme'nin nikâhın sadece iki Müslüman şahidin şahitliğiyle gerçekleşeceği hususunda nisbet ettiği görüşü Şâfiî fakihlerin de zikrettiklerini görmekteyiz.

İbn Kudâme, nikâh akdinde bir erkek ve iki kadının şahitliğinin bir de iki kölenin şahitliğinin sahih olmadığı görüşünün İmam Şâfiî'ye ait olduğunu zikreder.¹⁵⁶

Ebû İshâk eş-Şîrâzî'ye göre nikâh akdi iki erkek şahit olmadan sahih olmaz. Bu yüzden iki kadın bir erkeğin şahitliği sahih değildir.¹⁵⁷ Hatîb eş-Şîrbînî nikâhta bulunacak olan şahitlerde aranan belli başlı şartlardan bahsetmiştir. Bunlar;

¹⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/9.

¹⁵² Nevevî, *Minhâc*, 329.

¹⁵³ Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/124.

¹⁵⁴ Tirmizî, “Nikâh”, 15 (No. 1104).

¹⁵⁵ Zuhaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9/60.

¹⁵⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/10-11.

a) Hürriyet: Her iki şahidin de özgür olması gerekir. Buna göre köle olan bir kimsenin şahitlik ehliyeti yoktur. Dolayısıyla bu durumda olan birinin şahit olduğu nikâh sahih olmaz.¹⁵⁸

b) Erkeklik: Şahidin erkek olması gerekir. Buna göre sadece kadın şahitlerin şahitliği ya da bir erkek ile iki kadının şahitliğiyle nikâh akdi geçerli olmaz.¹⁵⁹ Nikâhta kadınların şahitliğine itibar edilmemesinin sebebi, kadınların nikâh akdine muktedir olmamaları nedeniyle nikâhta şahitliğe de ehil olmamalarıdır.¹⁶⁰

c) Adalet: Şahidin zâhirde bile olsa âdil olması şarttır. Buna göre fâsık olan iki kişinin şahitliğiyle yapılan evlilik akdi sabit olmayacağından dolayı sahih olmaz.¹⁶¹

d) Kör Olmamak: Şahitlik yapacak kimsenin gözlerinin görmesi gerekir. Zira sözler, onu telaffuz edenleri görmek ve işitmekle sabit olur. Bununla birlikte Şâfiî mezhebinde kör olan kimsenin şahitliğiyle nikâh akdinin geçerli olacağına dair bir görüş de mevcuttur. Bu hususta İmam Şâfiî'nin âmâ olan bir kimsenin genel anlamda şahitlik yapmaya ehil olduğu ile ilgili bir ifadesi vardır.¹⁶²

e) Sağır Olmamak: Şahitlik yapacak kimsenin yüksek sesle bağırarak şeklinde dahi olsa işitiyor olması lazımdır. Zira söze şahitlik edilir. Buna göre kulakları duymayan bir kimsenin huzurunda yapılan evlilik akdi geçerli olmaz. Bununla birlikte mezhep içinde sağır olan kimsenin şahitliğinin geçerli olacağı yönünde bir görüş de bulunmaktadır.¹⁶³ Diğer taraftan şahitlerde Müslüman olma, akıllı olma ve bâliğ olma gibi şartlar da aranmaktadır.¹⁶⁴

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kadının ve kölenin şahitliğinin geçersiz olduğu görüşünü Şâfiî âlimlerin de zikrettiklerini tespit ettik.

¹⁵⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/137.

¹⁵⁸ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/125.

¹⁵⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/126.

¹⁶⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, (İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.), 2/29.

¹⁶¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/127.

¹⁶² Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/127-128.

¹⁶³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/127.

¹⁶⁴ Kadı Ebû Şücâ', *Gâyetü'l-İhtisâr*, 435.

3.6. Nikâh Akdinde Velâyet

3.6.1. Nikâhın ancak veli izniyle sahih olması

İbn Kudâme nikâh akdinde veli konusu ile ilgili şöyle demektedir: Nikâh, veli izni olmadan geçerli olmaz. Bir kadın kendisini ya da başka birini evlendirmeye mâlik değildir. Velisinden başkasını da vekil tayin etmeye yetkisi yoktur. Böyle bir şey yapması durumunda nikâh sahih olmaz. İmam Şâfiî de bu görüştedir.¹⁶⁵

İmam Şâfiî velisiz yapılan nikâhın bâtıl olduğunu ifade eder. Ayrıca bir kadın evlilik hususunda kendi kendine veli olamayacağı gibi başka bir kadına da veli olamaz.¹⁶⁶

Ebû İshâk eş-Şîrâzî'ye göre velisiz nikâh câiz değildir. Bundan dolayı kadının nikâh akdini yapması sahih olmaz.¹⁶⁷

İmam Nevevî'ye göre, velisinden müsaade almış olsa bile bir kadın kendi kendini evlendiremez. Vekil olup başka birini de evlendiremeyeceği gibi velâyet ya da vekâlet ile de bir kimse için evliliği kabul edemez.¹⁶⁸

Hatib eş-Şîrbînî ise iznin olup olmamasına bakılmaksızın kadının hiçbir sûrette nikâh akdini kendi başına yapamayacağını zikreder. Zira kadından edepli olması ve bu gibi şeyleri zikretmemesi istenmiştir. Bundan dolayı kadının böyle bir şey yapması görgü kurallarına aykırı kabul edilmiştir. Allah (c.c) bir âyet-i kerîmede ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ “*erkekler, kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar*”¹⁶⁹ buyurmuştur. İmam Şâfiî de ﴿فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكَحْنَ أَرْوَاجَهُنَّ﴾ “*onların kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın*”¹⁷⁰ âyet-i kerîmesinin nikâhta velinin göz önüne alınması hususunda açık bir delil olduğunu zikretmiştir. Şayet veli dikkate alınmasaydı onun nikâha mani olmasının bir manası olmazdı.¹⁷¹ Hatta Hz. Peygamber de (s.a.v) bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurmuştur: ﴿لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ﴾ “*Velisiz nikâh olmaz.*”¹⁷² Başka bir hadîs-i şerîfte de ﴿لَا تَزَوُّجُ الْمَرْأَةِ الْمَرْأَةَ وَلَا تَزَوُّجُ الْمَرْأَةِ نَفْسَهَا﴾

¹⁶⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/7

¹⁶⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib, (Beyrût: Daru'l Vefâ, 1422/2001), 6/50.

¹⁶⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/118.

¹⁶⁸ Nevevî, *Minhâc*, 329.

¹⁶⁹ Nisâ 4/34.

¹⁷⁰ Bakara 2/232.

¹⁷¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/141.

¹⁷² Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmiu's Sahîh* (Sünenü Tirmizî), (Beyrût, Dâru'l Kitabu'l İlmiyye, 1407/1987), “Nikâh”, 14 (No. 1101); Ebû Dâvûd Süleyman b. El-Eş'as el-

*Bir kadın başka bir kadını evlendiremeyeceği gibi kendisi de evlenemez.”*¹⁷³ buyrulmuştur.

Şâfiî mezhebinde evliliğin şartlarından biri de velinin iznidir. Şâfiî âlimlere göre kızın geleceğini velisi ondan daha iyi görebileceği için kızı sadece velisi evlendirebilir.¹⁷⁴ Şayet bir kadın kendi kendini ya da başkasını evlendirse veya başka birini kendisini evlendirme hususunda vekil tayin etse, evliliğin şartlarından olan velinin bulunmamasından dolayı nikâhı geçerli olmaz.¹⁷⁵

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin Şâfiî mezhebine nisbet ettiği, nikâhın ancak velinin müsaadesi ile gerçekleşebileceği, kadının kendisini ya da başkasını evlendirmede bir yetkisinin olmadığı görüşü Şâfiî âlimlerce de zikredilmektedir.

3.6.2. Hür bir kadının evlendirilmesinde, velisi olan babasından daha öncelikli birinin olmaması meselesi

İbn Kudâme, insanlar içinde hür bir kadına velilik yapmaya en çok hak sahibi olanın babasının olduğu ve baba varken başka birinin bu hususta bir hakkının olmadığı görüşünün İmam Şâfiî'ye ait olduğunu ifade etmektedir.¹⁷⁶ Burada kadının hür olması şartının koşulmasının sebebi, köle kadının üzerinde babasının velâyet hakkına sahip olmamasıdır.¹⁷⁷

Ebû İshâk eş-Şîrâzî hür bir kadını evlendirmede velâyet sıralamasında en önce babanın geldiğini zikreder.¹⁷⁸ Evlilikte câriyenin velisi ise efendisidir. Çünkü onun menfaatleri efendisine aittir.¹⁷⁹ Kadına velilik yapma hususunda İmam Nevevî, velâyette öncelik sırasının babaya ait olduğunu belirtir.¹⁸⁰

Şâfiî âlimlerin velâyette öncelik hakkının ilk olarak babaya ait olduğu görüşünde ittifak ettiklerini görmekteyiz.

Ezdi es-Sicistânî, *Sünenü Ebû Dâvûd*, thk. Yâsir Hasan, İzzeddîn Dalî, İmâd et-Tîyâr, (Beyrût, Risâle Yayınları, 1436/2015), “Nikâh”, 19 (No. 2085).

¹⁷³ İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Nuh Hasan Âl Selmân, (Riyâd, Mektebetü'l Maarif, ts.), “Nikâh”, 15 (No. 1882).

¹⁷⁴ Kadı Ebû Şücâ' Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed el-Asfehânî el-Âbbadânî eş-Şâfiî, *Gâyetü'l-İhtisâr*, trc. Nizameddîn Ersöz, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2005), 434.

¹⁷⁵ Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*, trc. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H.Fehmi Ulus, Abdürrahim Ünal, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız, (İstanbul: Risâle Yayınları, 1994) 9/67.

¹⁷⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/13.

¹⁷⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/13.

¹⁷⁸ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/120.

¹⁷⁹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/119.

¹⁸⁰ Nevevî, *Minhâc*, 330.

3.6.3. Babanın tarafından dedenin - kaçınıcı dereceden olursa olsun – velâyette oğul ve diğer veli olabilecek kişilerden daha öncelikli olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kadını evlendirmede velâyet hakkına oğul ve diğer velilerden daha çok dedenin hak sahibi olduğu görüşünde olduğunu zikreder. Çünkü dedenin tevellüt ve asabiyet yönünden bir önceliği olduğundan dolayı baba hariç onu mirastan kimse alıkoyamaz.¹⁸¹

Ebû İshâk eş-Şîrâzî ve İmam Nevevî, velâyet hususundaki öncelik sıralamasında ilk olarak babanın ondan sonra da dedenin (yukarıya doğru dedeler) geldiğini belirtmektedirler.¹⁸² Hatîb eş-Şîrbînî de nikâhta velâyet hakkının babanın olmadığı ya da ehliyetinin bulunmadığı durumlarda veli olma ve asabe¹⁸³ olma niteliklerini haiz olmasından dolayı dedeye (kaçınıcı dereceden olursa olsun) ait olduğunu ifade eder.¹⁸⁴

Görüldüğü üzere İbn Kudâme tarafından nisbet edilen evlilikte velâyette öncelik sıralamasında babadan sonra dedenin geldiği görüşü Şâfiî âlimlerce de ifade edilmektedir.

3.6.4. Baba ve babanın olmaması durumunda kadını evlendirme hakkına en çok sahip olan oğul daha sonra da oğlun oğlunun olması

İbn Kudâme, oğlun annesini evlendirme hususunda veli olamayacağı görüşünün İmam Şâfiî'ye ait olduğunu ifade etmektedir. Zira o, annesini evlendirmekten çekineceğinden dolayı bu iş için uygun bir konumda değildir. Ancak oğul aynı zamanda hâkim veya kadının amcaoğlu ya da kadının efendisi olmasından ötürü annesine veli olabilir.¹⁸⁵

Ebû İshâk eş-Şîrâzî oğlun annesini evlendirmesinin câiz olmadığını belirtir.¹⁸⁶ Hatîb eş-Şîrbînî, bir oğlun annesini oğul olma hususiyetine dayanarak evlendiremeyeceğini olsa olsa annesiyle farklı bir taraftan akraba olma – meselâ

¹⁸¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/14.

¹⁸² Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/120; Nevevî, *Minhâc*, 330.

¹⁸³ Sözlükte baba tarafından olan yakın akrabaya verilen isimdir. İstilahta ise ashabı feraiz ile beraber bulundukları halde onların sehimlerinden mütebaki terikeye müstahik olan ve ashabı feraiz bulunmadığı takdirde terikenin tamamını elde eden yakın akrabalarıdır. Detaylı bilgi için bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 5/207-208.

¹⁸⁴ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/154.

¹⁸⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/15.

¹⁸⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/121.

erkek kardeşinin oğlu veya amcaoğlu gibi- ya da kadını azat eden efendi olma durumunda ise evlendirebileceğini zikreder. Zira burada velâyeti gerektiren ayrı bir neden bulunmaktadır ve bu da velâyete mâni değildir.¹⁸⁷

Şâfiî mezhebinde velâyette sıralama şu şekildedir: Baba, dede, dedenin babası, öz erkek kardeş veya baba bir erkek kardeş, kardeşin çocukları, amca ve mirasta yer alan öteki asabeler.¹⁸⁸ Burada da görüldüğü üzere nikâhta velâyet sıralamasında kadının oğlu yer almamaktadır.

Burada nisbet edilen evlilik velâyetinde oğlun annesine veli olamayacağı görüşüne paralel bir görüşün Şâfiî âlimlerce de zikredildiği görülmektedir.

3.6.5. Baba bir kardeşin nikâh velâyeti hususunda öz kardeş gibi olması

İbn Kudâme velâyet konusunda öz erkek kardeş ile baba bir kardeşin bir arada bulunması halinde ikisinin de eşit konumda olduğu görüşünün İmam Şâfiî'nin kavli kadîmi¹⁸⁹ olduğunu söyler. Zira her ikisi de baba tarafından gelme yönünden müsâvidir. Dolayısıyla her ikisi de aralarında bir fark olmaksızın veli olabilir ve böylelikle velâyette de eşit kabul edilirler.¹⁹⁰

Bu hususta İmam Şâfiî'nin kavli cedîdine¹⁹¹ göre ise; velâyette öz kardeş baba bir kardeşten daha evladır.¹⁹² Yani kadına nikâhta velâyet sıralamasında hak sahibi olarak öz kardeş baba bir kardeşten daha önce gelir.

İmam Nevevî'ye göre velâyette anne baba bir kardeş baba bir kardeşten daha önceliklidir.¹⁹³ Hatîb eş-Şîrbînî evlilik velâyetinde öz erkek kardeş ile baba bir erkek kardeşten hangisinin öncelik hakkına sahip olduğu hususunda İmam Şâfiî'nin kavli kadîm ve kavli cedîdinin olduğunu belirtmektedir. İmam Şâfiî'nin kavli kadîmine göre; anne cihetinden akrabalığın evlilikte bir tesirinin olmaması bir seçim nedeni olmadığından dolayı her iki kardeş de velidir. Kavli cedîdine göre ise; öz kardeş hem kıza daha yakın hem de merhametinin daha çok olmasından dolayı mirasta olduğu gibi velâyette de öncelik hakkına sahiptir.¹⁹⁴

¹⁸⁷ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/167-168.

¹⁸⁸ Nevevî, *Minhâc*, 330.

¹⁸⁹ Şâfiî'nin Mısır öncesi dönemine ait görüşlerine denir. Detaylı bilgi için bkz. Bilal Aybakan, “Şâfiî”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (Erişim 18 Nisan 2022).

¹⁹⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/16.

¹⁹¹ Şâfiî'nin Mısır sonrası dönemine ait görüşlerine denir. Detaylı bilgi için bkz. Aybakan, “Şâfiî”.

¹⁹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/16.

¹⁹³ Nevevî, *Minhâc*, 330.

¹⁹⁴ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/165.

İbn Kudâme velâyet konusunda öz kardeş ile baba bir kardeşin bir arada bulunması durumuyla alâkalı İmam Şâfiî'nin kavî-i kadîm ve kavî-i cedîdinin olduğunu söylemektedir. Onun bu söylemi Şâfiî âlimler tarafından da zikredilmektedir. Bununla birlikte Şâfiî âlimler bu hususta İmam Şâfiî'nin kavî-i cedîdini esas almaktadırlar.

3.6.6. Nikâhta, asabe olmayan akrabanın veli olamaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin dayı, annenin amcası ve babaanne gibi asabe olmayan erkek akrabaların evlilikte kadına veli olamayacağı görüşünde olduğunu ileri sürmektedir.¹⁹⁵

İmam Şâfiî asabeden olmayan vâsinin velâyet hakkının olmadığını savunur.¹⁹⁶ Ebû İshâk eş-Şîrâzî evlendirme hususunda hür kadının velisinin asabesi olduğunu zikreder.¹⁹⁷

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüşün Şâfiî âlimlerce de belirtildiğini tespit ettik.

3.6.7. Velinin olmaması ya da velinin kadını evlendirememesi durumunda sultanın kadını evlendirme yetkisinin olması

İbn Kudâme velinin yokluğunda veya velinin kadını evlendirememesi halinde sultanın kadını evlendirebileceği hususunda ilim ehlinin ihtilaf etmediğini belirterek İmam Şâfiî'nin de bu görüşte olduğunu ifade eder.¹⁹⁸ Zira bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulmuştur: { وَالسُّلْطَانُ وَلِيٌّ مَنْ لَا وَلِيَّ لَهُ } “*Velisi olmayanın velisi sultandır.*”¹⁹⁹ Evlilik velâyetinde sultan ifadesi ile devlet başkanı, hâkim ya da bu hususta kendisine yetki verilmiş kimse kastedilmektedir.

Hatîb eş-Şîrbînî sultanın evlilik velâyetine dair hükümler açısından erkek kardeş gibi olmasından dolayı velinin olmadığı durumlarda velâyet hakkına sahip olduğunu zikreder. Buradaki sultan kelimesi genel bir ifade olup bununla hâkim, azat eden kişi veya azat edenin asabesi kastedilmektedir.²⁰⁰

¹⁹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/16.

¹⁹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/52.

¹⁹⁷ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/120.

¹⁹⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/17.

¹⁹⁹ İbn Mâce, “Nikâh”, 15 (No: 1880).

²⁰⁰ Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/162.

İbn Kudâme'nin velinin olmadığı durumlarda sultanın veli olabileceği şeklinde nisbet ettiği görüş tespit ettiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebi içerisinde de zikredilmektedir.

3.6.8. Kâfir bir erkeğin Müslüman bir kadını hiçbir durumda evlendirememesi, aynı şekilde Müslüman bir erkeğin kâfir bir kadını evlendirememesi

İbn Kudâme kâfirin hiçbir durumda Müslüman bir kadına velâyetinin sahih olamayacağı görüşü üzerinde ilim ehlinin icmâ ettiğini ve İmam Şâfiî'nin de bu görüşte olduğunu zikretmektedir.²⁰¹

İmam Nevevî kâfir olan bir kimsenin Müslüman bir kadına değil ancak kâfir olan bir kadına veli olabileceğini belirtir.²⁰²

Hatîb eş-Şîrbînî de İmam Şâfiî'nin { وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ } “*İnkâr edenler de birbirlerinin yakın ve yardımcılarıdır.*”²⁰³ âyet-i kerîmesine dayanarak kâfir bir erkeğin ancak kâfir bir kadına veli olabileceği görüşünde olduğunu ifade eder.²⁰⁴

Şâfiî mezhebinde evlilik velâyetinde bulunacak kimsede aranan şartlardan birisi de o kimsenin Müslüman olmasıdır. Zira bir âyet-i kerîmede Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: { وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا } “*Allah, kâfirlere mü'minlerin aleyhinde asla bir yol vermeyecektir.*”²⁰⁵ Başka bir âyet-i kerîmede { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ } “*Ey iman edenler, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmeyin*”²⁰⁶ buyrulmuştur.²⁰⁷

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kâfirin hiçbir durumda Müslüman bir kadına velâyetinin sahih olamayacağı görüşünün Şâfiî fakihlerce ifade edildiğini görmekteyiz.

²⁰¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/27.

²⁰² Nevevî, *Minhâc*, 331.

²⁰³ Enfâl 8/73.

²⁰⁴ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/190.

²⁰⁵ Nisâ 4/141.

²⁰⁶ Nisâ 4/144.

²⁰⁷ Kadî Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 434-435.

3.6.9. Müslüman bir erkeğin zimmî bir kadın ile evlenmek istediğinde kâfir velisinin kadını evlendirmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin Müslüman bir erkeğin zimmî bir kadın ile evlenmek istemesi halinde kadının kâfir velisi tarafından evlendirebileceği görüşünde olduğunu zikretmektedir.²⁰⁸

İmam Nevevî ve Hatîb eş-Şîrbînî kâfir olan erkeğin kâfir olan kadına veli olabileceğini ifade ederler.²⁰⁹

Anlaşılabileceği üzere İbn Kudâme'nin kâfir olan velinin kâfir olan kızına velâyette bulunabileceği hususunda nisbet ettiği görüş Şâfiî âlimler tarafından da zikredilmektedir.

3.6.10. Yakın velinin gâip olması durumunda uzak akrabanın kadını evlendirebilmesi

İbn Kudâme, yakın velinin gâip olması ve kendisine mektubun ulaşmaması veya ulaşsa bile cevap vermemesi halinde kadını uzak velinin evlendirmesi meselesinde, Şâfiî âlimlerinin kadını hâkimin evlendirebileceği görüşünde olduğunu ileri sürer.²¹⁰

Hatîb eş-Şîrbînî gâip olan bir velinin ölümüne hükmedilmemesi durumunda velâyeti altındaki kızı hâkimin evlendirebileceğini savunur. Zira gâip olan bir velinin kızını evlendirmesi imkân dâhilinde değildir. Gâip olan velinin ölümüne hükmedilmesi halinde ise kızı evlendirme velâyeti uzak veliye intikal eder.²¹¹

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin yakın velinin gâip olması halinde kadını uzak velinin evlendirmesi hususunda nisbet ettiği görüşü Şâfiî âlimler de velinin ölümüne hükmedilmemesi kaydıyla ifade etmektedirler.

3.6.11. Kadının en yakın asabesi çocuk, kâfir veya köle ise daha uzak asabesinin onu evlendirmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bulûğa erişinceye kadar çocuğun veli olamayacağı görüşünde olduğunu söyler.²¹²

²⁰⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/27.

²⁰⁹ Nevevî, *Minhâc*, 331; Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/190.

²¹⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/33.

²¹¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/199.

²¹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/21.

İmam Nevevî kölenin, çocuğun, akıl hastasının, ihtiyarlık ve bunaklık sebebiyle muhakemesi bozulmuş kimsenin evlilik akdi için veli olamayacağını belirtir.²¹³ Hatîb eş-Şîrbînî nikâhta velâyet engellerini şöyle sıralamaktadır;

a) Kölelik: Köle olan kimselerin köleliğin getirdiği noksanlık nedeniyle evlendirme hakları yoktur.²¹⁴

b) Çocukluk: Velâyeti olmadığından dolayı çocuğun evlendirme yetkisi yoktur.²¹⁵

c) Akıl Hastalığı: Akıl hastasının temyiz kabiliyeti bulunmadığından velâyet salâhiyeti yoktur.²¹⁶

d) Düşünme Yetisinin Bozulması: İhtiyarlık ve akıl zayıflığı nedeniyle düşünme yetisi bozulan kişinin de velâyet yetkisi yoktur.²¹⁷

e) Sefihlik Nedeniyle Tasarrufların Kısıtlanması: Sefihin²¹⁸ evlilikte velâyet hakkı yoktur.²¹⁹

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği çocuğun veli olamayacağı görüşünün Şâfiî fakihlerin de zikrettiklerini görmekteyiz.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin veli olacak kimsenin âdil olup olmaması hakkında iki görüşünün olduğunu ileri sürmektedir. İlk görüşe göre; veli olacak kimsenin âdil olması şarttır. İkincisine göre ise; âdil olması şart değildir.²²⁰

İmam Nevevî mezhep âlimlerinin fâsık olan kimsenin veli olamayacağı görüşünde olduğunu ifade eder.²²¹ Hatîb eş-Şîrbînî, Şâfiî mezhebinde fâsığın velâyeti hususunda iki görüşün olduğunu belirtir:

Birinci görüş; Fâsıklığın içki içme ya da başka bir nedenle olması, fâsığın fiskını açıkça veya gizlice yapması fark etmeksizin devlet başkanı hariç fâsığın velâyet hakkının olmadığıdır ki mezhepte esas alınan görüş de budur. Fısk aynen kölelik gibi bir kimsenin şahitliğine mâni olan bir noksanlık olduğundan dolayı

²¹³ Nevevî, *Minhâc*, 330.

²¹⁴ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/179.

²¹⁵ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/180.

²¹⁶ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/180.

²¹⁷ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/181.

²¹⁸ Malımı beyhûde, faydasız yere sarf ve masraflarında israf ve tebzir ile elindekini itlâf ve zâyî eden kimsedir. Detaylı bilgi için bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye*, 7/269.

²¹⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/182.

²²⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/22.

²²¹ Nevevî, *Minhâc*, 331.

velâyete de mânidir.²²² İkinci görüş; Fâsığın velâyet hakkına sahip olduğudur. Çünkü bir kimsenin fisktan bütünüyle uzak olması velâyette değil sadece şahitlikte dikkate alınır.²²³

Şâfiî âlimlerin velâyette adaletin şart olup olmaması meselesinde İbn Kudâme'nin nisbet ettiği iki görüşten birini tercih ettiklerini görmekteyiz.

3.6.12. Kızı evlendirme hakkı öncelikli olan velisi varken başkasının onu evlendirmesi ve velinin buna izin vermesi

İbn Kudâme kızı evlendirecek olan yakın velinin mevcut olması ve hazır bulunması halinde uzak olan velinin onu evlendirmesinin sahih olmayacağı görüşünün İmam Şâfiî'ye ait olduğunu ileri sürmektedir. Zira yakında bulunan veli evlendirme hakkında öncelik sahibidir ve tıpkı miras meselesinde olduğu gibi yakında olan varken uzakta olan veli hakkında velâyet söz konusu değildir.²²⁴

Hatîb eş-Şirbînî yakın olan velide ancak kölelik, çocukluk, akıl hastalığı, düşünme melekесinin bozulması ve sefihlik gibi velâyete mâni hallerin olması durumunda velâyetin uzak akrabaya geçeceğini ifade eder.²²⁵

İmam Nevevî kızı evlendirecek olan yakın velisinin olması lâkin iki merhale (namazı kısaltacak kadar olan mesafe) uzakta olması durumunda velâyet hakkının uzak veliye değil de devlet başkanına intikal edeceğini savunur. Şayet veli iki merhaleden daha yakın olan bir yerde ise o zaman onun müsaadesi olmadan kimse velâyette bulunamaz.²²⁶

Görüldüğü üzere Şâfiî âlimler İbn Kudâme tarafından nisbet edilen evlilik velâyetinde yakın velinin uzak veliden daha öncelikli olduğu görüşünün benzerini velide velâyet hakkını kullanmasına mani bir durumun olmaması kaydıyla ifade etmektedirler. Yakın velinin olmaması halinde ise velâyetin uzak akrabaya mı yoksa devlet başkanına mı intikal edeceği hususu ise Şâfiî mezhebinde ihtilafıdır.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin yakın velinin kızın dengi olan bir kimse ile evlenmesine mâni olması durumunda velâyetin hâkime geçeceği görüşünde olduğunu belirtir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) { فَإِنْ تَشَاجَرُوا فَالْأُسْلُطَانُ وَلِيٌّ مِّنْ لَا وَلِيَّ لَهُ }

²²² Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/187

²²³ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/189.

²²⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/28.

²²⁵ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/183.

²²⁶ Nevevî, *Minhâc*, 331.

“Eğer veliler bu noktada (kadını evlendirme hususunda) anlayamazlarsa, artık devlet başkanı velisi olmayanın velisidir.”²²⁷ buyurmuştur.²²⁸

Hatîb eş-Şîrbînî bir kızın kendine denk biriyle evlenmek istemesi ve bunu velisine haber vermesi halinde, velisi onu evlendirmezse evliliğe mâni olmuş olacağını zikreder. Zira velinin evlendirmeme gibi bir yetkisi yoktur. Ayrıca kızı dengi olan bir kimse ile nikâhlamak velinin mesûliyetlerinden birisidir. Kızın nikâhlanmak istediği erkeğin kendisine denk olduğunu ileri sürmesi halinde veli onaylamazsa mahkemeye müracaat edilir. Erkeğin kıza denk olduğu ortaya çıkarsa hâkim, veliye kızı evlendirme hususunda baskı yapar. Velinin kızı evlendirmekten kaçınması halinde kızı hâkim evlendirir.²²⁹

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği velinin kızın kendine denk olan biriyle evlenmesine engel olamayacağı, engel olması halinde kızın hâkim tarafından evlendirileceği görüşün benzeri Şâfiî mezhebinde de zikredilmektedir.

3.6.13. Bir babanın kızını mehr-i misilden düşük bir mehir ile evlendirmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin babanın kızını mehr-i misil²³⁰ olmadan evlendirme hakkının olmadığı görüşünde olduğunu söylemektedir. Şayet böyle yaparsa kıza mehr-i misil verilmesi gerekir. Zira nikâh akdi de alışveriş gibi ivaz akdidir ve ivaz edilenin değerinden düşük olması veya verilmemesi câiz değildir. Bir de kızın mehr-i misilsiz ya da mehr-i misilden daha düşük bir mehir ile evlendirilmesi onun malının heder olması anlamına gelir ki babanın böyle bir şey yapma hakkı yoktur.²³¹

İmam Nevevî velinin rüşt çağına gelmemiş küçük kızını ya da reşid olan bâkire kızını müsaadesi olmadan mehri misilsiz evlendirmesi durumunda mehri

²²⁷ Ebû Davûd, “Nikâh”, 19 (No. 2083); Tirmizî, “Nikâh”, 14 (No. 1102); İbn Mâce, “Nikâh” 15 (No. 1879).

²²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/30-31.

²²⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/176-177.

²³⁰ Zevcenin babası cihetinden ve olmadığı takdirde beldesi ahalisinden akid tarihinde yaş, cemel, bekâret gibi vasıflarda akran ve emsali kadınların mehridir. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye*, 2/10.

²³¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/48.

müsemmanın²³² tümünün fâsit olacağını ifade eder. Şâfiî mezhebinde en doğru kabul edilen görüşe göre bu durumda mehr-i misle göre evlilik akdi geçerli olur.²³³

Anlaşılabacağı üzere Şâfiî mezhebinde de İbn Kudâme'nin nisbet ettiği babanın kızını mehr-i misil olmadan evlendirme hakkının olmadığı görüşüne paralel bir görüş bulunmaktadır.

3.6.14. Kadının câriyesini kadının izni üzerine velisinin evlendirebilmesi

İbn Kudâme, bazı Şâfiî âlimlerinin kadının câriyesinin²³⁴ kadının izni olsa dahi evlendirilmesinin kızın malında aldatma ya da hamile kalması halinde kızın harap olacağından dolayı hiçbir durumda geçerli olmayacağı görüşünde olduklarını ileri sürmektedir.²³⁵

İmam Nevevî kadının velisinin o kadının azat ettiği câriyeyi de evlendirme salâhiyetine sahip olduğunu lâkin bunun için kadının ölmemiş olmasının şart olduğunu belirtir. Câriyeyi özgür bırakan kadının ölmesi durumunda ise kadının velisi câriyeyi evlendirebilir.²³⁶ İmam Nevevî'ye göre en sağlam görüş, câriyeyi evlendirmede onu hür bırakan kadının müsaadesinin geçerli olmadığıdır.²³⁷

Hatîb eş-Şîrbînî velilerin içinde kadına soy yönünden bağlı bir erkeğin bulunmaması halinde erkek ya da kadın olması fark etmeksizin câriyeyi azat eden kişinin ondan sonra da onun asabesinin velâyet hakkına sahip olduğunu ifade eder. Zira hür bırakan kimse, köle olan kişiyi özgür bırakmakla bir manada çocuğun dünyaya gelmesine aracı olan babasını andırmaktadır.²³⁸

Hatîb eş-Şîrbînî, Şâfiî mezhebinde câriyenin evlendirilmesi meselesinde ise onu azat eden kadının izninin alınıp alınmaması hakkında iki görüşün mevcut olduğunu söylemektedir: Birinci görüş; câriyenin evlendirilmesinde onu azat eden kadının müsaadesi velâyetin o kadına ait olması nedeniyle dikkate alınır. İkinci görüş

²³² İki tarafın az veya çok olarak tesmiye ve tayin ettikleri mal veya kabili mübadele olan menfaattir. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 2/10.

²³³ Nevevî, *Minhâc*, 352.

²³⁴ Bir kimsenin memlûkesi olan genç veya ihtiyar kadındır. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 3/333.

²³⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/23.

²³⁶ Nevevî, *Minhâc*, 330.

²³⁷ Nevevî, *Minhâc*, 330.

²³⁸ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/168-169.

ise; câriyeyi azat eden kadının velilik ve zorlama hakkının bulunmaması sebebiyle müsaadesi alınmaz. Şîrbînî'ye göre doğru olan görüş de budur.²³⁹

Görüldüğü üzere kadının câriyesinin kadının izni ile evlendirilebileceği hususu Şâfiî mezhebinde ihtilaflıdır. Bazı Şâfiî âlimler kadının izninin alınması gerektiği görüşünü kabul ederken bazıları da bunu kabul etmemektedir.

3.7. Nikâh Akdinde Vekâlet²⁴⁰

3.7.1. Nikâhta vekil tayin etmenin câiz olup olmaması

İbn Kudâme bazı Şâfiî âlimlerinin mutlak (genel) vekâleti ve mücbir veli dışındakilerin kadını evlendirmede onun izni olmaksızın vekil tayin etmelerini câiz görmediklerini ileri sürmektedir.²⁴¹

İmam Nevevî mücbir velinin (baba ve dede) velâyeti altındaki kadının müsaadesi olmaksızın vekil tayin edebileceğini, buna karşılık mücbir olmayan velinin ise ancak kadının izni olması durumunda vekil tayin edebileceğini ifade eder.²⁴²

Hatîb eş-Şîrbînî de kızı zorla nikâhlama hakkına sahip olan velinin kızın müsaadesi olmadan onu evlendirebileceği gibi, yine kızın müsaadesi olmadan başka birini onu evlendirmede vekil olarak tayin edebileceğini belirtir. Bununla beraber velinin kızın müsaadesini alması sünnettir.²⁴³

Tespit ettiğimiz kadarıyla Şâfiî âlimler İbn Kudâme'nin nisbet ettiği mücbir veli hariç iznini almadan kadını kimsenin evlendiremeyeceği görüşünün aynısını zikretmektedirler.

3.7.2. Nikâhta veli olmayanın vekil olamaması

İbn Kudâme, bazı Şâfiî âlimlerinin veli olmayanın vekil olmasının câiz olduğu görüşünde olduğunu zikretmektedir.²⁴⁴

²³⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/170-171.

²⁴⁰ Lûgatte hıfz, kifâyet, zaman, itimad, müraat, teslim, tefviz manalarına gelir. Istilahta vekâlet; bir kimsenin kendisi de yapabileceği muamelâtan bir işini başkasına tefviz etmesi, onu kendi yerine ikâme eylemesi demektir. Detaylı bilgi için bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye*, 6/311.

²⁴¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/19.

²⁴² Nevevî, *Minhâc*, 331.

²⁴³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/202.

²⁴⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/23.

Hatîb eş-Şîrbînî mücbir olan velinin müsaadesi olmasa bile kızını evlendirebileceğini yine müsaadesi olmasa bile bir kimseyi onu evlendirmek maksadıyla vekil olarak tayin edebileceğini ifade eder.²⁴⁵ Burada da anlaşılaçağı üzere vekil tayin edilecek kişinin veli olması şart koşulmamıştır.

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiğı nikâhta veli olmayanın vekil olamayacağı görüşünün benzeri Şâfiî mezhebinde de ifade edilmektedir.

3.8. Nikâhta Kefâet²⁴⁶/Denklik

3.8.1. Nikâhta kefâetin şart olup olmaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin de bulunduğu ilim ehlinin çoğunluğuna göre denkliğın nikâhta şart olmadığını zikretmektedir. Çünkü bir âyet-i kerîmede

﴿ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَّقِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾ “*Kuşkusuz Allah katında en üstün olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır.*”²⁴⁷ buyrulmuştur.²⁴⁸ Bu âyet-i kerîmeden de anlaşılaçağı üzere bir kimsenin başka bir kimseye üstünlüğü ancak takva ile dir. Binaenaleyh nikâh için denklik şartı koşulmaz.

Hatîb eş-Şîrbînî nikâhta denkliğın mahcup olunacak bir hal ile karşı karşıya kalmamak amacıyla göz önünde bulundurulmakta olduğunu, bu yüzden nikâhın sıhhat şartlarından biri olmadığını ifade eder. Denklik kızın ve velisinin hakkıdır, bu yüzden onu düşürme salâhiyetleri vardır.²⁴⁹

Ulaşabildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme tarafından nisbet edilen nikâhta denkliğın şart olmadığı görüşü Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır. Bununla birlikte Şâfiî mezhebinde denkliğın hem kızın hem de velinin hakkı olarak kabul edildiğı de görölmektedir.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kızın kendi rızasıyla velisi tarafından dengi olmayan biriyle evlendirilmesi halinde, bu nikâh akdinin sahih olduğu görüşünde olduğunu zikreder. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) babasının kendisini dengi olmayan biriyle evlendirdiğini şikâyet eden kadının evliliğini bozmayıp tercihi ona bırakmıştır. Ayrıca nikâh akdi kadının izniyle gerçekleşmiştir. Bu yüzden akitteki

²⁴⁵ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/202.

²⁴⁶ Lûgatte müsâvat ve münasebet demektir. Fıkıh lisânında kefâet; zevc ile zevcenin birbirine bazı hususlarda müsavi ve mümasil olmaları veya zevcenin zevcinden aşağıda bulunmasıdır. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 2/8.

²⁴⁷ Hucurât 49/13.

²⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/33.

²⁴⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/ 238.

noksanlık feshini gerektirmez, yalnızca evliliğin devam edip etmemesi hakkında kadına tercih hakkı tanır.²⁵⁰

Ebû İshâk eş-Şîrâzî velinin, kızını rızası olması halinde dengi olmayan biriyle evlendirilebileceğini söylemektedir.²⁵¹

İmam Nevevî'ye göre velinin kızı rızası ile dengi olmayan biriyle evlendirmesi halinde yapılan nikâh akdi sahih olur.²⁵²

Hatîb eş-Şîrbînî bir kızı baba yahut amca gibi tek olan ya da erkek kardeşler ve amcalar gibi aynı derecede olan velilerden biri, kızın ve aynı derecede olan öteki velilerin rızası ile ona denk olmayan bir kimseyle evlendirmeleri durumunda nikâhın geçerli olacağını ifade eder. Zira denklik kızın ve velilerin hakkı olup bu haklarından vazgeçmeye razı oldukları zaman onlara muhalefet edilmez.²⁵³

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin nisbet ettiği, bir kızın kendi rızasıyla velisi tarafından dengi olmayan biriyle evlendirilmesi halinde nikâh akdinin sahih olduğu görüşü Şâfiî fakihler de ifade etmektedir.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kızı yakın velisinin dengi olmayan biriyle evlendirmesi halinde, uzak velilerin hakkının ortadan kalktığı ve onların rızasının dikkate alınmadığı görüşünde olduğunu söyler.²⁵⁴

İmam Nevevî kadının rızasını almak kaydıyla yakın derecedeki velilerin onu evlendirmesine uzak derecedeki velilerin karşı çıkma haklarının olmadığını zikreder. Şayet aynı derecede bulunan velilerden biri kızı rızasıyla öteki velilerin rızasını gözetmeden nikâhlarsa, o zaman yapılan nikâh akdi geçerli sayılmaz. Bir görüşe göre ise yapılan bu nikâh akdi geçerlidir. Lâkin rızaları gözetilmemiş velilerin bu nikâhı feshetme yetkileri mevcuttur.²⁵⁵

İbn Kudâme'nin bir kızı yakın velisinin dengi olmayan biriyle evlendirmesi halinde uzak velilerin hakkının ortadan kalktığı hususunda nisbet ettiği görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla kadının rızasını almak kaydıyla Şâfiî mezhebinde de zikredilmektedir.

²⁵⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/34-35.

²⁵¹ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/130.

²⁵² Nevevî, *Minhâc*, 333.

²⁵³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/ 239.

²⁵⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/35.

²⁵⁵ Nevevî, *Minhâc*, 333.

3.8.2. Nikâhta kefâet şartları

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'ye göre dinde müsâvat ve kusurlardan sâlim olmanın nikâhta kefâet şartları arasında olduğunu söylemektedir.²⁵⁶

Hatîb eş-Şîrbînî Şâfiî mezhebinde denklikte göz önünde bulundurulacak hususları şu şekilde sıralamıştır:

a) Hürriyet

Tümüyle ya da kısmen köle olan yahut efendisiyle azat olma karşılığında anlaşma yapan köle sonradan özgür olsa bile hür bir kadına denk değildir. Zira hür bir kadının bir köleyle evli olması toplum karşısında mahcup olmasına neden olur. Ayrıca köle nafaka sorumluluğunu tam anlamıyla yerine getiremeyeceğinden dolayı kadın zarara uğrar.²⁵⁷

b) Muhayyerlik Hakkının Kullanılmasını Gerekli Kılacak Bir Ayıbın Bulunmaması

Kendisinde cüzzam, akıl hastalığı veya alaca hastalığı gibi ayıpları olan kimse bu durumlardan sâlim olan bir kadına denk değildir. Zira kişinin bu ayıplara sahip olan biriyle beraber yaşamaktan hoşnut olmama ihtimali vardır. Bu durum ise evliliğin amacına zarar verir. Kadında kusur olması halinde de denklik mevzu bahis olmaz.²⁵⁸

c) Nesep (Soy)

Bir kadın, erkeğin mensup olduğu soya nazaran daha üstün bir soya sahipse burada denklik söz konusu olmaz. Binaenaleyh annesi Arap olsa dahi babası Acem olan erkek, annesi Acem olsa dahi babası Arap olan kadına denk değildir. Zira nesep babaya aittir.²⁵⁹

d) İffet (Dindar ve Salih Olmak)

İffetli bir kadına fâsık bir erkek denk değildir. Zira Allah (c.c) şöyle bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: ﴿ أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴾ “İman etmiş

²⁵⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/36.

²⁵⁷ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/246.

²⁵⁸ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/245.

²⁵⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/248.

*kimse günaha batmış kimse gibi olur mu? Bunlar elbette eşit değildirler.”*²⁶⁰ Başka bir âyet-i kerîmede ﴿الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً﴾ “Zinâ eden erkek, ancak zinâ eden kadınla evlenir.”²⁶¹ buyrulmuştur.

e) Meslek

Meslek olarak daha düşük olan kimsenin daha yüksek meslek sahibi olan birine denk olması söz konusu değildir. Zira Allah (c.c) bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmuştur: ﴿وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ﴾ “Allah kiminize kiminizden daha fazla rızık verdi.”²⁶² Başka bir âyet-i kerîmede ise ﴿قَالُوا أَنْوْمُنْ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ﴾ “[O kâfirler Nuh’a şöyle dediler:] Seni toplumun en aşağı kesiminin izlediğini göre göre sana iman eder miyiz!”²⁶³ buyrulmuştur.

İbn Kudâme’nin nisbet ettiği dinde müsâvat ve kusurlardan sâlim olma görüşü tespit ettiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de kabul edilen kefâet şartları arasındadır.

3.8.3. Babanın bekâr kızını dengi olan biriyle evlendirmesi

İbn Kudâme, tüm ilim ehlinin bekâr kızın küçük olmasına rağmen rızası ve evlenme isteği olmasa bile babası tarafından dengi olan biriyle evlendirilmesinin câiz olduğu hususunda hemfikir olduklarını ifade etmektedir.²⁶⁴

İmam Nevevî’ye göre küçük ya da büyük bâkire kız babası tarafından rızası ve müsaadesi olmasa bile dengiyle evlendirebilir.²⁶⁵ Babanın küçük, bâkire ya da bulûğ çağına girmiş kızının iznini almadan dengi olmayan biriyle evlendirmesi hususunda ise mezhepteki daha kuvvetli görüşe göre evlilik akdi sahih değildir.²⁶⁶

Hatîb eş-Şîrbînî baba ya da dedenin küçük ya da yetişkin bâkire kızını rızası olmadan ona denk biriyle evlendirmeleri hususunda Şâfiî mezhebinde iki görüşün olduğunu zikreder. Daha güçlü olan birinci görüşe göre; kızın menfaatine ters olduğu için bu evlilik geçerli değildir. İkinci görüşe göre ise; bu evlilik geçerlidir ve yetişkin

²⁶⁰ Secde 34/18.

²⁶¹ Nûr 24/3.

²⁶² Nahl 16/71.

²⁶³ Şuarâ 26/111.

²⁶⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/40.

²⁶⁵ Nevevî, *Minhâc*, 329.

²⁶⁶ Nevevî, *Minhâc*, 333.

olan kız tercih hakkına sahiptir. Küçük olan kız ise bulûğ çağına geldiğinde tercih hakkına sahip olur.²⁶⁷

Kadı Ebû Şücâ' , Şâfiî mezhebinde babanın ve lazım geldiğinde dedenin mücbir veli olarak kabul edildiğini söyler. Bunun anlamı babanın veya dedenin kızı iznini almadan evlendirme yetkisinin olmasıdır. Ancak baba ya da dede bu yetkilerini sadece denklik şartları gerçekleştiğinde kullanabilir. Yani kızı dengi olan biriyle zorla evlendirebilirler. Denklik olmadığında ise baba ve dedenin bu yetkisi düşer.²⁶⁸

İbn Kudâme'nin bekâr kızın küçük olmasına rağmen rızası ve evlenme isteği olmasa bile babası tarafından dengi olan biriyle evlendirilmesinin câiz olduğu hususundaki nisbet ettiği görüşün Şâfiî mezhebinde ihtilaflı olduğunu tespit ettik. Nitekim bu hususta Şâfiî mezhebinde bekâr kızın evlendirilmesinin geçerli olup olmadığı, küçük olan kızın bulûğ çağına gelince muhayyer olduğu, bir de babanın ve dedenin kızı müsaadesi olmasa bile evlendirebileceği yönünde görüşlerin olduğunu görmekteyiz.

3.8.4. Babadan başkasının küçük ya da büyük kızını evliliğe zorlama hakkının olmaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin küçük kızı babası gibi dedesinin de zorla evlendirebileceği görüşünde olduğunu ileri sürer. Zira dede, baba hükmünde olup velâyeti de tevellüt cihetinden bir velâyet sayılır.²⁶⁹

Şâfiî mezhebine göre yalnızca baba ve dede, küçük ya da büyük olsun bekâr kızı kendisine denk biriyle zorla evlendirebilir.²⁷⁰ Baba ve lazım geldiğinde dede mücbir (zorlayıcı) veli olarak kabul edilmektedir. Bu, kızın izni olmadan babası veya dedesinin onu evlendirebilecekleri manasına gelmektedir. Babanın ya da dedenin mücbir veli olarak kabul edilmesinin nedeni ise kızın geleceğini ondan daha iyi görebilmeleridir.²⁷¹

²⁶⁷ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/242-243.

²⁶⁸ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 438.

²⁶⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/41.

²⁷⁰ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 437.

²⁷¹ Nevevî, *Minhâc*, 438.

Ulaşabildiğimiz kadarıyla küçük kızı babası gibi dedesinin de zorla evlendirebileceği hususunda İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî âlimler tarafından da zikredilmektedir.

İbn Kudâme, bulûğa ermiş, akıllı ve bekâr küçük kızın dengi olmayan bir kimse ile zorla evlendirilmesi meselesinde İmam Şâfiî'nin iki görüşünün olduğunu belirtir. Birinci görüşe göre; bekâr küçük kız dengi olmayan biriyle zorla evlendirilebilir. İkinci görüşe göre ise; bu kızın dengi olmayan biriyle evlendirilmesi câiz değildir. Çünkü kadının velisi onun izni olmadan yararına olmayan bir akit yapmış olur. Dolayısıyla bu nikâh akdi menfaat gözetilmeden ve ihtiyaç duyulmadan bir arsanın değerinden düşük bir fiyata satılması gibi sahîh olmaz. Bir de velinin kadının şer'an yararına olmayacak şeyleri yapması geçerli değildir.²⁷²

İmam Nevevî, Şâfiî mezhebinde bâliğe, bâkire ve küçük olan bir kızın rızası alınmaksızın dengi olmayan bir kimse ile nikâhının daha güçlü görüşe göre sahîh olmadığı diğer görüşe göre ise sahîh olduğu yönünde iki görüşün olduğunu söylemektedir.²⁷³

Hatîb eş-Şîrbînî baba ya da dedenin küçük bâkire kızı yahut yetişkin olan bâkire kızı rızasını gözetmeksizin dengi olmayan bir kimseyle evlendirmesi üzerine bu nikâhın sahîh olup olmaması hususunda Şâfiî mezhebinde iki görüş olduğunu belirtir. Daha kuvvetli olan birinci görüşe göre; yapılan bu nikâh bâtıldır. İkinci görüşe göre ise; bu nikâh mevkûftur²⁷⁴ ve yetişkin kız muhayyerdir. Yani evliliğin devam edip etmemesi hususunda tercih hakkına sahiptir. Küçük kız da bulûğ çağına geldiğinde tercih hakkına sahip olur.²⁷⁵

Bulûğa ermiş, akıllı ve bekâr küçük kızın dengi olmayan bir kimse ile zorla evlendirilmesi meselesinde İbn Kudâme'nin nisbet ettiği iki görüşün de Şâfiî mezhebinde belirtildiğini tespit ettik.

²⁷² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/41.

²⁷³ Nevevî, *Minhâc*, 333.

²⁷⁴ Bir hüküm ifade etmesi başka birinin izin ve icazetine muhtaç olan bir fiil ya da akittir. Bkz. Erdoğan, "Mevkûf", 372.

²⁷⁵ Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/242-243.

3.9. Kadın ve Erkeğin Birbirlerine Bakmasının Hükümü

3.9.1. Bir adamın yabancı bir kadına sebepsizce bakmasının hükmü

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir adamın yabancı bir kadının yüz ve elleri haricindekilere bakmasının haram olduğu ancak fitneden ve şehvetsiz bakmayacağından emin olunması durumunda ona bakmasının mekruh olduğu görüşünde olduğunu ifade etmektedir.²⁷⁶

İmam Nevevî bâliğ olan bir kimsenin hür, büyük ve yabancı olan bir kadının avret yerlerine bakmasının haram olduğunu ifade eder. Aynı şekilde fitne endişesi olduğunda onun yüzüne ve ellerine bakmasının en sahih görüşe göre fitne olmasa bile yabancı bir kadının yüzüne ve ellerine bakmasının haram olduğunu zikreder.²⁷⁷

Kadı Ebû Şücâ' erkeğin hiçbir ihtiyaç yokken bakmasının câiz olmadığını söyler.²⁷⁸ Zira bir âyet-i kerîmede ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى﴾ (قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى) "Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır."²⁷⁹ buyrulmuştur.

Görüldüğü üzere Şâfiî âlimler İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşün aksini ifade etmektedir.

3.9.2. Kadının erkeğe bakmasının hükmü

İbn Kudâme kadının erkeğe sadece erkeğin kadına baktığı ölçü kadar bakabileceği görüşünün İmam Şâfiî'nin iki görüşünden biri olduğunu ifade etmektedir.²⁸⁰

İmam Nevevî kadının yabancı olan bir erkeğe fitne endişesinin olmaması halinde göbek ile diz kapağı arası dışındaki kısımlarına bakmasının câiz olduğunu, doğru olan görüşe göre ise erkeğin kadına bakmasının haram olması gibi kadının da erkeğe bakmasının haram olduğunu belirtir.²⁸¹

Hatib eş-Şirbînî bir kadının erkeğe bakması hususunda Şâfiî mezhebinde üç görüşün olduğunu zikreder. Birinci görüşe göre; şehvetle bakmanın ve fitne

²⁷⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/102.

²⁷⁷ Nevevî, *Minhâc*, 326.

²⁷⁸ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 427.

²⁷⁹ Nûr 24/30.

²⁸⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/106.

²⁸¹ Nevevî, *Minhâc*, 326.

endişesinin olmadığı durumda yabancı bir kadın yabancı bir erkeğin göbekte diz kapağı arasında kalan kısımlarına bakabilir. İkinci görüşe göre; yabancı bir erkeğin yabancı bir kadına bakmasının haram olması gibi yabancı bir kadının da yabancı bir erkeğe bakması haramdır. Nitekim bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulmuştur: ﴿ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ ﴾ “Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar”²⁸² Üçüncü görüşe göre ise; bir kadın bir erkeğin sadece çalışırken görünen yerlerine bakabilir.²⁸³

Kadının erkeğe bakması hususunda Şâfiî mezhebine iki görüş nisbet eden ve bunlardan sadece birini zikreden İbn Kudâme’nin nisbet ettiği görüşün Şâfiî âlimlerce kabul edilen iki görüşten biri olduğunu tespit ettik.

3.9.3. Kadının, kölesinin eline ve yüzüne bakmasının câiz olması

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin erkek kölenin mahrem akrabalar hükmünde olmasından dolayı kadına haram olduğu görüşünde olduğunu ileri sürer.²⁸⁴

Hatib eş-Şirbînî erkek kölenin kadın olan efendisine bakması hususunda Şâfiî mezhebinde iki görüşün olduğunu zikretmektedir:

Daha doğru olan birinci görüşe göre; kısmen özgür olmayan, başka biri ile müşterek olarak sahip olunmayan ve efendisiyle hür olmak üzere antlaşma yapmamış olan iffetli erkek köle mahreme bakma durumunda olduğu gibi iffetli kadın efendisine şehvetsiz olarak bakabilir. Bunun delili şu hadîs-i şerîftir: عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى فَاطِمَةَ بَعْدَ قَدْ وَهَبَهُ لَهَا قَالَ وَعَلَى فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ثَوْبٌ إِذَا قَعَتْ بِهِ رَأْسَهَا لَمْ يَبْلُغْ رِجْلَيْهَا وَإِذَا غَطَّتْ بِهِ رِجْلَيْهَا لَمْ يَبْلُغْ رَأْسَهَا فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تَلَقَّى قَالَ (إِنَّهُ لَيْسَ) Hz. Enes’den (r.a) rivayetle: Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Fâtıma’ya (r.anhâ) hibe etmiş olduğu bir köle ile birlikte onun yanına geldi. Hz. Fâtıma’nın üzerinde bulunan elbise kısa olup onunla başını örttüğünde ayakları, ayaklarını örttüğünde ise başı açık kalıyordu. Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Fâtıma’nın örtünmeye çalıştığını gördüğünde ona şöyle dedi: “Örtünmemende bir sakınca yok. Ben senin babanım, bu da senin kölendir.”²⁸⁵

²⁸² Nûr 24/32.

²⁸³ Şirbînî, *Muğni’l Muhtâc*, 12/56-57-58.

²⁸⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/99-100.

²⁸⁵ Ebû Davûd, “Libâs”, 35 (No. 4106)

İkinci görüşe göre ise; kölelerin bakması başkalarının bakmasının haram olması gibi haramdır.²⁸⁶

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kölenin bakmasının ya da köleye bakılmasının haram olduğu görüşü ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde yer alan iki görüşten biridir.

3.9.4. Cârîyenin genellikle görünen yerlerine bakılmasının mübah olması

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin cârîyenin avret olmayan yerlerine bakılmasının mübah olduğu görüşünde olduğunu zikreder.²⁸⁷ Cârîyenin avret olmayan yerleri de göbek ile diz kapağı haricinde kalan bölgedir.²⁸⁸

İmam Nevevî şehvet duymaksızın cârîyenin göbek ile diz kapağı haricindeki kısımlarına bakmanın câiz olduğunu ifade eder.²⁸⁹

Kadı Ebû Şücâ' erkeğin evli olan cârîyelerinin göbek ile diz kapağı dışındaki yerlerine bakmasının câiz olduğunu belirtir.²⁹⁰

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği cârîyenin avret olmayan yerlerine bakılmasının mübah olduğu görüşünü Şâfiî fakihlerin de zikrettiklerini görmekteyiz.

3.10. Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar

3.10.1. Neseple nikâhı haram kılınan kadınlar

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kadının süt veya nesepl vasıtasıyla yakın ya da uzak olan tüm annelerinin nikâh akdinin gerçekleştiği andan itibaren erkeğe haram olduğu görüşünde olduğunu zikreder.²⁹¹ Zira bir âyet-i kerîmede ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُ﴾ (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُ) "...eşlerinizin anneleri size haram kılındı..."²⁹² buyrulmuştur.

İmam Nevevî'ye göre kadının nesepl ya da süt emme yoluyla olan annesi kocasına haramdır.²⁹³

Kadı Ebû Şücâ' bir kimsenin karısının annesi ile nesepl ya da süt emme yoluyla annesinin veya babasının anneleriyle evlenmesinin haram olduğunu

²⁸⁶ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/45-46.

²⁸⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/103.

²⁸⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/103.

²⁸⁹ Nevevî, *Minhâc*, 326.

²⁹⁰ Kadı Ebû Şücâ', *Gâyetü'l-İhtisâr*, 427.

²⁹¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. VII, 111.

²⁹² Nisâ 4/23.

²⁹³ Nevevî, *Minhâc*, 336.

söyler.²⁹⁴ Zira bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulmuştur: حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً “Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, hâlâlarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren anneleriniz, sütbacılarınız, eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”²⁹⁵

Görüldüğü üzere İbn Kudâme’nin yukarıda nisbet ettiği görüşü Şâfiî âlimler de söylemektedir.

3.10.2. Süt hısımlığının hürmet-i müsâhereyi²⁹⁶ gerektirmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî’nin bir kadının bir erkekle cinsî münasebette bulunması sonucunda kadının bir çocuğu emzirmesi halinde o çocuğun öz çocuğu gibi o erkeğe ve akrabalarına haram olacağı görüşünde olduğunu ifade etmektedir.²⁹⁷

İmam Şâfiî ve Kadı Ebû Şücâ’ nesep ile haram kılınanın süt ile de haram kılındığını zikrederler.²⁹⁸

İmam Nevevî erkeğin kızıyla evlenmesinin haram olması gibi süt kızıyla da evlenmesinin haram olduğunu söylemektedir.²⁹⁹ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: { إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مِنَ الرِّضَاعِ مَا حَرَّمَ مِنَ النَّسَبِ } “Allah nesebten dolayı haram kıldığını süttten dolayı da haram kılmıştır.”³⁰⁰

Anlaşılabacağı üzere İbn Kudâme’nin nisbet ettiği bir kadının bir erkekle cinsî münasebette bulunması sonucunda kadının bir çocuğu emzirmesi halinde öz çocukta

²⁹⁴ Kadı Ebû Şücâ’ , *Gâyetü’l-İhtisâr*, 441.

²⁹⁵ Nisâ 4/23.

²⁹⁶ Sihriyyet sebebiyle meydana gelen hürmettir ki, nikâhın sıhhatine mani olur. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 2/ 9.

²⁹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/114.

²⁹⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/63; Kadı Ebû Şücâ’ , *Gâyetü’l-İhtisâr*, 440.

²⁹⁹ Nevevî, *Minhâc*, 335-336.

³⁰⁰ Tirmizî, “Radâ”, 1 (No. 1146). Ayrıca Sahih-i Müslim’de şöyle bir hadîs daha vardır:

{ يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلَادَةِ } “Doğumdan dolayı haram olan süttten dolayı da haram olur.” Bkz. Müslim, “Rada”, 1.

olduğu gibi o çocukla evlenmenin o erkeğe ve akrabalarına haram olacağı görüşünü Şâfiî fakihler de zikretmektedir.

3.10.3. Ayrı amcalardan olan iki amca kızı veya ayrı dayılardan olan iki dayı kızı ile birden evlenmenin haram olmaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin ayrı amcalardan olan iki amca kızı veya ayrı dayılardan ola iki dayı kızı ile birden evlenmenin cem yoluyla evlenmeyi haram kılacak bir akrabalığın olmaması nedeniyle mekruh olmadığı görüşünde olduğunu ileri sürer.³⁰¹

İmam Nevevî erkeğin nesep ya da süt yoluyla hısımlar olan bir kadını kız kardeşi, teyzesi veya hâlâsı ile bir nikâh altında bulundurmasının haram olduğunu söylemektedir.³⁰² Buradan aynı nikâh altında bulundurulması haram olanlar kısmında yer almamalarından dolayı ayrı amcalardan olan iki amcakızı veya ayrı dayılardan ola iki dayıkızı ile birden evlenmenin haram olmadığı anlaşılır.

Ulaştığımız kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği ayrı amcalardan olan iki amca kızı veya ayrı dayılardan olan iki dayı kızı ile birden evlenebileceği görüşü Şâfiî mezhebinde de yer almaktadır.

3.10.4. Zina'nın hürmet-i müsâhere gerektirmemesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin zina ile yapılan cinsî münasebetin hürmet-i müsâhereyi gerektirmeyeceği görüşünde olduğunu ifade etmektedir.³⁰³

İmam Nevevî'ye göre bir erkeğin bir kadınla zina yapması halinde bu kadın o erkeğin babasına ve çocuklarına haram olmaz.³⁰⁴

Hatîb eş-Şirbînî zina etmekle sıhriyetin oluşmayacağını ve bu nedenle zinada bulunan erkeğin zina ettiği kadının kızı ve annesi ile nikâhlanabileceği gibi oğlu ve babasının da o kadın ile nikâhlanabileceğini söyler.³⁰⁵

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği zinanın hürmet-i müsâhereyi gerektirmediği görüşünün Şâfiî âlimler tarafından da ifade edildiğini görmekteyiz.

³⁰¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/116.

³⁰² Nevevî, *Minhâc*, 337.

³⁰³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/117.

³⁰⁴ Nevevî, *Minhâc*, 336.

³⁰⁵ Şirbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/319.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin ölü ile cinsî münasebet etmenin hürmet-i müsâhereyi gerektirmeyeceği görüşünde olduğunu ileri sürer.³⁰⁶

Hatîb eş-Şîrbînî ölmüş bir kadın ile cinsî münasebette bulunmanın kat'i olarak hürmet-i müsâhereyi doğurmayacağını zikreder.³⁰⁷

Görebildiğimiz kadarıyla ölü ile cinsî münasebet etmenin hürmet-i müsâhereyi gerektirmeyeceği hususunda İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.10.5. Ferc dışında mübâşeret etmenin (eğlenme, sevişme) hürmet-i müsâhere'yi gerektirip gerektirmemesi durumu

İbn Kudâme bir kimsenin câriye ile ferc dışında mübâşeret etmesi durumunda cinsî münasebet de olduğu gibi hürmet-i müsâherenin taalluk edeceği görüşünün İmam Şâfiî'nin iki görüşünden biri olduğunu ifade eder.³⁰⁸

İmam Nevevî, Şâfiî mezhebinin güçlü görüşüne göre şehvetle dokunmanın cinsî münasebetin hükmü gibi olmadığını, bununla mahremiyetin taalluk etmeyeceğini zikreder.³⁰⁹

Mübâşeretin hürmet-i müsâhereyi gerektirip gerektirmeyeceği meselesinde Şâfiî mezhebine iki görüş nisbet eden ve bunlardan sadece birini zikreden İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinin aksinedir.

3.10.6. Bir kadının fercine şehvetle bakmanın hürmet-i müsâhere'yi gerektirip gerektirmemesi durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kadının fercine şehvetle bakmanın hürmet-i müsâhereyi gerektirmeyeceği görüşünde olduğunu zikretmektedir.³¹⁰

Hatîb eş-Şîrbînî bir erkeğin hanımına ya da câriyesine şehvetle dokunması yahut öpmesi hakkında bunların cinsî münasebet gibi olmamasından dolayı hürmet-i müsâhereyi gerektirmeyeceği görüşünün Şâfiî mezhebinde daha doğru kabul edilen

³⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/120.

³⁰⁷ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/318.

³⁰⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/120-121.

³⁰⁹ Nevevî, *Minhâc*, 336.

³¹⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/121.

görüş olduğunu ifade eder.³¹¹ Buna göre bir kadının fercine şehvetle bakmakla da hürmet-i müsâhere taalluk etmez.

Anlaşılabacağı üzere İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bir kadının fercine şehvetle bakmakla sıhriyyetin taalluk etmeyeceği görüşü Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.10.7. Bir erkeğin hür ya da köle olsun karısını boşadığında iddeti bitmeden kız kardeşiyle evlenememesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ ﴾ “anneleriniz size haram kılındı”³¹² ile ﴿ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ﴾ “geçmişte olanlar hariç iki kız kardeşi birden almak”³¹³ âyet-i kerîmelerine dayanarak erkeğin bâin talâk³¹⁴ ile boşadığı karısının iddeti bitmeden aynı nikâh altında birleştirilmesi haram kılınan kadınlarla evlenebileceği görüşünde olduğunu ileri sürer. Çünkü bâin talâk ile boşanmış kadın cinsî münasebetten önce boşanılmış gibi olduğundan erkek ile nikâhlanmış sayılmaz.³¹⁵

İmam Şâfiî bir erkeğin geri dönmeyecek şekilde karısını boşaması halinde onun kız kardeşiyle evlenebileceğini ve bunun iki kız kardeşi aynı nikâh altında bir araya getirmek olmadığını savunmaktadır.³¹⁶

Anlaşılabacağı üzere İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşü İmam Şâfiî de zikretmektedir.

3.10.8. Bir erkeğin iki kardeş câriyesiyle ninsî münasebette bulunması

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin bir erkeğin kardeş olan iki câriyesiyle cinsî münasebette bulunması durumunda haram olan cinsî münasebetin helâl olanı haram kılmayacağından dolayı birincisinin helâl kalacağı görüşünde olduğunu ileri sürmektedir.³¹⁷

Hatîb eş-Şirbînî erkeğin kardeş olan iki câriyesiyle cinsî münasebette bulunması durumunda birinci kadını kendisine haram kılmadan önce ikinci kadın ile

³¹¹ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/319-320.

³¹² Nisâ 4/23.

³¹³ Nisâ 4/23.

³¹⁴ Yeni bir akit ve mehir olmaksızın dönme imkânı olmayan tâlaka denir. Bkz. Erdoğan, “Bâin”, 45.

³¹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/88-89.

³¹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/7.

³¹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/126.

cinsî münasebette bulunması halinde günaha gireceğini fakat haramın helâli haram kılmamasından dolayı ilk kadının kendisine haram olmayacağını savunur.³¹⁸

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bir erkeğin kardeş olan iki câriyesiyle cinsî münasebette bulunmasının ilk olan câriyeyi haram kılmadığı görüşü Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir erkeğin iki kardeş câriyesiyle aynı anda cinsî münasebette bulunmasının haram olduğu görüşünde olduğunu ileri sürer.³¹⁹

İmam Şâfiî bir erkeğin cinsî münasebette bulunarak iki kardeş câriyenin arasını cem etmesinin haram olduğunu savunur.³²⁰

Hatîb eş-Şirbînî bir kimsenin iki kardeş câriyesinden biriyle cinsî münasebette bulunması durumunda diğerinin ona haram olacağını ifade eder.³²¹

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bir erkeğin iki kardeş câriyesiyle aynı anda cinsî münasebette bulunmasının haram olduğu görüşünü Şâfiî âlimlerin de ifade ettiklerini görmekteyiz.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin mülkiyeti altında olan iki câriyeden birisi ile cinsî münasebette bulunması halinde diğeri ile cinsî münasebette bulunması, cinsî münasebet edileni mülkiyetinden çıkararak ya da evlendirerek kendisine haram kılmadığı müddetçe haram olduğu görüşünde olduğunu zikretmektedir.³²²

İmam Şâfiî câriye ile cinsî münasebette bulunmanın onun kız kardeşiyle cinsî münasebette bulunmadıkça erkeğe haram olmadığını ifade eder.³²³

Hatîb eş-Şirbînî bir kimsenin iki kardeş câriyesinden biriyle cinsî münasebette bulunması durumunda diğerinin ona haram olacağını söyler. Ancak bu kimsenin câriyeyi satmak, tümüyle veya bir kısmını azat etmek, başka biriyle nikâhlamak ya da sahih bir kitâbet antlaşmasıyla cinsî münasebette bulunduğu câriyeyi kendisine haram kılması halinde diğeri ona haram olmaz.³²⁴

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşün Şâfiî mezhebinde de belirtildiğini tespit ettik.

³¹⁸ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/334.

³¹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/124.

³²⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/8.

³²¹ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/334.

³²² İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/125.

³²³ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/8.

³²⁴ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/334.

3.10.9. Bir erkeğin cinsî münasebette bulunduğu câriyeden mülkiyetinin kalkmasıyla diğer kardeşin ona helâl olması, helâl olan ile cinsî münasebette bulunduktan sonra birincisinin onun mülkiyetine dönmesinin durumu

İbn Kudâme bir erkeğin cinsî münasebette bulunduğu câriyeden mülkiyetinin kalkmasıyla diğer kardeşin ona helâl olması, helâl olan ile cinsî münasebet ettikten sonra birincisinin onun mülkiyetine geri dönmesi durumunda birinci câriyenin artık kendisiyle cinsî münasebet edilmesi helâl olan biri olmaması nedeniyle ikisinin birlikte erkeğe haram olmayacağı görüşünün bazı Şâfiî âlimlere ait olduğunu zikreder.³²⁵

Hatîb eş-Şirbînî satılan câriyenin satın alan kişi tarafından geri verilmesi, başka biriyle nikâhlandırılan câriyenin boşanması, kitâbet antlaşması yapılan câriyenin bedeli ödeyememesi gibi nedenlerle cinsî münasebetin haram olduğu câriyenin tekrar helâl olması halinde şu iki durumun olacağını ifade eder:

1) Erkek diğer câriye ile henüz cinsî münasebette bulunmamışsa istediği câriye ile cinsî münasebette bulunabilir.

2) Erkeğin diğer câriye ile cinsî münasebette bulunması halinde o câriye kendisine haram hale gelinceye kadar dönen câriye ilki gibi olacağından onunla cinsî münasebette bulunamaz.³²⁶

İmam Nevevî bir erkeğin aynı nikâh altında bulundurması câiz olmayan kadınlardan birini temlik etmesi ve daha sonra temlik etmiş olduğu kadının kız kardeşiyle evlenmesi halinde nikâhladığı kadının kendisine helâl öncekinin ise haram olacağını söyler.³²⁷

Görüldüğü üzere Şâfiî fakihler İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşün aksini zikretmektedir.

3.10.10. Bir kimsenin câriyesiyle cinsî münasebette bulunduktan sonra onun kız kardeşi ile evlenmek istemesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin câriyesiyle cinsî münasebet ettikten sonra onun kız kardeşi ile evlenmek istemesi halinde evliliğin bir câriye ile cinsî münasebet etmekten daha güçlü bir bağ olması nedeniyle sahih olacağı ve

³²⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/126.

³²⁶ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/335.

³²⁷ Nevevî, *Minhâc*, 337.

evlenilen câriyenin o kimseye helâl olup kız kardeşinin haram olacağı görüşünde olduğunu ifade etmektedir.³²⁸

Hatîb eş-Şîrbînî bir kimsenin cinsî münasebette bulunmuş olsun ya da olmasın câriyesinin kız kardeşi ile nikâhlanmasıyla ilgili şunu söylemektedir: Erkeğin nikâhlı olan karısı ile cinsî münasebette bulunması helâldir. Câriye ile daha önce cinsî münasebette bulunmuş olsa dahi nikâha dayalı olan ilişkinin câriyeliğe dayalı olan ilişkiden daha güçlü olmasından dolayı bundan sonra onunla cinsî münasebette bulunması ise helâl değildir.³²⁹

Tespit ettiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bir kimsenin câriyesiyle cinsî münasebet ettikten sonra onun kız kardeşi ile evlenebileceği görüşü Şâfiî mezhebinde de yer almaktadır.

3.10.11. Ehl-i kitabın hür kadınlarıyla evlenme ve kestikleri kurbanları yemenin hükmü

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin ehl-i kitabın kadınlarıyla evlenmenin ve kestikleri kurbanları yemenin helâl olmadığı görüşünde olduğunu zikretmektedir.³³⁰

Ebû İshâk eş-Şîrâzî ve İmam Nevevî ehl-i kitap olan kadınlarla evlenmenin helâl olduğunu savunmaktadırlar.³³¹

Burada Şâfiî âlimlerin İbn Kudâme'nin ehl-i kitabın kadınlarıyla evlenme hususunda nisbet ettiği görüşün aksini söylediklerini görmekteyiz.

3.10.12. Müslüman bir erkeğin kitâbî bir kadınla evlenmesi ve evlendiği kadının başka bir dine geçmesinin hükmü

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kitâbî bir kadının İslâm dininden başka bir dine geçmesinin İslâm'dan başka dinlerin reddedilmesi sebebiyle onaylanmayacağı bu sebeple kendisine mürted olarak bakılıp geçtiği dinin kabul edilmeyeceği görüşünde olduğunu zikretmektedir.³³²

³²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/127.

³²⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/336.

³³⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/130.

³³¹ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/150; Nevevî, *Minhâc*, 339.

³³² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/132-133.

İmam Nevevî Müslüman bir erkeğin kitap ehli karısının din değiştirmesinin hükmünün, Müslüman bir kadınının mürted olmasının hükmü gibi olduğunu ifade etmektedir.³³³

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.10.13. Mecûsi ve diğerleri gibi hür kadınlarla evlenmenin kendisine haram olduğu kimsenin câriyeleriyle kölelik yoluyla cinsî münasebette bulunmasının câiz olmaması durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin ehli kitap dışında diğer kâfir olan hür bayanlarla evlenmenin haram olduğu, bunlardan olup mülkiyeti altında olan câriyelerle cinsî münasebet etmenin de mübah olmadığı görüşünde olduğunu söyler.³³⁴

İmam Nevevî ehl-i kitap olmayan mecûsi ve putperest gibi kadınlar ile evliliğin haram olduğunu zikretmektedir.³³⁵ Ayrıca ona göre evlenilecek olan câriyenin de Müslüman olması gerekir.³³⁶

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği ehli kitap dışında diğer kâfir olan hür bayanlarla evlenmenin ve câriyeleriyle cinsî münabette bulunmanın haram olduğu görüşü ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

3.10.14. Köle bile olsa Müslüman bir erkeğin kitâbî bir câriye ile evlenmesinin câiz olmaması durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin köle bile olsa Müslüman bir erkeğin kitâbî bir câriye ile evlenemeyeceği görüşünde olduğunu zikreder.³³⁷

İmam Nevevî Şâfiî mezhebindeki meşhur görüşe göre Müslüman bir kölenin ehl-i kitap olan bir câriye ile evlenemeyeceğini ifade eder.³³⁸

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği köle bile olsa Müslüman bir erkeğin kitâbî bir câriye ile evlenemeyeceği görüşü Şâfiî mezhebinde de yer almaktadır.

³³³ Nevevî, *Minhâc*, 340.

³³⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/134.

³³⁵ Nevevî, *Minhâc*, 339.

³³⁶ Nevevî, *Minhâc*, 338.

³³⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/135.

³³⁸ Nevevî, *Minhâc*, 338.

3.10.15. Müslüman bir câriye ile evlenme

İbn Kudâme Müslüman hür bir erkeğin Müslüman bir câriye ile ancak hür bir kadın ile evlenmeye gücü yetmemesi ve zinaya düşme korkusunun olması durumunda evlenebileceğini ifade etmektedir. İmam Şâfiî'ye nisbet edilen görüşe göre bu iki şartın ikisinin ya da birinin olmaması halinde Müslüman hür bir erkeğin Müslüman bir câriye ile evlenmesi helâl olmaz.³³⁹

İmam Şâfiî bir kimsenin câriye ile ancak evleneceği hür bir kadın bulamaması ve zinaya düşme korkusu olması durumunda evlenebileceğini söyler.³⁴⁰

İmam Nevevî hür olan bir erkeğin câriye ile şu şartlarla evlenebileceğini belirtir:

- 1) Nikâhı altında kendisiyle cinsî münasebette bulunup faydalanacağı hür bir kadın olmamalıdır.
- 2) Kendisiyle faydalanacağı hür bir kadın ile nikâhlanmaya maddi gücü olmamalıdır.
- 3) Nikâhlanacağı câriye Müslüman olmalıdır.³⁴¹

Müslüman bir câriye ile evlenmesi hususunda İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüşünü Şâfiî âlimlerin de zikrettiklerini görmekteyiz.

3.10.16. Erkeği iffetli kılacak (evlilik ihtiyacını giderecek) hür kitâbî bir kadınla evlenebilmesi durumunda onun câriye ile evlenmesinin câiz olmaması durumu

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinde erkeğin evlilik ihtiyacını giderecek hür kitâbî bir kadınla evlenebilmesi halinde onun câriye ile evlenemeyeceği görüşünün mevcut olduğunu söyler.³⁴²

İmam Nevevî'ye göre Müslüman bir erkek cinsî münasebette bulunacağı hür Müslüman veya kitâbî bir kadın ile evlenme imkânı varken câriye ile evlenemez.³⁴³

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

³³⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/136.

³⁴⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/23.

³⁴¹ Nevevî, *Minhâc*, 338.

³⁴² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/137.

³⁴³ Nevevî, *Minhâc*, 338.

3.10.17. Evliliğe gücü yetmeyen ama borç alacağı birini bulanın bir câriye ile evlenmesi

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin bir kimsenin suyu normal fiyatından pahalı bulduğunda teyemmüm edebildiği gibi evliliğe gücü yetmeyen ama borç alacağı birini bulan kimsenin bir câriye ile evlenebileceği görüşünde olduğunu zikreder.³⁴⁴

İmam Nevevî hür bir kadınla evlenmek için maddi imkânı olmayan bir kimsenin câriye ile evlenebileceğini ifade eder.³⁴⁵

Ulaştığımız kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği evliliğe gücü yetmeyen birinin câriye ile evlenebileceği görüşü Şâfiî mezhebinde de ifade edilmektedir.

3.10.18. Câriye ile evliyken hür bir kadınla evlenmenin hükmü

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin câriye ile evliyken hür bir kadınla evlenmesi halinde câriye ile yaptığı nikâh akdinin fesh olmayacağı görüşünde olduğunu zikreder.³⁴⁶ Aynı şekilde bu kişi evliliğe gücü yetmeyen ve zina yapmaktan korkan biri olup nikâh akdini yaptıktan sonra güç sahibi olması halinde de câriye ile yaptığı evlilik fesh olmaz.³⁴⁷

İmam Nevevî hür olan bir kişinin bir câriye ile nikâhlanıp daha sonra imkân sahibi olup hür bir kadın ile evlenmesi halinde câriye ile yaptığı evliliğin fesholmayacağını söyler.³⁴⁸

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin câriye ile evliyken hür bir kadınla evlenme bahsinde nisbet ettiği görüş ile paralel bir görüş Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.10.19. Birden fazla câriye ile evlenmenin hükmü

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kadın ile evli olan kimsenin zina etmekten korkmayacağından dolayı ancak bir câriye ile evlenmesinin câiz olduğu görüşünde olduğunu zikretmektedir.³⁴⁹

³⁴⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/137.

³⁴⁵ Nevevî, *Minhâc*, 338.

³⁴⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/138.

³⁴⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/138.

³⁴⁸ Nevevî, *Minhâc*, 339.

³⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/139.

İmam Nevevî bir kimsenin mehr-i müeccel ile nikâhlanmayı kabul eden hür bir kadın ile evlenebilmesi halinde Şâfiî mezhebindeki en doğru olan görüşe göre bir câriye ile evlenmesinin câiz olduğunu söylemektedir.³⁵⁰

Tespit ettiğimiz kadarıyla birden fazla câriye ile evlenme meselesinde İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

3.10.20. Erkek bir kölenin bir câriye ile evlenebilmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin erkek bir kölenin kendisine denk olması hasebiyle câriye ile evlenebileceği görüşünde olduğunu söyler.³⁵¹

Hatîb eş-Şirbînî'ye göre erkek bir köle ancak efendisinin izniyle hür ya da câriye bir kadınla evlenebilir.³⁵²

Görebildiğimiz kadarıyla erkek bir kölenin bir câriye ile evlenebilmesi konusunda İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş efendisinin izninin gerekli olduğu kaydıyla Şâfiî mezhebinde de nakledilmektedir.

3.10.21. Bir kadının zina ettiğini bilen kimsenin onunla evlenmesinin câiz olmaması durumu

İbn Kudâme, bir kadının zina ettiğini bilen kimsenin onunla evlenebileceği, zina eden kadına iddet gerekmeceği ve kendisiyle evlenilmesi için onun zinadan tövbe etmesinin şart koşulamayacağı görüşünün İmam Şâfiî'ye ait olduğunu zikreder.³⁵³

İmam Şâfiî'ye göre zina etmeyen erkek veya kadının zina eden erkek veya kadından biriyle evlenmesi haram değildir.³⁵⁴

Ulaştığımız kadarıyla İbn Kûdâmenin nisbet ettiği görüş ile İmam Şâfiî'nin zina eden biri ile evlenilmesinin haram olmadığı görüşü aynıdır.

3.10.22. Bir erkeğin oğlunun câriyesi ile cinsî münasebette bulunmasının câiz olmaması durumu

İbn Kudâme bazı Şâfiî âlimlerinin oğlanın, babasının câriyesi ile cinsî münasebette bulunmasının haram olduğu ve bunu yapması halinde kendisine had

³⁵⁰ Nevevî, *Minhâc*, 338.

³⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/140.

³⁵² Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/282-283.

³⁵³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/141.

³⁵⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/28.

uygulanacağı görüşünde olduğunu zikretmektedir.³⁵⁵ Ayrıca İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir adamın, oğlunun câriyesiyle birlikte olması halinde o câriyenin mülkiyetinde olmadığı için ümmü'l-veled sayılmayacağı ya da onun ümmü'l-veled sayılacağı hususunda iki görüşünün olduğunu söyler.³⁵⁶

İmam Nevevî bir kimsenin oğluna ait câriye ile cinsî münasebette bulunmasının haram olduğunu belirtir. Babanın, oğlunun câriyesi ile cinsî münasebette bulunması halinde kendisine had müeyyidesinin uygulanmayacağı ancak mehir vermesinin gerekli olduğu görüşü mezhepte kabul edilen görüştür. Babanın câriyeyi hamile bırakması durumunda dünyaya gelecek olan çocuk ona binaen hür sayılır. Câriye ilk sahibi olan oğul için ümmü'l-veled olması halinde onunla cinsî münasebette bulunan baba için ümmü'l-veled olmaz. Câriye oğul için ümmü'l-veled olmaması halinde ise en kuvvetli görüşe göre cinsî münasebette bulunan baba için ümmü'l-veled olur. Böyle bir durumda babanın oğluna câriyenin bedeli ile beraber mehir vermesi gerekir. En doğru olan görüşe göre dünyaya gelecek olan çocuğun bedelini vermesi lazım değildir. Babanın, oğlunun câriyesi ile nikâhlanması ise haramdır.³⁵⁷

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği birinci görüş Şâfiî mezhebiyle aynı, ikinci görüş ise Şâfiî mezhebindeki iki görüşten biridir.

3.11. Nikâh Çeşitleri

3.11.1. Şiğâr nikâhı³⁵⁸

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin şiğâr nikâhında bulunan tarafların tefrik edileceği, belirtilen mehrin geçersiz olduğu ve mehr-i mislin verilmesinin gerektiği görüşünde olduğunu ileri sürer.³⁵⁹

İmam Şâfiî şiğâr nikâhında akdin sahih, mehrin ise fâsit olduğunu savunur. Cinsî münasebet ya da ölümün olması halinde kadınlardan her birine mehr-i misil

³⁵⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/150.

³⁵⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7150.

³⁵⁷ Nevevî, *Minhâc*, 347-348.

³⁵⁸ İki kadının mehir tesmiye edilmeksizin biri birine mukabil olmak üzere iki erkeğe tezvîc edilmesi demektir. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye*, 2/6.

³⁵⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/177.

verilir. Cinsî münasebet olmadan boşanmanın olması durumunda ise onlara mehr-i mislin yarısı verilir.³⁶⁰

Ebû İshâk eş-Şîrâzî şîğâr nikâhının câiz olmadığını, yapılması halinde ise mehrin bâtil, nikâhın ise sahih olduğunu zikreder.³⁶¹

İmam Nevevî şîğâr nikâhının câiz olmadığını, bu yolla yapılan evlilik akdinin de geçersiz olduğunu söyler.³⁶² Nitekim Hz. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: { لَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ } “İslâm’da şîğâr yoktur.”³⁶³

Hatîb eş-Şîrbînî şîğâr evliliğinin kızın velisinin kıza talip olan kişiye kızını kendisiyle nikâhlanmasına karşılık kendi kızını onunla nikâhlandığını ve her birinden istifade etmenin ötekinin mehri yerine geçeceğini söylemesi ve diğerinin de belirtilen şartı kabul etmesiyle olacağını ifade eder.³⁶⁴ Şîğâr evliliğinde icapta bulunan kimse cinsî münasebeti mehir olarak tayin etmemesi diğerinin de bunu kabul etmesi halinde nikâh akdinin sahihliği hususunda mezhep içinde iki görüş vardır: Daha doğru olan birinci görüşe göre; bu durumda her iki nikâh akdi de sahih ancak mehir fâsittir. Kadınlardan her biri de mehr-i misil alır. İkinci görüşe göre ise; şarta bağlanma mevzu bahis olduğu için her iki nikâh akdi de sahih değildir.³⁶⁵

Şîğâr evliliğinde her iki tarafın da cinsî münasebeti mehir olarak kabul etmesiyle beraber mehir olarak ayrıca mal da tayin etmesiyle alâkalı mezhep içinde iki görüş vardır: Daha doğru olan birinci görüşe göre; burada cinsî münasebete başka bir şeyi ortak etme olmasından dolayı her iki nikâh akdi de bâtildir. İkinci görüşe göre ise; bu tarz bir akit şîğâr nikâhının tanımına uygun olması ve mehrinin olmasından dolayı sahihtir.³⁶⁶

İbn Kudâme’nin şîğâr nikâhıyla alâkalı olarak nisbet ettiği görüşün Şâfiî fakihler arasında ihtilâflı olduğunu tespit ettik.

³⁶⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/198.

³⁶¹ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/158-159.

³⁶² Nevevî, *Minhâc*, 328.

³⁶³ Müslim, “Nikâh”, 7; Tirmizî, “Nikâh”, 29 (No. 1123); Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, Sünenu’n *Nesâî*, thk. Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âl el- Şeyh (Riyâd, Daru’s Selâm, 1422/2001), Nesâî, “Nikâh”, 57 (No. 5471).

³⁶⁴ Şîrbînî, *Muğni’l Muhtâc*, 12/116.

³⁶⁵ Şîrbînî, *Muğni’l Muhtâc*, 12/117-118.

³⁶⁶ Şîrbînî, *Muğni’l Muhtâc*, 12/118-119.

3.11.2. Mut'a nikâhı³⁶⁷

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin mut'a nikâhının haram olduğu görüşünde olduğunu zikretmektedir.³⁶⁸

İmam Şâfiî mut'a nikâhının yasaklandığını ifade eder. Erkeğin bir kadına bir veya on günlüğüne ya da bir aylığına seni nikâhlıyorum demesi halinde bu nikâh mutlak bir nikâh olmaz.³⁶⁹

İmam Nevevî mut'a nikâhının sahih olmadığını zikretmektedir.³⁷⁰

Hatib eş-Şirbînî nikâhın herhangi bir süre ile sınırlandırılmadan mutlak olarak yapılmasının şart olmasından dolayı bir süreyle sınırlandırılmasının haram olduğunu belirtir.³⁷¹ Zira Hz. Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَذِنْتُ لَكُمْ فِي الْإِسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ ذَلِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَلْيَحْلِلْ سَبِيلَهُ وَلَا تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا* “Ben daha önce size kadınlarla mut'a nikâhı yapmaya izin vermiştim. Dikkat edin! Allah bunu kıyamete kadar haram kılmıştır. Kim böyle bir kadınla birlikte ise onu serbest bıraksın, onlara verdiğiniz mehirden herhangi bir şeyi geri almayın.”³⁷² Başka bir hâdis-i şerifte de şöyle buyrulmaktadır:

(أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ وَعَنْ لُحُومِ الْخُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ زَمَنَ خُبَيْرِ)
“Rasûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) kadınları geçici olarak kısa süre nikâhlamayı, ehli eşek etlerinden yemeyi, hayber günü yasakladı.”³⁷³

Ebû İshâk eş-Şirâzî mut'a nikâhının câiz olmadığını ifade eder. Mut'a nikâhında talâk, zihâr, miras, vefattan dolayı beklenen iddet bâtil olan diğer nikâhlarda olduğu gibi bâtıldır.³⁷⁴

İbn Kudâme'nin mut'a nikâhı meselesinde nisbet ettiği görüşün Şâfiî fakihler tarafından da zikredildiğini görmekteyiz.

³⁶⁷ Mut'a, temettü veya istimta gibi bir tâbir ile bir müddet için yapılan nikâhtır. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 2/6.

³⁶⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/178.

³⁶⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/205.

³⁷⁰ Nevevî, *Minhâc*, 328.

³⁷¹ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/114.

³⁷² Müslim, “Nikâh”, 3.

³⁷³ Tirmizî, “Nikâh”, 28(No. 1121); Nesâî, “Nikâh”, 79 (No. 5522). Ayrıca Sünenü Ebû Davûd'da şöyle bir hadîs-i şerîf vardır: { أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَرَّمَ مُتْعَةَ النِّسَاءِ } “Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem) kadınları mut'a (nikâhı ile alma)yı yasaklamıştır.” Bkz. Ebû Davûd, “Nikâh”, 13 (No. 2074).

³⁷⁴ Şirâzî, *el-Mühezzebe*, 4/160.

3.11.3. Hülle nikâhı³⁷⁵

İbn Kudâme'ye göre İmam Şâfiî hülle nikâhının haram ve batıl olduğu görüşündedir.³⁷⁶

İmam Şâfiî'ye göre hülle nikâhı da mut'a nikâhı gibi geçerli bir nikâh değildir ve onda mehir, talâk, zihâr³⁷⁷, îlâ³⁷⁸, li'ân³⁷⁹ gibi eşler arasında olabilecek hükümlerin hiçbiri gerçekleşmez. Ancak cinsî münasebetin olması halinde kadına mehr-i misil verilir ve kadın iddet bekler lâkin iddet müddeti içerisinde nafaka alamaz.³⁸⁰

Ebû İshâk eş-Şîrâzî hülle nikâhının câiz olmadığını zikreder.³⁸¹ Nitekim bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: { لَعْنُ الْمُحَلِّ وَالْمُحَلَّلِ لَهُ } “[Rasûlullah (s.a.v)] hülle yapana da yaptırana da lanet etmiştir.”³⁸² İmam Nevevî de hülle nikâhının geçersiz olduğunu belirtmektedir.³⁸³

Hatîb eş-Şîrbînî özgür bir kişinin karısını bir anda veya ayrı ayrı olması, bir şarta bağlı olması ya da olmaması, cinsî münasebet öncesinde veya sonrasında olması fark etmeksizin üç defa boşaması halinde boşanan kadının başka bir erkekle evlenip onunla cinsî münasebette bulunmadıkça ilk kocasına helâl olmayacağını söyler.³⁸⁴ Nitekim Allah (c.c) bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır:

(فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنَّهُمَا كُفِيََا حُدُودَ اللَّهِ وَلَمْ يَكُن لِمَا فَعَلُوا مِنْ ذَلِكَ عَدْوٌ أَتَيْنَاهُمَا بِبَيِّنَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) “İkinciden sonra koca eşini bir daha boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâl olmaz. İkinci koca da onu boşarsa, birinci kocası ile bu kadının, Allah'ın kurallarına

³⁷⁵ Hurmet-i galîzayı (evlenme haramlığını) ortadan kaldırarak evvelki koca için nikâhı yenilemenin helâl olmasına vesile olan bir muameledir. Bkz. Erdoğan, “Tahlîl”, 536.

³⁷⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/180.

³⁷⁷ Kocanın, karısını neseb, süt emme veya sıhriyyet sebebiyle ebediyen kendisine evlenmesi haram olan bir kadının kendisince bakılması câiz olmayan arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna benzetmesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, “Zihâr”, 620.

³⁷⁸ Kocanın karısına yanaşmamak üzere yemin etmesidir. Detaylı bilgi için bkz. Erdoğan, “Îlâ”, 244.

³⁷⁹ Lânetleşmek. Kocanın karısına zina isnadında bulunması ve dört şahit getirememesi sonucunda karı ile kocanın, hâkim huzurunda şerî usulüne uygun olarak dörder defa şehadette bulunduktan sonra kendilerine lânet ve gazab okumalarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, “Li'ân”, 327.

³⁸⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/206.

³⁸¹ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/160.

³⁸² Tirmizî, “Nikâh”, 27 (No. 1119); Ebû Davûd, “Nikâh”, 15 (No. 2076); İbn Mâce, “Nikâh”, 33 (No. 1934).

³⁸³ Nevevî, *Minhâc*, 338.

³⁸⁴ Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/342.

riayet edeceklerini zannederlerse, tekrar evlilik hayatına dönmelerinde bir sakınca yoktur. Bunlar Allah'ın kurallarıdır, bilmek isteyenler için onları açıklamaktadır.”³⁸⁵

Anlaşılaçağı üzere hülle nikâhı bahsinde İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî âlimlerce de zikredilmektedir.

3.11.4. Gizli nikâh

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin nikâhın veli ile iki şahit tanıklığında kıyılıp veli ve iki şahidin akdi gizleme hususunda anlaşması durumunda akdi gizlemenin mekruh, nikâhın ise sahih olduğu görüşünde olduğunu söylemektedir.³⁸⁶

İmam Şâfiî evliliğin gerçekleşmesinden sonra eşlerin şahitlerden nikâhı gizlemelerini istemesi durumunda gizlemenin mekruh olmasıyla birlikte nikâhın câiz olduğunu zikreder.³⁸⁷

Ulaşılabildiğimiz kadarıyla İmam Şâfiî de İbn Kudâme'nin nisbet ettiği nikâhın gizlenmesinin mekruh, nikâh akdinin ise sahih olduğu görüşünü ifade etmektedir.

3.12. Nikâhın Feshi İle İlgili Durumlar

3.12.1. Karı ve kocadan her birisinin diğesinde bir ayıp/kusur görmesi halinde akdi feshetme hakkına sahip olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin iki eşten her birinin genel olarak diğ eşte bir kusur görmesi halinde nikâh akdini feshetme hakkına sahip olduğu görüşünde olduğunu zikreder.³⁸⁸

İmam Nevevî eşlerin birinde akıl hastalığı, cüzzam³⁸⁹, abraslık³⁹⁰, retk³⁹¹, karn³⁹², inner³⁹³, ve mecbûb³⁹⁴ gibi kusurlardan birinin bulunması halinde diğ eşin muhayyerlik hakkının bulunduğunu ifade etmektedir.³⁹⁵

³⁸⁵ Bakara 2/230.

³⁸⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/83.

³⁸⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/59.

³⁸⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/184.

³⁸⁹ Daha çok yüzde olan ve cerahattan dolayı zamanla etin dökülmesine kadar varan bir hastalık. Bkz. Erdoğan, “Cüzam”, 81.

³⁹⁰ Baras yani alaca hastalığına yakalanmış kimse. Bkz. Erdoğan, “Abrs”, 10.

³⁹¹ Kadının cinsel organında biten ve ilişkiyi imkânsız kılan et parçası. Bkz. Erdoğan, “Retak”, 480.

³⁹² Vajinada meydana gelen ve koç boynuzu gibi olan nesne. Bkz. Nevevî, *Minhâc*, 344.

³⁹³ İktidarsızlık; erkeğin cinsel organı mevcut olduğu halde ilişkiye muktedir olamaması hali. Böyle olan erkeğe inner denir. Bkz. Erdoğan, “Inner”, 252.

³⁹⁴ Hadım, tavaşı; cinsel organı dibinden kesik olan kimse. Bkz. Erdoğan, “Mecbûb”, 349.

Hatîb eş-Şîrbînî eşlerden birinde sürekli olup olması fark etmeksizin akıl hastalığı, ilerlemiş olan cüzzam ve abraslık hastalığının bulunması halinde kusuru bulunmayan diğer eşin nikâh akdini feshetmede muhayyer olduğunu belirtmektedir.³⁹⁶

Kadı Ebû Şücâ' eşlerden birinde cüzzam, baras³⁹⁷ hastalığından birinin veya akıl hastalığı gibi bir ayıbın olması ya da kadın veya erkekte cinsî münasebete engel bir durumun olması halinde diğer eş için nikâh akdini feshetme hakkının olduğunu söylemektedir.³⁹⁸

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği iki eşten her birinin genel olarak diğer eşte bir kusur görmesi halinde nikâh akdini feshetme hakkına sahip olduğu görüşünün Şâfiî âlimlerin de zikrettiğini görmekteyiz.

3.12.2. Nikâhı feshetmeyi câiz kılan ayıp ve kusurlar

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin iğdişliğin³⁹⁹ nikâhı feshetme hakkını kazandıran bir kusur olduğu görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴⁰⁰

Hatîb eş-Şîrbînî ve Kadı Ebû Şücâ' kocanın cinsel açıdan iktidarsız ya da cinsel organının kopuk olması durumunda kadının nikâhı feshetme hususunda tercih hakkının olduğunu ifade eder.⁴⁰¹

İbn Kudâme'nin nikâhı feshetmeyle alâkalı nisbet ettiği görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin erkeğin innîn⁴⁰² olması halinde bunun kusur sayılacağı ve test sürecinin yapıp kesin durumunun kontrol ettikten edildikten sonra kadına nikâhı feshetme hakkını kazandıracağı görüşünde olduğunu zikreder.⁴⁰³

İmam Nevevî'ye göre erkeğin innîn olduğunun kesinleşmesi halinde kadının başvurusu üzerine hâkim iktidarsızlığın kesinleştiği tarihten başlamak üzere kocaya

³⁹⁵ Nevevî, *Minhâc*, 344.

³⁹⁶ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/456-457.

³⁹⁷ Tedavi edilmesi mümkün olmayan ve vücutta beyaz lekeler meydana getiren bir hastalık. Bkz. Luggat, "Baras".

³⁹⁸ Kadı Ebû Şücâ', *Gâyetü'l-İhtisâr*, 445.

³⁹⁹ İğdiş: Hadım; Erkeklik kabiliyetinden mahrum edilmiş veya doğuştan böyle olan kimse. Bkz. Erdoğan, "İğdiş", 233.

⁴⁰⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/186.

⁴⁰¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/459; Kadı Ebû Şücâ', *Gâyetü'l-İhtisâr*, 445.

⁴⁰² Cinsel organı mevcut olduğu halde ilişkiye muktedir olamayan erkeğe denir. Bkz. Erdoğan, "İnnet", 252.

⁴⁰³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/199.

bir yıllık süre verir. Bu sürenin bitmesinden sonra kadın durumu hâkime bildirir. Kocanın bu süre içerisinde kadınla cinsî münasebette bulunduğunu iddia etmesi üzerine kendisine yemin ettirilir. Yemin etmekten çekinmesi halinde de kadın yemin ve ikrar etmesiyle nikâhı feshetme hakkına sahip olur.⁴⁰⁴

Hatîb eş-Şîrbînî'ye göre erkeğin innîn ve mecbûb olması halinde nikâhı feshetme hususunda kadın muhayyerdir.⁴⁰⁵

Kadı Ebû Şücâ' kocanın cinsî münasebette bulunmayacak şekilde cinsel organının kesik olması ya da cinsel gücünün kaybetmesi halinde kadına tek taraflı evlilik akdini feshetme hakkının olacağını söyler. Fakat erkeğin iktidarsızlığı sonradan meydana gelmişse kadın kocasına bir yıl süre tanınmalıdır. Zira iktidarsızlık durumunun mevsimsel ve iklimsel sebeplerden dolayı ortadan kalkma ihtimali olabilir.⁴⁰⁶

Görüldüğü üzere yukarıda nisbet edilen görüş Şâfiî âlimler tarafından da ifade edilmektedir.

3.12.3. Nikâhta bir ayıbın bulunması halinde muhayyerlik hakkının uzun vadeli olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin nikâhta bir ayıbın olması halinde eşlerden birinin bilmesi ve imkânı olmasına rağmen feshi geciktirmesi halinde muhayyerlik hakkının ortadan kalkacağı ve bu hakkın uzun vadeli değil fevri olduğu görüşünde olduğunu söyler.⁴⁰⁷

İmam Nevevî nikâh akdi esnasında kocada bir kusurun bulunması halinde muhayyerlik hakkının hemen kullanılacağını zikreder.⁴⁰⁸

Görebildiğimiz kadarıyla nikâhta bir ayıbın olması halinde nikâhı feshetmede eşlerin muhayyerlik hakkını hemen kullanacağına dair İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de ifade edilmektedir.

⁴⁰⁴ Nevevî, *Minhâc*, 345.

⁴⁰⁵ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/459-460.

⁴⁰⁶ Kadı Ebû Şücâ', *Gâyetü'l-İhtisâr*, 445.

⁴⁰⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/188.

⁴⁰⁸ Nevevî, *Minhâc*, 344.

3.12.4. Mübâşeretten ya da cinsî münasebetten önce nikâhın feshedilmesi halinde mehrin verilmemesi

Feshin cinsî münasebette bulunmadan önce gerçekleşmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin nikâhın feshinin koca tarafından ya da karı/kadın tarafından olması fark etmeksizin cinsî münasebette bulunmadan önce gerçekleşmesi halinde kadının erkekten alacağı bir mehrin olmadığı görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴⁰⁹

Ebû İshâk eş-Şîrâzî ve İmam Nevevî nikâh akdinin cinsî münasebetten önce feshedilmesi durumunda mehir hakkının düşeceğini ifade ederler.⁴¹⁰

Hatîb eş-Şîrbînî de cinsî münasebetten önce nikâh akdinin feshedilmesi halinde kadına mehir ya da müt'a verilmeyeceğini söyler.⁴¹¹

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği feshin cinsî münasebette bulunmadan önce gerçekleşmesi halinde kadına mehir verilmeyeceği görüşünün Şâfiî âlimlerce de zikredildiğini görmekteyiz.

Feshin cinsî münasebetten sonra gerçekleşmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin nikâhın feshinin cinsî münasebetten sonra olması durumunda kadına mehr-i mislin verilmesi gerektiği görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴¹²

Ebû İshâk eş-Şîrâzî feshin cinsî münasebetten sonra olmasının mehr-i müsemmayı düşüreceğini ve kadına mehr-i mislin verileceğini söyler.⁴¹³

Hatîb eş-Şîrbînî'ye göre cinsî münasebetten sonra nikâh akdinin feshedilmesi halinde mehr-i misil verilir.⁴¹⁴

İmam Nevevî nikâh akdinin cinsî münasebetten sonra feshedilmesi durumunda nikâh akdine bitişik bir kusur ya da cinsî münasebet ile nikâh akdi arasında ortaya çıkan bir kusur nedeni ile feshedilmesi halinde cinsî münasebette

⁴⁰⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/188.

⁴¹⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/167; Nevevî, *Minhâc*, 344.

⁴¹¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/498.

⁴¹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/189.

⁴¹³ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 4/167.

⁴¹⁴ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/498.

bulunanın bu kusurlardan haberinin olmaması halinde kadına mehr-i misil vermesi gerektiğini belirtir.⁴¹⁵

Anlaşılacağı üzere İbn Kudâme'nin nisbet ettiği nikâhın feshinin cinsî münasebetten sonra olması durumunda kadına mehr-i mislin verileceği görüşünü Şâfiî fakihler de söylemektedirler.

Erkeğin nikâh kusurlarında aldanması halinde mehri aldatan kişiden istemesinin durumu

İbn Kudâme erkeğin nikâh kusurlarında aldanması halinde mehri aldatan kişiden istemesi durumunda İmam Şâfiî'nin kavî-i kadîmine göre; mehri geri alabileceğini kavî-i cedîdine göre ise; geri alamayacağını zikretmektedir.⁴¹⁶

İmam Nevevî, İmam Şâfiî'nin son görüşüne göre erkeğin kadın ya da velisi tarafından kandırılması durumunda nikâh akdinin feshedildikten sonra kendisini aldatan kimseden mehri geri isteyemeyeceğini söyler.⁴¹⁷

Erkeğin nikâh kusurlarında aldanması halinde mehri aldatan kişiden isteyemeyeceği görüşünün İmam Şâfiî'nin kavî-i cedîdi olduğunu söyleyen İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bu görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

3.12.5. Reşid olan bir kadının rızası olmadan kusurlu biriyle evlendirilmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin reşid olan bir kadının cüzzam ve baras hastalığı olan biriyle evlenmesi halinde ona zararı olacak ve bu durumdan ayıplanacak olmasının yanında bir de kusurun doğacak çocuğa geçme ihtimalini göz önüne alarak olmasından dolayı dengi olmayan biriyle evlenmesinde olduğu gibi velinin bu evliliğe mani olma hakkının bulunduğu görüşünde olduğunu belirtmektedir.⁴¹⁸

İmam Nevevî nikâh akdi sırasında kocada cüzzam ve alaca hastalığının olması halinde velinin tercih hakkının olduğu ve bu hakkı hemen kullanacağı görüşünün Şâfiî mezhebindeki en doğru olan görüş olduğunu ifade etmektedir.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Nevevî, *Minhâc*, 344-345.

⁴¹⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/190.

⁴¹⁷ Nevevî, *Minhâc*, 345.

⁴¹⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/191-192.

⁴¹⁹ Nevevî, *Minhâc*, 344.

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.12.6. Erkeğin kadının tercihinden önce ya da cinsî münasebetten sonra azat olması

İbn Kudâme câriyenin azat olduğunu bilip tercih hakkının olduğunu bilmediğini iddia etmesi durumunda sözünün kabul edilmesi hususunda İmam Şâfiî'nin iki görüşünün olduğunu zikretmektedir.⁴²⁰

İmam Nevevî câriyenin azatlık nedeniyle tercih hakkının olduğunu bilmediğini iddia etmesi durumunda yemin ile birlikte sözünün kabul edileceği görüşünün Şâfiî mezhebindeki en zâhir görüş olduğunu belirtir.⁴²¹

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği iki görüşten biri olan câriyenin azat olduğunu bilip tercih hakkının olduğunu bilmediğini iddia etmesi halinde sözünün kabul edilmesi görüşünün Şâfiî mezhebinde ifade edilen iki görüşten biri olduğunu tespit ettik.

3.12.7. Kadının, kocasının onunla cinsî münasebette bulunamadığını iddia etmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kadının, kocasının kendisiyle cinsî münasebette bulunamadığını iddia etmesi durumunda tercihi ve isteği üzerine nikâhının feshedileceği görüşünde olduğunu ifade etmektedir.⁴²²

Hatîb eş-Şirbînî kocanın iktidarsız olması meselesinde şöyle söyler: Onun ikrarı esastır. Bunu reddetmesi ve yemin etmekten kaçınması halinde mezhepteki daha doğru olan görüşe göre kadına yemin ettirilir. Kocanın iktidarsızlığının kesinleşmesi halinde de hâkim ona bir yıllık süre verir. Bu süre içerisinde kocanın cinsî münasebetde bulunmaması halinde ise kadın davayı tekrar hâkime götürüp nikâhı feshedebilir.⁴²³

İmam Nevevî'ye göre erkeğin iktidarsız olması nedeni hâkime müracaat edilmesi şarttır. Bu kusur kocanın itirafı ya da itirafını haber veren şahitler ile kesinleşir. Erkeğin bu kusurunu kabul etmemesi durumunda kendisine yemin ettirilir.

⁴²⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/194.

⁴²¹ Nevevî, *Minhâc*, 347.

⁴²² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/201.

⁴²³ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/479-480-482.

Yeminden kaçınması halinde ise kadının yemin etmesiyle de bu ayıp kesinleşir ve böylelikle kadının nikâhı feshetme hakkı olur.⁴²⁴

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşü Şâfiî fakihlerin de zikrettiklerini görmekteyiz.

3.12.8. Kadının bir keresinde kocası hakkında “onun innîn olduğunu kabul ederim” demesinin durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kadının bir keresinde kocasının innîn olduğunu kabul etmesi halinde fesih hakkının ancak belirlenen müddetin sona ermesiyle sabit olmasından dolayı tercih hakkının ortadan kalkmayacağı görüşünün kavı-i cedî olduğunu söylemektedir.⁴²⁵

İmam Nevevî erkekte iktidarsızlık kusurunun kesinleşmesi halinde kadının talebi üzerine hâkim tarafından kusurun sabit olduğu andan itibaren kocaya bir yıllık süre verileceğini, bir yıllık mühletin nihayetinde de kocasının bu kusurunu kabul etmesi durumunda kadının nikâh akdini feshetmede tercih hakkının düşeceğini ifade etmektedir.⁴²⁶

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de ifade edilmektedir.

3.12.9. Erkeğin kadınla cinsî münasebette bulunduğunu, kadının ise hâlâ bâkire olduğunu iddia etmeleri

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin erkeğin kadınla cinsî münasebette bulunduğunu, kadının ise hâlâ bâkire olduğunu iddia etmeleri halinde kadının güvenilir kadınlara gösterileceğini, onların bâkirelik iddiasını doğrulamaları durumunda ise kadının sözünün kabul edileceğini ve bir yıl bekletileceği görüşünde olduğunu ileri sürmektedir.⁴²⁷

Hatîb eş-Şîrbînî kadının bâkire olduğunu söylemesi ve dört kadının da buna şahitlik etmesi halinde kadının, kocasının kendisiyle cinsî münasebet bulunmadığı yönündeki sözünün kabul edileceğini zikreder.⁴²⁸

⁴²⁴ Nevevî, *Minhâc*, 345.

⁴²⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/203.

⁴²⁶ Nevevî, *Minhâc*, 345.

⁴²⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/205.

⁴²⁸ Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/482.

Görebildiğimiz kadarıyla yukarıda nisbet edilen görüş Şâfiî mezhebinde de zikredilmektedir.

3.12.10. Erkeğin evli olduğu dul kadınla cinsî münasebette bulunduğunu iddia etmesi

İbn Kudâme erkeğin evli olduğu dul kadınla cinsî münasebette bulunduğunu iddia etmesi durumuyla ilgili İmam Şâfiî'nin şu görüşte olduğunu söyler:

Bu durumda erkekten menisini bir beze koymasının istenir. Kadının o maddenin meni olmadığını iddia etmesi halinde bunun delil ile ispat edilmesinin imkânsız olması sebebiyle dikkate alınan söz erkeğin üzerine yemin ettiği sözdür.⁴²⁹

Ebu İshâk eş-Şîrâzî ve Hatîb eş-Şîrbînî erkeğin dul bir kadınla cinsî münasebette bulunduğunu iddia etmesi halinde onun yemin ile birlikte sözüne itibar edileceğini söylemektedirler.⁴³⁰

İbn Kudâme'nin erkeğin evli olduğu dul kadınla cinsî münasebette bulunduğunu iddia etmesi meselesinde nisbet ettiği görüşü Şâfiî âlimlerin de zikrettiklerini görmekteyiz.

3.12.11. Evli bir kadın veya kocasının zina etmesi durumunda evliliğin feshedilmemesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin evli bir kadın veya kocasının zina etmesi halinde cinsî münasebet öncesinde ya da sonrasında olması fark etmeksizin evliliğin feshedilmeyeceği görüşünde olduğunu ileri sürer.⁴³¹

İmam Şâfiî bir erkeğin zina ettiğini bilmediği bir kadın ile evlenmesi ve cinsî münasebetten önce nikâhtan evvel ya da sonra olması fark etmeksizin onun zina ettiğini öğrenmesi halinde o kadının ona haram olmayacağını ve onunla yaptığı nikâhın feshedilmeyeceğini savunur. Ancak bu erkek zina eden o kadınla dilerse evliliği devam ettirir dilerse onu boşar. Aynı şekilde bir kadın nikâhtan önce ya da sonra olması veya zifafa girsede girmesede zina eden bir erkeğe haram olmaz ve hâlihazırda onun karısıdır. Zina eden erkekten ayrılma hususunda ise kadın muhayyer değildir.⁴³²

⁴²⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/206.

⁴³⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/170; Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/482.

⁴³¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/142.

⁴³² Şâfiî, *el-Ümm*, 6/30-31.

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kadın ve erkeğin zina etmesi halinde evliliğin fesh edilmeyeceği görüşünü İmam Şâfiî'nin de ifade ettiğini görmekteyiz.

3.12.12. Bir kadının köle kocasına veya bir kısmına mâlik olması durumunda evliliğin feshedilmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kadının köle kocasına veya bir kısmına mâlik olması durumunda evliliğinin feshedilmesinin ya da onu azat ettikten sonra onunla evlenmesinin bir boşanma sayılmayacağı görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴³³

İmam Nevevî'ye göre bir kadın tamamına ya da bir kısmına mâlik olduğu bir köleyi nikâhlayamaz.⁴³⁴

Görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde ifade edilen bir kadının kölesiyle evlenemeyeceği görüşüyle İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş aynı değildir.

3.12.13. Kocasının olduğunu bilmediği takdirde ikinci kocanın kadınla cinsî münasebette bulunması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin ikinci kocanın kadının başka kocayla evli olduğunu bilmediği takdirde onunla cinsî münasebette bulunması durumunda birbirinden tefrik edilip ikinci kocanın mehr-i misli kadına ödemekle yükümlü olacağı görüşünde olduğunu ifade eder.

Hatîb eş-Şirbînî bir kimsenin başkasının karısı ile şüphe yoluyla cinsî münasebette bulunması halinde kadına mehir verileceğini zikretmektedir.⁴³⁵

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği ikinci kocanın kadının başka kocayla evli olduğunu bilmediği takdirde onunla cinsî münasebette bulunması durumunda birbirinden tefrik edilip ikinci kocanın mehr-i misli kadına ödemekle yükümlü olacağı görüşü görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır. Bununla birlikte ulaşılan kaynakta mehr-i misil olarak değil de mutlak anlamda mehir ifadesi geçmektedir.

⁴³³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/149.

⁴³⁴ Nevevî, *Minhâc*, 338.

⁴³⁵ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/5.

3.12.14 İki nikâhın hangisinin daha önce kıyıldığı bilinmediğinde iki nikâhında feshedilmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin iki nikâhın hangisinin daha önce kıyıldığının bilinmemesi halinde nikâhın feshedildiği görüşünde olduğunu ileri sürer. Zira gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şeyin sahih kabul edilmesi mümkün olmadığı gibi sahih olan bir akit de şüphe ile geçersiz olmaz. Nasıl ki alışveriş yapan iki adamın fiyat hususunda anlaşmazlığa düşmeleri durumunda akit yalnız fesih ile iptal olabileceği gibi bu meselede de nikâh akdi ancak feshedilerek iptal olur.⁴³⁶

İmam Nevevî iki nikâh akdinden hangisinin önce yapıldığının bilinmemesi halinde her iki akdin de geçersiz olduğunu savunmaktadır.⁴³⁷ Hatîb eş- Şîrbînî iki nikâh akdinden hangisinin daha önce yapıldığının bilinmemesi halinde Şâfiî mezhebinde sahih olan görüşe göre her iki nikâh akdinin de geçersiz kabul edildiğini ifade eder.⁴³⁸

İbn Kudâme'nin iki nikâhın hangisinin daha önce kıyıldığının bilinmemesi halinde nikâhın feshedilmesi meselesinde nisbet ettiği görüşünün Şâfiî âlimlerce de belirtildiğini görmekteyiz.

3.12.15. İki erkeğin nikâh akdini diğerinden önce kıydığını iddia etmesi ve ikisinin de hiçbir delilinin olmaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin iki erkekten her birinin nikâh akdini ilk önce kendilerinin gerçekleştirdiklerini iddia etmesi ve buna delil getirememeleri durumunda nikâh akdini gerçekleştirdiğini ilk ikrar edenin sözünün kabul edileceği görüşünde olduğunu söylemektedir.⁴³⁹

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin iki kocanın da kadının ilk önce olanı bildiğini iddia etmesi ve kadının bunu inkâr etmesi durumunda ise kadının ikrarını kabul etmelerine binaen kadına yemin ettirileceği görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴⁴⁰

İmam Nevevî aynı kadın ile nikâh akdini yapan ve önce kendi nikâh akdinin yapıldığını iddia eden iki erkeğin ikisinin de dinleneceğini ve kadının ikrarda bulunduğu nikâh akdinin geçerli kabul edileceğini ifade eder. Kadının nikâh akdini

⁴³⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/61.

⁴³⁷ Nevevî, *Minhâc*, 332.

⁴³⁸ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/222.

⁴³⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/61.

⁴⁴⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/61.

inkâr etmesi durumunda ona yemin ettirilir. Şayet kadın iki erkekten birinin nikâh akdini ikrar eder ise ikrar etmiş olduğu kişinin nikâh akdi sahih kabul edilir. Diğer erkeğin de davası dinlenir ve kadına yemin ettirilir.⁴⁴¹

Ulaşabildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşlerden ilki Şâfiî mezhebiyle aynı değil, ikincisi ise aynıdır.

3.13. Bâkire ve Dul Kadının Evlilikleri

3.13.1. Dul kadının izni olmadan evlendirilmesi

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebine göre dul olan küçük kızın izni olmaksızın evlendirilmesinin câiz olmadığını ifade etmektedir.⁴⁴²

İmam Nevevî'ye göre veli, dul olan kadını açıkça müsaadesini almadan evlendiremez.⁴⁴³ Hatîb eş-Şirbînî bâliğe dul kızın velisi tarafından izni alınmaksızın evlendirilemeyeceğini belirtir.⁴⁴⁴ Zira Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadîs-i şerifte şöyle buyurmaktadır: { لَا تَنْكِحُ النَّبِيَّةَ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ } “Dul kızları, onlara danışmadan [izin almadan] evlendirmeyin.”⁴⁴⁵

Kadı Ebû Şücâ' dul kadının sadece kendi onayı ve müsaadesi ile evlendirilebileceğini söylemiş,⁴⁴⁶ bunu da şu hadîs-i şerîf ile delillendirmiştir: { أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ وَإِذْنُهَا سَكُونُهَا } “Dul kadın kendisi için velisinden daha ziyade hak sahibidir. Bâkire kızıdan ise izin istenir; onun izni susmasıdır.”⁴⁴⁷

Anlaşılabacağı üzere Şâfiî âlimler de İbn Kudâme'nin nisbet ettiği dul olan küçük kızın zorla evlendirilmesinin câiz olmadığını zikretmektedir.

3.13.2. Dul kadın ve bâkire kızın evliliğe onaylarında belirti

İbn Kudâme dul kadının evliliği için sözüne itibar edildiğini ve bu hususta ilim ehlinin ittifak ettiğini zikreder. Bekâr kızın babasının önünde susması hakkında Şâfiî âlimlerinin iki görüşü vardır: Birincisi; kızın sükût etmesi izin sayılmaz. Çünkü

⁴⁴¹ Nevevî, *Minhâc*, 332.

⁴⁴² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/44

⁴⁴³ Nevevî, *Minhâc*, 330.

⁴⁴⁴ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/153.

⁴⁴⁵ Tirmizî, “Nikâh”, 1 (No. 1107); Ebû Davûd, “Nikâh” 23 (No. 2092).

⁴⁴⁶ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 438.

⁴⁴⁷ Ebû'l Hüseyin Müslim b. El-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, *Sahîhu Müslim*, thk. Eb'u Kuteybe Nazar Muhammed el-Fariyâbî, (Riyâd, Dâru'l Taybe, 1427/2006), “Nikâh”, 9; Ebû Davûd, “Nikâh” 25 (No. 2098). Bu hadîs-i şerîf Sünen-i Tirmizî de şu şekilde geçmektedir: { الْأَيُّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا، وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ فِي نَفْسِهَا، وَإِذْنُهَا صَمَاتُهَا } bkz. Tirmizî, “Nikâh” 17 (No. 1108).

susmak müsaade vermek anlamına gelmez. Ayrıca kızın sükût etmesi razı olması manasına gelebileceği gibi utanma veya başka manalara da gelebilir. Bu yüzden dul kadında olduğu gibi bâkire kızın susması izni olduğu anlamına gelmez. İkincisi; bâkire kızın babasının önünde susması izin sayılır.⁴⁴⁸

İmam Nevevî, Şâfiî mezhebinde en kuvvetli görüşe göre bâkire olan kızın evlilik için müsaade verdiğini ifade etmek üzere sükût etmesinin kâfi olduğunu belirtir.⁴⁴⁹ Zira bir hadîs-i şerifte { *التَّيْبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ وَإِذْنُهَا سَكُونُهُ* } “Dul kadın (evleneceği erkeği seçme hususunda) kendi nefesine velisinden daha önceliklidir. Kızın kendi nefisini ilgilendiren bu dava hakkında izni alınır. Onun izni ise susmasıdır.”⁴⁵⁰ buyrulmaktadır.

Hatîb eş-Şirbînî akıllı ve yaşı büyük dul kadının ancak izni ile evlendirilebileceğini, susmasının kâfi olmadığını söylemektedir.⁴⁵¹ Akıllı ve yetişkin bâkire kızın evlendirilmesi meselesinde onun susmasının müsaadesi anlamına gelip gelmediği hususunda mezhepte iki görüş mevcuttur. Birinci görüş; kızın susması izin verdiği anlamına gelir. Kız, susmanın müsaade edildiği anlamına geldiğini bilmeseye bile bu böyledir. Bu görüş mezhepte kabul edilen görüştür.⁴⁵² Bunun delili de şu hadîs-i şeriftir: { *التَّيْبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ وَإِذْنُهَا سَكُونُهُ* } “Dul kadın, kendisi için velisinden daha fazla hak sahibidir. Bâkire kızdan ise izin istenir. Onun izni susmasıdır.”⁴⁵³ İkinci görüşe göre ise; bâkire kızın dul kadında olduğu gibi müsaade vermiş olması için susması yeterli olmayıp konuşması gerekir.⁴⁵⁴

Görüldüğü üzere İbn Kudâme’nin dul kadının evliliğinde sözüne itibar edilmesi ile bekâr kızın babasının önünde susması meselesinde nisbet ettiği görüşler Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

Günümüzde de sükût etmenin evlenmek istediği halde hayâsından dolayı susan kızların evliliğe rıza gösterdikleri şeklinde anlaşılabiliceği kanaatindeyiz.

⁴⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/45.

⁴⁴⁹ Nevevî, *Minhâc*, 330.

⁴⁵⁰ Müslim, “Nikâh”, 9.

⁴⁵¹ Şirbînî, *Muğni’l Muhtâc*, 12/158.

⁴⁵² Şirbînî, *Muğni’l Muhtâc*, 12/159.

⁴⁵³ Müslim, “Nikâh”, 9.

⁴⁵⁴ Şirbînî, *Muğni’l Muhtâc*, 12/160.

3.13.3. Sözüne itibar edilen kimsenin dul olmasının alâmeti

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinin sözüne itibar edilen dulun helâl ya da haram yolla gerçekleşmiş olması fark etmeksizin sadece fercten cinsi münasebette bulunulan olduğunu kabul ettiğini söylemektedir.⁴⁵⁵

Hatîb eş-Şîrbînî dulluğun meydana gelmesi ve kadının müsaadesinin alınması hususunda kızın bekâretinin fercten helâl ya da haram yolla gitmesinin birbirine eşit olduğunu ifade eder.⁴⁵⁶ Yani bir kızın dul olarak nitelenmesi için helâl ya da haram yolla gerçekleşmesi fark etmeksizin bekâretinin ön taraftan zail olmuş olması gerekir. Bekâretin uykuda ya da uyanırken bozulmuş olması arasında bir fark yoktur. Mezhepte kabul edilen daha doğru görüşe göre kızın bekâretinin fercten cinsi münasebet olmadan şiddetli âdet kanaması, düşme, ihtiyarlık gibi durumlarla zail olmasının bekârete bir etkisi yoktur. Yani bu kız bâkire olarak kabul edilir.⁴⁵⁷

Ulaştığımız kadarıyla Şâfiî mezhebinde de İbn Kudâme'nin nisbet ettiği dulun helâl ya da haram yolla gerçekleşmiş olması fark etmeksizin sadece fercten cinsi münasebette bulunulan olması görüşü bulunmaktadır.

3.14. Nikâhta Bir Şeylerin Şart Koşulması

3.14.1. Nikâhta bâkireliğin şart koşulması halinde kadının bâkire olmadığının ortaya çıkması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin eşinin bâkire olmaması durumunda erkeğin nikâhını devam ettirmesi gerektiği görüşünde olduğunu ifade eder.⁴⁵⁸

Hatîb eş-Şîrbînî bir kimsenin evlenirken bekâretliği şart koşması ve şartın yerine gelmemesi hususunda İmam Şâfiî'nin iki görüşünün olduğunu zikreder. Daha güçlü olan birinci görüşe göre; nikâh akdi geçerlidir. İkinci görüşe göre ise; nikâh akdi geçersizdir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/46.

⁴⁵⁶ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/155.

⁴⁵⁷ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/155.

⁴⁵⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/73.

⁴⁵⁹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/491.

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği eşinin bâkire olmaması durumunda erkeğin nikâhını devam ettirmesi gerektiği görüşü Şâfiî mezhebinde yer alan iki görüşten biridir.

3.14.2. Hür sanılıp evlenilen kadının köle çıkması veya Müslüman sanılıp evlenilen kadının küfür ehli çıkması

İbn Kudâme'ye göre İmam Şâfiî bir kimsenin câriyeyi hür zannedip evlenmesi halinde ondan ayrılma hakkının olmadığı, küfür ehlini Müslüman zannedip evlenmesi halinde de ondan ayrılma hakkının olduğu görüşündedir.⁴⁶⁰

Hatîb eş-Şirbînî bir kimsenin Müslüman ya da hür olduğunu sandığı bir kadınla evlenmesi daha sonra onun kitap ehli ya da evlenilmesi helâl olan bir câriye çıkması halinde İmam Şâfiî'nin kocanın muhayyerlik hakkının olduğu ve olmadığı (en güçlü görüş budur) yönünde iki görüşünün olduğunu zikreder.⁴⁶¹

İmam Nevevî evleneceği kadının hür ya da Müslüman olduğunu zannetmesi ve kadının kendisi ile evlenilmesi helâl olan bir câriye ya da ehl-i kitap bir kadın olduğunun ortaya çıkması halinde Şâfiî mezhebindeki en zâhir görüşe göre erkeğin muhayyerlik hakkının olmadığını belirtir.⁴⁶²

Anlaşılabacağı üzere Şâfiî âlimler İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşe muhalif bir görüş zikretmektedirler.

3.14.3. Bir kimsenin câriyesine “benimle evlenmek şartıyla seni azat ederim” demesinin durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin kendisiyle evlenmek şartıyla azat edeceği bedeli câriyesine mehir olarak belirlemesi durumunda bunu söylese de söylemese de câriyenin azat olacağı ve câriyenin onunla evlenmek zorunda olmadığı görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴⁶³

Ebû İshâk eş-Şîrâzî bir adamın kendisiyle evlenmek üzere câriyesini azat etmesi halinde azat olmanın câriyenin mehri olacağını ve câriyenin o adamla evlenmesinin gerekli olmadığını ifade eder.⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/73.

⁴⁶¹ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/495-496.

⁴⁶² Nevevî, *Minhâc*, 346.

⁴⁶³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/75-76.

⁴⁶⁴ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/197.

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş Şâfi mezhebinde de bulunmaktadır.

3.14.4. Efendinin câriyesiyle evlenmek şartıyla onu azat etmek üzerine anlaşarak onunla evlenmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin azatlık bedelinin mehir olamayacağı lâkin câriyenin zimmetinde kalan miktarı bilip onun üzerine anlaşarak evlenilmesinin sahih olacağı görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴⁶⁵

Ebû İshâk eş-Şîrâzî mehir olarak câriyenin azat edilmesinin şart koşulması durumunda şartın bâtıl, câriyenin azat olmasının ise geçerli olacağını ifade eder.⁴⁶⁶

Tespit ettiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfi mezhebinde de ifade edilmektedir.

3.14.5. Bir kimsenin evinden ve beldesinden çıkarmamak şartıyla bir kadınla evlenmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin evinden ve beldesinden çıkartmamak şartıyla bir kadınla evlenmesi durumunda şartın bâtıl, nikâh akdinin sahih olduğu ancak mehrin bozulduğunu ve mehr-i mislin ödenmesi gerektiği görüşünde olduğunu söylemektedir.⁴⁶⁷

İmam Nevevî nikâh akdinde öne sürülen şartların geçersiz olup nikâh akdinin geçerli olduğunu zikreder.⁴⁶⁸

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfi mezhebinde de zikredilmektedir.

3.14.6. Kadının erkeğe, kendisiyle cinsî münasebette bulunmamasını şart koşması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kadının erkeğe, kendisiyle cinsî münasebette bulunmamasını şart koşması halinde nikâhın maksadıyla çelişen bir şartı ileri sürmüş olacağından akdin fâsit olmasının muhtemel olacağı görüşünde olduğunu söyler.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/76.

⁴⁶⁶ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 4/197-198.

⁴⁶⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/93.

⁴⁶⁸ Nevevî, *Minhâc*, 352.

⁴⁶⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/94-95.

İmam Nevevî nikâh akdinde kadın ile cinsî münasebette bulunmama gibi bir şartın öne sürülmesi halinde nikâhın sahih olmayacağını zikreder.⁴⁷⁰ Ayrıca İmam Nevevî nikâh akdini bir şarta bağlamanın geçerli olmadığını da belirtir.⁴⁷¹

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme tarafından nisbet edilen kadının erkeğe, kendisiyle cinsî münasebette bulunmamasını şart koşması halinde nikâhın fâsit olacağı görüşü Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.14.7. Nikâh akdinden önce tahlîl⁴⁷² şartının koşulması ancak bunun akit esnasında zikredilmeyip buna niyet edilmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kocanın nikâh akdinden önce tahlîl şartını koşması ama bunu akit esnasında zikretmeden buna niyet etmesi durumunda nikâh akdinin sahih olduğu görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁴⁷³

İmam Şâfiî'ye göre tahlîl şartını ileri sürmeye niyet edilmesi lâkin bunun nikâh anında şart koşulmaması halinde nikâh akdi sahih olur. Zira niyet etmek insanın kendi nefsinin ilgilendirir. Bundan dolayı tahlîle niyet hiçbir şekilde nikâhı ifsâd etmez.⁴⁷⁴

İmam Nevevî tahlîl şartının koşulduğu nikâhta akdin bâtil olmayıp şartın fâsit olduğunu söylemektedir.⁴⁷⁵

Hatîb eş-Şîrbînî ikinci kocanın cinsî münasebette bulunup münasebetten önce ya da sonra boşamayı, kadını bâin talak ile boşamayı ya da aralarında evliliğin devamlı kalmamasını şart koşması ve bu şartları nikâh akdi esnasında ileri sürmesi halinde akdin sahih olmayacağını ifade eder. Bu şartların nikâh akdi öncesinde ileri sürülüp akit esnasında zikredilmeyip ancak bu niyetle akit yapılması halinde ise nikâh akdi mekruh olur.⁴⁷⁶

Görüldüğü üzere nikâh akdinden önce tahlîl şartının koşulması ve bunun akit esnasında zikredilmemesi meselesinde İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de ifade edilmektedir.

⁴⁷⁰ Nevevî, *Minhâc*, 352.

⁴⁷¹ Nevevî, *Minhâc*, 328.

⁴⁷² Hurmet-i galîzayı (evlenme haramlığını) ortadan kaldırarak evvelki koca için nikâhı yenilemenin helâl olmasına vesile olan bir muameledir. Bkz. Erdoğan, "Tahlîl", 536.

⁴⁷³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/181.

⁴⁷⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/206.

⁴⁷⁵ Nevevî, *Minhâc*, 338.

⁴⁷⁶ Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/346-347.

3.15. Kısıtlının Nikâhı

3.15.1. Akıl hastası olan kadının nikâhta izni

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'ye göre akıl hastası olan kadının akli başındayken evlenmeye zorlanan biri olması halinde, onu zorla evlendirebilecek velisi tarafından evlendirilmesinin câiz olduğu görüşünde olduğunu ileri sürer. Zira kadın akıllıyken ve rızası olmadığı halde velisinin onu evlenmeye zorlaması câizken, akıl hastası olması halinde onu evlendirmesi de pekâlâ câizdir. Aynı şekilde babanın akıl hastası oğlunu evlendirme hakkı olduğu gibi akıl hastası olan kızını da evlendirme hakkı vardır.⁴⁷⁷

Hâtîb eş-Şîrbînî maslahatı gereği akıl hastası olan kadının velisi tarafından evlendirilebileceğini söylemektedir.⁴⁷⁸

Tespit ettiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği akıl hastası olan kızın velisi tarafından evlendirebileceği görüşü Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

Yine İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin babanın akıl hastası olan küçük kızını hiçbir şekilde evlendiremeyeceğini ama büyük kızını tıp uzmanlarının evlilikten sonra iyileşeceğini söylemesiyle evlendirebileceği görüşünde olduğunu ifade eder.⁴⁷⁹

İmam Şâfiî babanın akıl hastası olan küçük kızını evlendirme yetkisinin olmadığını ifade etmektedir.⁴⁸⁰

Hâtîb eş-Şîrbînî'ye göre akıl hastası olan kız ya da kadın maslahatlarına (menfaatlerine) uyması halinde babası yahut dedesi tarafından evlendirebilir. Zira böylelikle kızın kendisinden müsaade alınabilecek bir hale gelmesi umut edilmektedir. Evlendirilmesinin câizliği hususunda akıl hastası olan kızın küçük ya da büyük, dul ya da bâkire olması, hastalığa yakalanmasının bulûğdan önce yahut sonra olması fark etmez. Akıl hastası olan kız, babası ya da dedesi yok ise küçükken evlendirilemez. Zira baba ve dede hariç başka bir kimsenin zorla evlendirme hakkı yoktur.⁴⁸¹

Akıl hastası kız bulûğ çağına geldiğinde ise onu kimin evlendireceği hususunda mezhepte iki görüş mevcuttur. Daha doğru kabul edilen birinci görüşe

⁴⁷⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/47.

⁴⁷⁸ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/268.

⁴⁷⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/48.

⁴⁸⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/56.

⁴⁸¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/268-269.

göre; bu kızı devlet yetkilisi evlendirir. Zira bu durumdaki kızın malını da o idare eder. Fakat onun, kızın akrabalarının gönlünü hoş tutmak maksadıyla onlar ile istişare etmesi menduptur. İkinci görüşe göre ise; devlet yetkilisinin müsaadesiyle kızı en yakın akrabası evlendirir. Zira yetkili kişinin müsaadesi, kızın müsaadesi gibidir.⁴⁸²

Ulaşabildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme tarafından nisbet edilen babanın akıl hastası büyük kızını yararına ise evlendirebileceği görüşü Şâfiî mezhebinin görüşüyle aynıdır. Akıl hastası olan küçük kızın babası tarafından hiçbir şekilde evlendirilemeyeceği görüşü ise Şâfiî mezhebinde ihtilaflıdır.

3.15.2. Ergen olmayan veya akıl hastası birinin evlendirilmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin erkek çocuğun nefsinin muhafaza etmesi maksadıyla velisi tarafından evlendirilebileceği görüşünde olduğunu ileri sürer.⁴⁸³

İmam Nevevî'ye göre küçük ve akıllı olan çocuğu velisi evlendirebilir.⁴⁸⁴ Hatîb eş-Şîrbînî velinin akıllı olsun veya olmasın küçük kız ve küçük erkek çocuğunu evlendirmesinin zorunlu olmadığını bununla birlikte onları evlendirmesinin câiz olduğunu belirtir.⁴⁸⁵

İbn Kudâme tarafından nisbet edilen erkek çocuğun nefsinin muhafaza etmesi maksadıyla velisi tarafından evlendirilebileceği görüşünü Şâfiî âlimlerin de zikrettiklerini görmekteyiz.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bulûğ çağına gelmiş akıl hastalığı devamlı olan birinin kadınlara yönelik cinsel arzusunun bilinmesi halinde onun hâkim tarafından evlendirileceği görüşünde olduğunu zikreder. Zira bu akıl hastası olan kişinin menfaatine daha uygundur.⁴⁸⁶

Hatîb eş-Şîrbînî akıl hastalığı devamlı olan kimsenin evlenmeye gereksinim duyması halinde evlendirileceğini ifade eder. Bu gereksinim kişinin kadınlara karşı cinsel arzu belirtilerinin ortaya çıkmasıyla anlaşılır. Bu durumda olan akıl hastasını babası, sonra dedesi onlardan sonra da hâkim evlendirir.⁴⁸⁷

⁴⁸² Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/268-269.

⁴⁸³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/50.

⁴⁸⁴ Nevevî, *Minhâc*, 334.

⁴⁸⁵ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/212.

⁴⁸⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/50.

⁴⁸⁷ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/266-267.

Tespit ettiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği akıl hastalığı devamlı olan birinin evlenmeye ihtiyaç hissetmesi halinde onun hâkim tarafından evlendirileceği görüşünün aksine Şâfiî mezhebinde onu ilk önce babası sonra dedesi daha sonra hâkimin evlendireceği görüşü mevcuttur.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bulûğ çağına girmemiş olan akıl hastası çocuğun babası tarafından evlendirilemeyeceği görüşünde olduğunu söyler. Zira babası onu evlendirirse ihtiyaç hissetmediği halde kız tarafına vermek mecburiyetinde kalacağı mehir ve nafaka gibi bazı hakları ifa etmesi lazım gelir. Binaenaleyh bu, baba için geçerli olmaz ve bu durumda babası öteki veliler gibi kabul edilir.⁴⁸⁸

İmam Nevevî akıl hastası olan küçük çocuğun evlendirilemeyeceğini ifade eder.⁴⁸⁹ Hatîb eş-Şîrbînî mezhepte kabul edilen görüşe göre akıl hastası olan küçük çocuğun evlendirilemeyeceğini zira onun bulunduğu durum itibarıyla evliliğe ihtiyaç hissetmediğini söyler.⁴⁹⁰

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüşün Şâfiî fakihler tarafından da ifade edildiğini görmekteyiz.

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bulûğ çağına girmiş olan akıl hastasının kadınlara karşı cinsel arzu belirtileri ortaya çıktığında evlendirilebileceği görüşünde olduğunu belirtmektedir. Çünkü ihtiyacı olmadan evlendirilmesi halinde evliliğin getirdiği sorumlulukları yüklenmesinden dolayı zarara uğramış olur.⁴⁹¹

İmam Nevevî ergen olan akıl hastası çocuğun ihtiyaç hissetmesi durumunda yalnız bir kadın ile evlendirilebileceğini zikretmektedir.⁴⁹²

Hatîb eş-Şîrbînî akıl hastası olan çocuğun bulûğdan sonraki durumuna bakılıp evlenmeye ihtiyaç hissetmesi halinde evlendirilebileceğini ifade etmektedir.⁴⁹³

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bulûğ çağına girmiş olan akıl hastasının kadınlara karşı cinsel arzu belirtileri ortaya çıktığında evlendirilebileceği görüşünü Şâfiî âlimler de zikretmektedirler.

⁴⁸⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/50.

⁴⁸⁹ Nevevî, *Minhâc*, 334.

⁴⁹⁰ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/265.

⁴⁹¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/50.

⁴⁹² Nevevî, *Minhâc*, 334.

⁴⁹³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/265.

Günümüzde de bâliğ olan akıl hastası kimsenin evlenmeye meyilli olması ve evlenmesi durumunda iyileşebileceğinin uzmanlarca araştırılıp teyid edilmesi halinde velilerinin ya da devletin gözetiminde evlendirilebileceği kanaatindeyiz.

3.15.3. Küçük ya da akıl hastası ile evlenme

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin küçük ya da akıl hastası ile mehr-i misilden fazla bir miktar vererek evlenmenin câiz olmadığı görüşünde olduğunu zikreder. Çünkü bu durum başkasının malında değiş tokuş yapmak manasına gelir. Buradaki fazlalık tıpkı onun malını satması gibi mehr-i misil yerine konulan şey üzerine yapılan fazlalıktır ve câiz değildir.⁴⁹⁴

İmam Nevevî küçük çoğunun maslahatı sebebi ile evlendirilemeyeceğini ifade eder.⁴⁹⁵ Hatîb eş-Şîrbînî küçük çocuğun ve akıl hastalığı devamlı olan kimsenin evlendirilemeyeceğini söylemektedir.⁴⁹⁶

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği küçük ya da akıl hastası ile mehr-i misilden fazla bir miktar vererek evlenmenin câiz olmadığı görüşünün Şâfiî fakihlerce de belirtildiğini görmekteyiz.

3.15.4. Sefihlikten dolayı mahcurun⁴⁹⁷ evlenmesinin hükmü

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin sefihin mahcur olması sebebiyle velisinin izni olmadan evlenemeyeceği ve bundan dolayı da tıpkı köle gibi izinsiz bir davranışta bulunamayacağı görüşünde olduğunu zikreder.⁴⁹⁸ Ayrıca bazı Şâfiî âlimlerinin sefih olan birinin ancak velisinin tayin edeceği belli bir kadın ile evlenebileceği görüşünde olduğunu belirtir.⁴⁹⁹

İmam Nevevî sefihlik nedeniyle kısıtlı olan kimsenin kendi nikâhını yapamayacağını ancak velisinin müsaadesi ile nikâh akdini yapabileceğini ya da velisinin onun adına nikâh akdini kabul edebileceğini ifade eder. Velinin evlilik için

⁴⁹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/51-52.

⁴⁹⁵ Nevevî, *Minhâc*, 334.

⁴⁹⁶ Şîrbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/265-266.

⁴⁹⁷ Kısıtlamak; belli bir şahsı, sözlü tasarruflarından men etmek yani o kişinin sözlü tasarruflarını hükümsüz, gayr-i sâbit ve geçersiz saymaktır. Böyle bir kimseye “mahcûr” denir. Bkz. Erdoğan, “Hacr”, 165.

⁴⁹⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/54.

⁴⁹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/53.

müsaade vermesi ve belli bir kadın tayin etmesi durumunda ise sefih başka bir kadın ile nikâhlanamaz.⁵⁰⁰

Hatîb eş-Şîrbînî sefihin evlilik masrafları nedeniyle malının tükenme tehlikesi olduğundan kendi başına evlenemeyeceğini savunur. Bu yüzden o ancak velisinin izin vermesiyle evlenebilir.⁵⁰¹

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin nisbet ettiği sefihin mahcur olması sebebiyle velisinin izni olmadan evlenemeyeceği görüşünü Şâfiî âlimler de zikretmektedir.

3.16. Ehl-i Küfrün Evliliği

3.16.1. İki eşin İslâm'a girme zamanları hakkında ihtilafa düşülmesi hakkında

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin iki eşin Müslüman olma zamanında ihtilafa düşmeleri halinde nikâhın devam edeceği veya nikâhın feshedileceği hususunda iki görüşünün olduğunu söylemektedir.⁵⁰²

Hatîb eş-Şîrbînî'ye göre cinsî münasebetten önce ya da sonra olması fark etmeksizin karı kocanın beraber Müslüman olması halinde evlilikleri devam eder.⁵⁰³

Ulaştığımız kadarıyla İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde tercih edilen iki görüşten biridir.

3.16.2. Putperest bir erkeğin İslâmiyet'e geçtiğinde dört putperest kadınla evli olması ama onlarla cinsî münasebette bulunmamış olması

Cinsî münasebetten önce putperest ya da mecûsi eşlerden birinin Müslüman olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin putperest ya da mecûsi eşlerden birinin veya putperest ya da mecûsi bir kadınla evlenen kitâbî birinin cinsî münasebetten önce Müslüman olması halinde Müslüman olduktan hemen sonra birbirlerinden tefrik edileceği ve bunun boşanma değil fesih olduğu görüşünde olduğunu söyler.⁵⁰⁴

⁵⁰⁰ Nevevî, *Minhâc*, 334.

⁵⁰¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/270.

⁵⁰² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/156.

⁵⁰³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/398.

⁵⁰⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/152.

İmam Nevevî nikâhı altında putperest yahut mecûsi bir kadın olan ehl-i kitap olan ya da olmayan bir kimsenin cinsî münasebetten önce Müslüman olması halinde birbirlerinden tefrik edileceğini zikreder.⁵⁰⁵

Ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de İbn Kudâme'nin cinsî münasebetten önce putperest ya da mecûsi eşlerden birinin Müslüman olmasıyla ilgili nisbet ettiği görüş yer almaktadır.

Eşlerin arasının tefrik edilmesinin erkeğin İslâm'a girmesi ile gerçekleşmesi

İbn Kudâme tefriğin zifaktan önce erkeğin Müslüman olmasıyla gerçekleşmesi ve mehrin doğru bir şekilde belirtilmesi durumuyla alâkalı İmam Şâfiî'nin şu görüşte olduğunu söylemektedir:

Belirtilen mehrin yarısı kadına verilir. Mehrin içki ya da domuz olarak fâsit bir şekilde belirtilmesi halinde mehr-i mislin yarısı kadına verilir. Ayrılığın kadının Müslüman olmasıyla gerçekleşmesi halinde ise kadına bir şey verilmez.⁵⁰⁶

Kadı Ebû Şücâ' bir kadının mehrinin nikâh sırasında tayin edilmesi durumunda onun belirlenen bu mehri alabileceğini ifade eder. Lâkin içki gibi fâsit olan bir mehir tayin edilmişse kadının Müslüman olmadan önce mehri alıp almadığına bakılır; eğer Müslüman olmadan önce mehri almışsa Müslüman olduktan sonra bir şey isteyemez. Şayet mehri almamışsa bu durumda mehr-i misil alabilir. Kadın Müslüman olmadan önce mehrinin bir bölümünü almışsa kalan bölümünü mehr-i misle göre alır. Tefriğin kadının Müslüman olması sebebiyle olması halinde kadın bir şey alamaz. Kocanın Müslüman olması nedeniyle kadın tarafından terk edilmesi ve evliliğinin geçerli olması halinde ise kadın mehr-i müsemmanın yarısını alır. Şayet evlilik geçerli değilse, kadın mehr-i mislin yarısını alır.⁵⁰⁷

İbn Kudâme'nin yukarıda bilhassa mehir hususunda nisbet ettiği görüş ile görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde zikredilen görüş aynı değildir.

Eşlerden birinin zifaktan sonra Müslüman olması

İbn Kudâme eşlerden birinin zifaktan sonra Müslüman olması durumuyla ilgili İmam Şâfiî'nin şu görüşte olduğunu zikretmektedir: Kadının iddetinin bitimine

⁵⁰⁵ Nevevî, *Minhâc*, 340.

⁵⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/152.

⁵⁰⁷ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 342.

kadar beklenir. Diğer eşin Müslüman olması halinde nikâh akdi devam eder. İddet bitene kadar diğerinin Müslüman olmaması halinde ise iki dinin ayrışması anından itibaren eşler birbirinden tefrik edilir ve iddetin yeniden başlamasına da gerek yoktur.⁵⁰⁸

İmam Nevevî erkeğin cinsî münasebetten sonra kadının ise iddet süresi içerisinde Müslüman olmaları halinde evliliklerinin devam edeceğini söyler.⁵⁰⁹

Kadı Ebû Şücâ’ erkeğin cinsî münasebetten sonra ve kadının iddet süresi içerisinde Müslüman olmaları halinde nikâhlarının devam edeceğini belirtir. Kadının iddet müddetinde Müslüman olmaması durumunda erkeğin İslâm’ı kabul ettiği andan itibaren araları tefrik edilir.⁵¹⁰

İbn Kudâme’nin eşlerden birinin zifaktan sonra Müslüman olmasıyla alâkalı nisbet ettiği görüşün Şâfiî âlimlerce de zikredildiğini görmekteyiz.

3.16.3. Dârülharpte⁵¹¹ olan iki eşten birinin Müslüman olduktan sonra dârülişlâma⁵¹² taşınması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî’nin eşlerden birinin Müslüman olması halinde bulundukları beldelerin aynı ya da farklı olması fark etmeksizin nikâhın fesholacağı görüşünde olduğunu söyler.⁵¹³

İmam Şâfiî eşlerden birinin Müslüman olması diğerinin de müşrik olarak kalması halinde bulundukları beldelerin aynı ya da farklı olması fark etmeksizin nikâhlarının fesholacağını belirtir.⁵¹⁴ Zira âyet-i kerîmede { لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ } “Bunlar onlara helâl değildir, onlar da bunlara helâl olmaz.”⁵¹⁵ ve { وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ } “Kâfir kadınları nikâhınız altında tutmayın.”⁵¹⁶ buyrulmuştur.

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme’nin yukarıda nisbet ettiği görüş İmam Şâfiî tarafından da zikredilmektedir.

⁵⁰⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/153.

⁵⁰⁹ Nevevî, *Minhâc*, 340.

⁵¹⁰ Kadı Ebû Şücâ’ , *Gâyetü’l-Ihtisâr*, 340.

⁵¹¹ Ehl-i İslâm ile aralarında müvadaa ve musaleha bulunmayan gayri Müslimlerin ülkesidir. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 3/335.

⁵¹² Müslümanların eli altında, hâkimiyeti dairesinde bulunan yerlerdir ki, ehl-i İslâm, oralarda emn ve eman içinde yaşarlar. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 3/334.

⁵¹³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/157.

⁵¹⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/120-121.

⁵¹⁵ Mümtetine 60/10.

⁵¹⁶ Mümtetine 60/10.

3.16.4. Kâfir erkeğin bir nikâh akdinde ya da farklı nikâh akitlerinde dörtten fazla kadınla evlenip onlarla cinsî münasebette bulunduktan sonra Müslüman olması durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin bir nikâh akdinde ya da farklı nikâh akitlerinde dörtten fazla kadınla evlenip onlarla cinsî münasebet ettikten sonra Müslüman olması halinde dörtten fazla kadını yanında tutma hakkının olmadığı görüşünde olduğunu söylemektedir.⁵¹⁷

İmam Nevevî kâfir olan birinin Müslüman olduğunda nikâhı altında kendisiyle beraber ya da iddet müddetinde Müslüman olan veya ehl-i kitap olan dörtten fazla kadının bulunması halinde bunların arasından dört kadını seçmesi, geri kalan kadınlara da yol vermesi gerektiğini zikreder.⁵¹⁸

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.16.5. Müslüman olduğunda sekiz karısından dört tanesinin Müslüman olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin Müslüman olduktan sonra hac ya da umre için ihrama giren ve ihrama girdikten sonra eşleri Müslüman olan kimsenin nikâhı devam ettirme veya nikâhlanan eşleri belirtme hususunda muhayyer olmadığı görüşünde olduğunu ifade etmektedir.⁵¹⁹

Hatîb eş-Şirbînî erkeğin Müslüman olduktan sonra ihrama girmesi ve o ihramdayken iddet bekleyen karısının Müslüman olması durumu hakkında Şâfiî mezhebinde iki rivâyetin olduğunu zikreder. Esas alınan birinci rivâyete göre; evlilikleri devam eder. İkinci rivâyete göre ise; evlilikleri devam etmez.⁵²⁰

İbn Kudâme'nin Müslüman olduktan sonra hac ya da umre için ihrama giren ve ihrama girdikten sonra eşleri Müslüman olan kimsenin nikâhı devam ettirmede muhayyer olması meselesinde nisbet ettiği görüş tespit ettiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde tercih edilen iki görüşten biridir.

⁵¹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/157.

⁵¹⁸ Nevevî, *Minhâc*, 342.

⁵¹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/161.

⁵²⁰ Şirbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/405.

3.16.6. İki kız kardeşle evli olan kâfir bir kimsenin Müslüman olduğunda evliliğinin durumu

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin Müslüman olması halinde iki kız kardeşten birini seçeceği görüşünde olduğunu söylemektedir.⁵²¹

Hatib eş-Şirbînî'ye göre iki kız kardeş ile evli olan kâfir bir erkek Müslüman olduktan sonra ikisi arasından seçtiği ile evlenir.⁵²²

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bir kimsenin Müslüman olması halinde iki kız kardeşten birini seçeceği görüşü ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.16.7. Anne ve kızın bir olan kocalarının Müslüman olması ve onların ikisinin de birlikte Müslüman olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin anne ve kızın bir olan kocalarının onlarla cinsî münasebette bulunması halinde annenin onun annesi; kızı ise onun üvey kızı sayılacağından ikisinin ona sürekli olarak haram olacağı görüşünde olduğunu zikreder.⁵²³

Hatib eş-Şirbînî kâfir bir erkeğin evli olup cinsî münasebette bulunduğu kadın ve onun kızıyla birlikte Müslüman olması halinde kadın ve kızının bu erkeğe ebediyen haram olacağını söyler.⁵²⁴

İmam Nevevî bir erkeğin Müslüman olduğunda nikâhı altında ehl-i kitaptan bir kadın ile kızının olması ya da anne ile kızın onunla beraber Müslüman olması ve ikisiyle de cinsî münasebette bulunması halinde ikisinin de kendisine ebedi olarak haram olacağını belirtir.⁵²⁵

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşün Şâfiî fakihler tarafından da zikredildiğini görmekteyiz.

⁵²¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/162.

⁵²² Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/409.

⁵²³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/164.

⁵²⁴ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/428.

⁵²⁵ Nevevî, *Minhâc*, 342.

3.16.8. Köle erkek eşin Müslüman olması halinde cinsî münasebette bulunduğu iki eşinin iddetteyken Müslüman olmaları

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinde kocanın (câriye olan) karılarından önce Müslüman olması ve onların daha sonra azat olup nikâhı fesh etmeyi tercih etmeleri durumunda feshin sahih olacağı görüşünün mevcut olduğunu belirtmektedir.⁵²⁶

Hatib eş-Şirbînî'ye göre köle olan bir erkeğin Müslüman olduktan sonra evli olduğu hür ya da câriye eşinin nikâhı feshetme hakkı yoktur.⁵²⁷

Görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde erkeğin cinsî münasebette bulunduğu câriyelerinden önce Müslüman olması halinde onların evliliği fesh etmesi hususunda İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüşün aksi bir görüş ifade edilmektedir.

3.16.9. Hür bir erkek Müslüman olduğunda mülkündeki câriyelerden birinin azat olduktan sonra Müslüman olması, daha sonra diğer câriyelerin Müslüman olmasının durumu

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinde hür bir erkek Müslüman olduğunda mülkündeki câriyelerden birinin azat olduktan sonra Müslüman olması, daha sonra diğer câriyelerin Müslüman olması halinde câriyelerden sadece birini seçebileceği görüşünün mevcut olduğunu zikreder.⁵²⁸

İmam Nevevî Müslüman olan bir erkeğin nikâhında birkaç câriye olması, kendisiyle beraber ya da iddet müddetinde Müslüman olmaları durumunda onlardan bir tanesini seçebileceğini söyler.⁵²⁹

Ulaştığımız kadarıyla Şâfiî mezhebinde de İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş zikredilmektedir.

3.16.10. İki kâfirken erkeğin kadın için belirttiği mehri kadının teslim almasından sonra ikisinin de Müslüman olması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin karı koca kâfirken kadın için belirtilen mehrin helâl ise ayrılığın zifaktan önce gerçekleşmesi halinde mehrin yarısının zifaktan sonra

⁵²⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/165.

⁵²⁷ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/436.

⁵²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/166.

⁵²⁹ Nevevî, *Minhâc*, 343.

gerçekleşmesi halinde ise mehr-i mislin verilmesi gerektiği görüşünde olduğunu zikretmektedir.⁵³⁰

Hatîb eş-Şîrbînî karı koca kâfirken her ikisinin Müslüman olmasından ya da birinin Müslüman olmasından sonra kadının mehri, Müslüman olmadan önce teslim almaması ya da Müslüman olduktan sonra teslim alması durumunda mehr-i misil alacağını söyler.⁵³¹

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kâfir olan karı kocanın Müslüman olmaları halinde kadının mehr-i misil alacağı görüşü Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinde kâfir bir kimsenin Müslüman olmadan önce kadına mehir olarak on domuz verilmesi durumunda bu miktarın toplam sayıya göre yani mehrin altıda biri olarak hesaplanacağı, böylelikle köpek için altıda bir, iki domuzdan her biri için altıda bir olarak hesaplanacağı görüşünün mevcut olduğunu belirtir.⁵³²

Hatîb eş-Şîrbînî kâfir olan bir kimsenin Müslüman olmadan önce karısına köpek vb. helâl olmayan şeyleri mehir olarak belirlemesi halinde Müslüman olduktan sonra bunların mal gibi düşünülüp değerlerinin miktarının hesaplanıp bunun esas alınacağını zikreder.⁵³³

Ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşün aksi bir görüş ifade edilmektedir.

3.16.11. Kocanın dörtten fazla kadın arasında seçim yapmadan önce ölmesi halinde vârislerinin onun yerine seçim yapamaması ve kadınların hepsinin de iddet beklemesinin gerekliliği

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kocanın dörtten fazla kadın arasında seçim yapmadan önce ölmesi halinde vârislerinin onun yerine seçim yapamayacağı ve kadınların hepsinin de iddet beklemesi gerektiği, iddetin en uzun süresinin de dört ay on gün olduğu görüşünde olduğunu zikreder.⁵³⁴ Mirasa gelince; İbn Kudâme, İmam

⁵³⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/170.

⁵³¹ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/411.

⁵³² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/171.

⁵³³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/412.

⁵³⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/158-159.

Şâfiî'nin kadınların hepsinin anlaşılan kadar mirasın dağıtılmayacağı görüşünde olduğunu söyler.⁵³⁵

İmam Nevevî'ye göre erkeğin dörtten fazla kadın arasında seçim yapmadan önce ölmesi halinde hamile olanın iddeti doğum ile beraber biter. Ay hesabıyla iddet bekleyen ve kendisiyle cinsî münasebette bulunulmamış olan kadının iddeti dört ay on gündür. Kur' (temizlik süresi) hesabıyla iddet bekleyen kadın ise kur' ve dört ay on gün arasında en çok olanına göre iddet bekler.⁵³⁶ Erkeğin vefatı halinde miras hususunda bir antlaşmaya varılıncaya kadar kadınların hisseleri bekletilir.⁵³⁷

İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de yer almaktadır.

3.16.12. Zimmî⁵³⁸ bir erkeğin mehri olmaması kaydıyla zimmî bir kadın ile evlenmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin zimmî bir erkeğin mehri olmadan ya da mehri belirtilmeden zimmî bir kadın ile evlenmesi halinde Müslüman birinin nikâhı gibi kadının zifaktan önce mehrin belirtilmesini veya zifaktan sonra ise mehr-i mislin verilmesini isteyebileceği görüşünde olduğunu söylemektedir.⁵³⁹

Hatîb eş-Şirbînî'ye göre zimmî bir erkek ile zimmî bir kadının mehir belirtmeksizin evlenmelerinden sonra kadın mehir alabilir.⁵⁴⁰

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

3.16.13. Kâfirlerin nikâhının, sahih olan nikâhın hükümlerine bağlı kalması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kâfirlerin boşanmasının sahih olduğu görüşünde olduğunu söyler.⁵⁴¹

Hatîb eş-Şirbînî kâfirlerin nikâhlarının sahih olması gibi boşamalarının da sahih olduğunu ifade eder.⁵⁴²

⁵³⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/159.

⁵³⁶ Nevevî, *Minhâc*, 343.

⁵³⁷ Nevevî, *Minhâc*, 343.

⁵³⁸ Lûgatte ahd, eman, zaman, hak manalarını ifade eder. İslâm zimmetini, ahd ve emanını haiz bulunan gayri Müslimlere “ehl-i zimmet” denir. Bunların erkeklerinden her birine “zimmî”, kadınlarından her birine de “zimmiyye” denilir. Detaylı bilgi için bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 3/353.

⁵³⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/171.

⁵⁴⁰ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/413.

⁵⁴¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/172.

İmam Nevevî nikâh akdi yapılmış olan ehl-i kitap bir kadının kaseme, nafaka ve talâk hususundaki hükmünün Müslüman kadının hükmü gibi olduğunu zikreder.⁵⁴³

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kâfirlerin boşanmasının sahih olduğu görüşünü Şâfiî âlimlerin de ifade ettiklerini görmekteyiz. Dolayısıyla nisbet edilen bu görüş sahihtir.

3.16.14. Zifaktan sonra iki eşten birinin İslâm'dan çıkması (mürted olması)

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinde zifaktan sonra iki eşten birinin mürted⁵⁴⁴ olması durumunda iddetin bitimine kadar bekleneceği, mürtedin tekrar Müslüman olması halinde nikâhın devam edeceği, iddet bittiğinde Müslüman olmaması halinde ise eşlerin din farklılığı nedeniyle bâin olarak ayrılacağı görüşünün mevcut olduğunu belirtir.⁵⁴⁵

İmam Nevevî karı kocanın cinsî münasebetten sonra mürted olmaları durumunda ayrılmalarının bekletilip iddet süresi içerisinde İslâm'a dönmeleri halinde nikâhlarının eski hal üzere devam edeceğini, İslâm'a dönmemeleri halinde ise mürted olmalarından itibaren ayrılacaklarını ifade eder.⁵⁴⁶

Kadı Ebû Şücâ' eşlerin cinsî münasebetten sonra mürted olmaları durumunda ayrılmalarının durdurulacağını zikreder. Eğer iddet sırasında tekrar İslâm'a dönerlerse evlilikleri eskisi gibi devam eder. İslâm'a dönmezler ise irtidat ettikleri andan itibaren birbirlerinden tefrik edilirler.⁵⁴⁷

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşü Şâfiî fakihler de zikretmektedir.

⁵⁴² Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/408.

⁵⁴³ Nevevî, *Minhâc*, 339.

⁵⁴⁴ Esasen Müslüman olan ya da daha sonra İslâm dinini kabul eden bir kimsenin sonradan İslâm dininden dönüp başka bir dine intisâb etmesi veya hiçbir din ile mukayyed bulunmayıp inkârı mahza sapmasına irtidat, böyle bir kimseye ise mürted denir. Detaylı bilgi için bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 4/5.

⁵⁴⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/174.

⁵⁴⁶ Nevevî, *Minhâc*, 340.

⁵⁴⁷ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 340.

3.16.15. İki eşin aynı anda İslâm'dan çıkması (mürted olması)

İbn Kudâme, Şâfiî mezhebinde iki eşin birlikte mürted olması halinde hemen ayrılacakları ya da iddetin bitmesinin bekleneceği yönünde iki görüşün olduğunu zikretmektedir.⁵⁴⁸

İmam Nevevî cinsî münasebetten önce karı kocanın her ikisinin ya da ikisinden birinin mürted olması halinde aralarının tefrik edileceğini söyler.⁵⁴⁹

Kadı Ebû Şücâ' cinsî münasebetten önce karı kocanın mürted olması halinde ayrılacaklarını belirtir.⁵⁵⁰

Şâfiî âlimlerin iki eşin beraber mürted olması halinde evliliklerinin devam edeceği görüşünün İbn Kudâme'nin nisbet ettiği iki görüşten biri olduğunu görmekteyiz.

3.17. Köle ve Câriyelerin Evliliği

3.17.1. Bir kimsenin akıllı ve bulûğa ermiş kölesini zorla evlendirmesi

İbn Kudâme akıllı ve bulûğa ermiş bir kölenin efendisi tarafından zorla evlendirilemeyeceği görüşünün İmam Şâfiî'nin iki görüşünden biri olduğunu ifade etmektedir.⁵⁵¹

İmam Nevevî, Şâfiî mezhebinde kabul edilen görüşe göre efendinin kölesini bekâr kalmaya ya da evlenmeye zorlayamayacağını savunmaktadır.⁵⁵²

Hatîb eş-Şirbînî efendinin kölesini evlendirmeye zorlama hususunda İmam Şâfiî'nin iki görüşü olduğunu belirtir. Daha güçlü olan birinci görüşe göre; efendi yaşı küçük olan ve dini başka olsa bile mükâteb⁵⁵³ veya kısmen özgür halde olmayan kölesini evliliğe zorlayamaz. Zira efendinin kölenin karısını boşama yetkisi yoktur ve böyle bir yetkisi olmadığı bir şeye onu zorlayamaz. Ayrıca evlilik köleye bir borç yüklemektir, efendinin zorla kitâbet sözleşmesi yaparak kölesine borç yükleme hakkı olmadığı gibi zorla evlendirerek ona mehir borcunu yükleme hakkı da yoktur. İkinci

⁵⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/174.

⁵⁴⁹ Nevevî, *Minhâc*, 340.

⁵⁵⁰ Kadı Ebû Şücâ' , *Gâyetü'l-İhtisâr*, 340.

⁵⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/56.

⁵⁵² Nevevî, *Minhâc*, 335.

⁵⁵³ Efendisiyle akdi kitâbette bulunmuş olan köledir. Müennesi mükâtebedir. Bkz. Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye*, 3/347.

görüŖe göre ise; efendi, câriyesini nikâha zorlayabildiği gibi kölesini de nikâha zorlayabilir.⁵⁵⁴

Akıllı ve bulûğa ermiş bir kölenin efendisi tarafından zorla evlendirilemeyeceği görüşünün İmam Şâfiî'nin iki görüşünden biri olduğunu söyleyen lâkin diğer görüşten bahsetmeyen İbn Kudâme'nin nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de ifade edilmektedir.

3.17.2. Efendinin bulûğa ermemiş küçük kölesini zorla evlendirmesi

İbn Kudâme efendinin küçük kölesini zorla evlendirmesi hususunda bazı Şâfiî âlimlerinin iki görüşü olduğunu zikreder.⁵⁵⁵

Hatîb eş-Şirbînî efendinin küçük olan kölesini zorla evlendirmesi hususunda Şâfiî mezhebinde iki görüşün olduğunu belirtir. Mezhepte kabul edilen daha kuvvetli birinci görüşe göre; efendi küçük olan kölesini evliliğe zorlayamaz. İkinci görüşe göre ise; efendi küçük olan kölesini zorla evlendirebilir.⁵⁵⁶

İbn Kudâme efendinin küçük kölesini evlendirmesi bahsinde bazı Şâfiî âlimlerinin iki görüşü olduğunu söylemekle beraber bu görüşlerin neler olduğunu zikretmemektedir. Ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde efendinin küçük olan kölesini zorla evlendirebileceği veya zorla evlendiremeyeceği yönünde iki görüş bulunmaktadır.

3.17.3. Ümmü'l-veledin⁵⁵⁷ izni olmadan evlendirilememesi hakkında

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin ümmü'l-veledin izni olmadan evlendirilemeyeceği görüşünde olduğunu belirtir. Çünkü onun köleliği hususunda tasarruf yetkisine sahip değildir. Bundan dolayı kız kardeşinde olduğu gibi onu izni olmadan evlendiremez.⁵⁵⁸

Hatîb eş-Şirbînî üm"mü'l-veledin efendisi tarafından zorla evlendirilebileceğini ifade eder.⁵⁵⁹

⁵⁵⁴ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/284-285.

⁵⁵⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/56.

⁵⁵⁶ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/285.

⁵⁵⁷ Efendisine çocuk doğurmuş olan câriye. Bkz. Erdoğan, "Ümmü'l-Veled", 592.

⁵⁵⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/55.

⁵⁵⁹ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/287.

Görebildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde İbn Kudâme tarafından nisbet edilen ümmü'l-veledin izni olmadan evlendirilemeyeceği görüşünün aksi belirtilmektedir.

3.17.4. Kölenin evliliğinde kadının mehir ve nafakasını efendinin vermesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin mehir ve nafakanın miktarının kölenin vergisi kadar olması durumunda efendisinin değil nafakanın köle tarafından verileceğini, kölenin nafakayı verecek parasının olmaması halinde ise ikisinin birbirinden tefrik edileceği görüşünde olduğunu ileri sürer.⁵⁶⁰

İmam Nevevî kölenin efendisinin müsaadesiyle evlenmesi halinde mehir ve nafakanın efendisi tarafından değil, evlilik akdi gerçekleştirildikten sonra kölenin kazancından verileceğini savunur. Eğer kölenin kazancı yoksa mehir ve nafaka onun zimmetine geçer.⁵⁶¹

Hatîb eş-Şîrbînî efendinin kölesine evlenmesi için müsaade vermesi durumunda onun evleneceği kadının mehir ve nafakasını da üstlenip üstlenmeyeceği hakkında İmam Şâfiî'ye ait iki görüşün olduğunu belirtir. İmam Şâfiî'nin kavl-i cedîdine göre; efendi kölesinin evleneceği kadının mehir ve nafakasını üstlenmez. Zira efendi böyle bir külfetin altına girmez. Şayet efendi mehir ve nafakayı vermek koşuluyla kölesine evlenme müsaadesi vermiş olsa tazmini gerekmeyen bir şeyin tazminini üstlenmiş olacağından bunu yapması lazım gelmez. Efendi kölesinin evliliğinden sonra mehir ve nafakayı üstlenirse, bilinen mehri verir ancak nafakayı vermez. İmam Şâfiî'nin kavl-i kadîmine göre ise; efendi kölesine evlenmesi için müsaade vermesi durumunda mehir ve nafakayı da üstlenmiş olur. Zira müsaade vermesi mehir ve nafakayı da üstlenmesi anlamına gelir.⁵⁶²

Mehir ve nafaka kölenin kendi kazancından verilir. Şayet kölenin çalışıp kazanma fırsatı yoksa kendisine de ticaret yapması için müsaade verilmemişse bu durumda mehir ve nafaka onun zimmetinde bir borç olur.⁵⁶³

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin mehir ve nafakanın miktarının kölenin vergisi kadar olması durumunda nafakanın köle tarafından verileceği hususundaki nisbet ettiği görüşü Şâfiî âlimler de zikretmektedir.

⁵⁶⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/57.

⁵⁶¹ Nevevî, *Minhâc*, 348.

⁵⁶² Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/540-541.

⁵⁶³ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/542-544.

3.17.5. Hür bir kadının kocasını satın alması veya hibe olarak onu alması

İbn Kudâme hür bir kadının kocasını satın alması ya da onu hibe olarak alması durumunda kölenin üzerinde bir borç olması dolayısıyla ona mâlik olduğunda bir malını telef etmesi gibi kölesinin üzerinde bir borcunun kalmaması sebebiyle mehrinin düşeceği görüşünün İmam Şâfiî'nin iki görüşünden biri olduğunu söyler.⁵⁶⁴

Hatîb eş-Şîrbînî köle olan kocasını kadının satın alması halinde mehrin tamamının düşeceğini ifade eder. Zira bu kölenin zimmetinde teslim alınmamış bir alacaktır ve efendinin kölesi üzerinde bir alacağının olması mümkün değildir.⁵⁶⁵

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin hür bir kadının kocasını satın alması ya da onu hibe olarak alması bahsinde nisbet ettiği iki görüşten biri olan mehrin düşeceği görüşü Şâfiî mezhebinde de zikredilmektedir. Diğer görüşün ne olduğu hususunda gerek İbn Kudâme'nin *el-Muğnî* eserinde gerek baktığımız Şâfiî kaynaklarda bir açıklamaya rastlamadık.

3.17.6. Hür kadının kocasını mehri karşılığında satın alması

İbn Kudâme, Şâfiî âlimlerinin hür bir kadının mehri karşılığında kocasını satın almasının sahih olmadığı görüşünde olduğunu zikreder. Zira onlara göre satış akdi nikâhın feshedilmesini ve mehrin düşmesini, mehrin düşmesi de satışın bâtil olmasını gerektirir. Böylelikle satış ivazsız olur ve ivazsız satış da sahih değildir.⁵⁶⁶

Hatîb eş-Şîrbînî'ye göre kadının köle olan kocasını mehri karşılığında satın alması halinde mehrin tamamı düşer. Zira bu kölenin zimmetinde teslim alınmamış bir alacaktır ve efendinin kölesi üzerinde bir alacağının olması mümkün değildir.⁵⁶⁷

İbn Kudâme'nin nisbet ettiği hür bir kadının mehri karşılığında kocasını satın almasının sahih olmadığı görüşü ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.17.7. Erkek kölenin efendisinden izin almadan evlenmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kölenin efendisinden izin almaksızın evlenmesi halinde mehrin onun azat olmasından sonra zimmetinden alınacağı görüşünde

⁵⁶⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/58.

⁵⁶⁵ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 13/71.

⁵⁶⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/59.

⁵⁶⁷ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 13/71.

olduğunu söyler. Zira bu hak, hak sahibinin isteğiyle kesin olan bir haktır ve borç gibi zimmette olur.⁵⁶⁸

İmam Nevevî kölenin efendisinin müsaadesi olmadan evlenmesi halinde nikâhının geçersiz, akdin ise geçerli olacağını zikreder.⁵⁶⁹

Hatîb eş-Şîrbînî mehrin ve nafakanın kölenin kendi kazancından verileceğini, kölenin çalışıp kazanma fırsatının olmaması ve kendisine de ticaret yapması için müsaade verilmemesi halinde ise mehrin ve nafakanın onun zimmetinde bir borç olacağını ifade eder.⁵⁷⁰

Görüldüğü üzere Şâfiî âlimler de İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kölenin efendisinden izin almaksızın evlenmesi halinde mehrin onun azat olmasından sonra zimmetinden alınacağı görüşünün benzerini zikretmektedirler.

3.17.8. Köle kadınla, hür kadınmış gibi evlenip birlikte olması sonucunda çocuğun doğması

Nikâhın aldatılmakla bozulmaması

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin köle bir kadınla hür diye evlenip ondan çocuğu olan kimsenin onu hür sandığı için evlendiğini ancak hür olmaması nedeniyle nikâh akdinin bozulacağı görüşünde olduğunu söyler.⁵⁷¹

Hatîb eş-Şîrbînî Şâfiî mezhebindeki daha güçlü olan görüşe göre aldatılan kişinin nikâh akdinin geçerli olduğunu belirtir.⁵⁷²

İmam Nevevî erkeğin hür zannedip nikâhlandığı kadının kendisiyle evlenilmesi câiz olan bir câriye olduğunu fark etmesi halinde muhayyerlik hakkının olmadığı görüşünün mezhepteki en zâhir (kuvvetli) görüş olduğunu ifade eder.⁵⁷³

Anlaşılabacağı üzere İbn Kudâme'nin nisbet ettiği köle bir kadınla hür diye evlenip ondan çocuğu olan kimsenin, onu hür sandığı için evlendiğini ancak hür olmaması nedeniyle nikâh akdinin bozulacağı görüşün aksine Şâfiî âlimler böyle bir durumda nikâh akdinin geçerli olduğunu söylemektedir.

⁵⁶⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/64.

⁵⁶⁹ Nevevî, *Minhâc*, 335.

⁵⁷⁰ Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/544.

⁵⁷¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/66.

⁵⁷² Şîrbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/500.

⁵⁷³ Nevevî, *Minhâc*, 346.

Köle sanıp evlendiği hür kadından olan çocuklarının (kölelikten kurtuluş) fidyelerini ödemesinin gerekliliği

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kimsenin köle sanıp evlendiği hür kadından olan çocuklarının (kölelikten kurtuluş) fidyesini ödemesi gerektiği görüşünde olduğunu zikreder.⁵⁷⁴ Çocuğun parasının ödeneceği zaman da onun doğduğu andır.⁵⁷⁵

Hatîb eş-Şirbînî aldanmış olan kimsenin doğum anının çocuğa değer biçilecek ilk an olması nedeniyle doğum anının gerçekleşmesiyle birlikte çocuğun değerini ödemekle mükellef olacağını söyler.⁵⁷⁶

Ulaşabildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin bir kimsenin köle sanıp evlendiği hür kadından olan çocuklarının (kölelikten kurtuluş) fidyesini ödemesi gerektiği ve çocuğun parasının ödeneceği zamanın da onun doğduğu an olduğu şeklindeki nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

Mehri ve çocukların değerinde zarar gördüğü miktarı aldatan kişiden istemesi

İbn Kudâme bir kimsenin mehri ve çocuklar için ödemiş olduğu fidye dolayısıyla zarar gördüğü miktarı onu aldatan kişiden isteyebileceği görüşünün İmam Şâfiî'nin kavî-i kadîmi olduğunu belirtir. İmam Şâfiî'nin kavî-i cedîdine göre ise; bu kimse mehri geri isteyemez. Çünkü gasp edilen bir şeyi satın alıp yemesi gibi faydalandığı cinsî münasebet etme karşılığını vermesi gerektiği için mehri geri istemesi doğru olmaz. Çocuğun parasının durumu ise bundan farklı olup bu ödeme bir bedel olmayıp çocuğun hür olması sebebiyle gerekli olmuştur. Bir de çocuğun hür olması babasına değil çocuğun kendisine aittir.⁵⁷⁷

Hatîb eş-Şirbînî mezhepte daha güçlü kabul edilen görüşe göre aldanan kişinin karşılığında kadınla ilişkide bulunmayı elde etmesi nedeniyle mehri aldatan kimseden geri isteyemeyeceğini söyler.⁵⁷⁸ Aldanmış olan kişi çocuğun değerini câriyenin efendisine öder ve daha sonra ödediği bu değeri kendisini aldatan kişiden geri alır.⁵⁷⁹

⁵⁷⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/66.

⁵⁷⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/66.

⁵⁷⁶ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/500.

⁵⁷⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/68.

⁵⁷⁸ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/502.

⁵⁷⁹ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/501.

İmam Nevevî'ye göre kocanın câriyenin özgür olduğu hususunda aldanması ve nikâh akdinin geçerli olduğunun kabul edilmesi halinde bu durum izah edilmeden evvel câriyenin çocukları özgür kabul edilir. Aldanan kocanın câriyenin efendisine çocukların bedelini ödemesi gerekir. Koca ödediği bedelin karşılığını kendisini aldatan kimseden geri alır.⁵⁸⁰

Görüldüğü üzere İbn Kudâme'nin yukarıda nisbet ettiği görüşü Şâfiî fakihler de ifade etmektedir.

Câriyelerle evlenmesi haram olan kişi

İbn Kudâme câriye ile evlenmesi haram olan kişinin onunla evlenmesi halinde nikâhın şartları yerine getirilmediği için aralarının tefrik edileceğini söyler. Câriye ile evlenmesi haram olmayan bir kimsenin nikâhın şartlarının tam olması halinde nikâh akdinin sahih olacağı ve bu durumda kocanın evliliği devam ettirme veya feshetme arasında muhayyer bırakılacağı görüşünün de Şâfiî mezhebinin zâhir görüşü olduğunu zikreder.⁵⁸¹

İmam Nevevî bir kimsenin câriyesinin tamamını ya da bir bölümünü mülkiyeti altına alması durumunda o câriye ile evlenemeyeceğini, evlendiği takdirde nikâhının geçersiz olacağını ifade eder. Câriye ile evlenmesi haram olmayan kimsenin onunla evliliği ise bazı şartlar ile birlikte câizdir.⁵⁸²

Tespit ettiğimiz kadarıyla İbn Kudâmenin yukarıda nisbet ettiği görüş Şâfiî mezhebinde de yer almaktadır.

3.17.9. Bir kadının hür zannederek bir erkek köleyle evlenmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin bir kadının hür diye bir köleyle evlenmesi durumunda nikâhın sahih olacağı görüşünde olduğunu ileri sürer. Çünkü sıfatın farklı çıkması akdin geçerli olmasına mani değildir.⁵⁸³

Hatîb eş-Şirbînî, İmam Şâfiî'nin bir kadının hür zannederek bir köleyle evlenmesi halinde nikâh akdini feshetme hakkının olmadığı görüşünde olduğunu zikreder.⁵⁸⁴

⁵⁸⁰ Nevevî, *Minhâc*, 346.

⁵⁸¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/69-70.

⁵⁸² Nevevî, *Minhâc*, 338.

⁵⁸³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/71.

⁵⁸⁴ Şirbînî, *Muğnî'l Muhtâc*, 12/497.

Ulaşabildiğimiz kadarıyla bir kadının hür diye bir köleyle evlenmesi meselesinde İbn Kudâme tarafından nisbet edilen görüş Şâfiî mezhebinde de bulunmaktadır.

3.17.10. Aldatılan kişi köleyse nikâhı devam ettirme hususunda muhayyer olması

İbn Kudâme aldatılan kişinin nikâhı devam ettirme veya feshetme hususunda tercih yapma hakkının olmadığı görüşünün bazı Şâfiî âlimlerinin iki görüşünden biri olduğunu ifade etmektedir.⁵⁸⁵

İmam Nevevî erkeğin hür zannedip nikâhlandığı kadının kendisiyle evlenilmesi câiz olan bir câriye olduğunu fark etmesi halinde muhayyerlik hakkının olmadığı görüşünün mezhepteki en zâhir görüş olduğunu söyler.⁵⁸⁶

Aldatılan kişinin muhayyer olduğu görüşünün bazı Şâfiî âlimlerin iki görüşünden biri olduğunu zikretmekle beraber bunlardan sadece birini belirten İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bu görüş ulaşabildiğimiz kadarıyla Şâfiî mezhebinde de zikredilmektedir.

3.17.11. Erkek kölenin iki kadınla evlenmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kölenin ancak iki kadınla evlenmesinin mübah olduğu görüşünde olduğunu zikreder.⁵⁸⁷

İmam Nevevî kölenin sadece iki kadını nikâhı altında bulundurabileceğini söyler.⁵⁸⁸

Görebildiğimiz kadarıyla İbn Kudâme'nin nisbet ettiği kölenin ancak iki kadınla evlenmesinin mübah olduğu görüşü Şâfiî mezhebinde de belirtilmektedir.

3.17.12. Erkek kölenin bir câriye edinmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin kölenin efendisinin izniyle câriye edinebileceği veya edinemeyeceği yönünde iki görüşünün olduğunu ifade eder.⁵⁸⁹

Hatîb eş-Şirbînî'ye göre bir kölenin efendisinin müsaadesi olmadan evlenmesi halinde nikâhı geçersizdir.⁵⁹⁰

⁵⁸⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/71-72.

⁵⁸⁶ Nevevî, *Minhâc*, 346.

⁵⁸⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/85.

⁵⁸⁸ Nevevî, *Minhâc*, 337.

⁵⁸⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/86.

Tespit ettiğimiz kadarıyla kölenin efendisinin izniyle câriye edinmesi hususunda İbn Kudâme'nin nisbet ettiği câriye edinebileceği ya da edinemeyeceği görüşlerinden câriye edinebileceği görüşü Şâfiî mezhebinde yer alan iki görüşten biridir.

3.17.13. Mükâtebin kinn⁵⁹¹ erkek köle gibi ancak efendisinin izni ile evlenebilmesi ve câriye edinebilmesi

İbn Kudâme, İmam Şâfiî'nin mükâtebin kinn erkek hükmünde olduğu görüşünde olduğunu zikreder.⁵⁹² Yani mükâteb köleyi efendisi evlendirir.

İmam Nevevî'ye göre Müslüman olan bir kimse mükâteb olan kölesini evlendirebilir.⁵⁹³

Görebildiğimiz kadarıyla mükâteb köleyi efendisinin evlendireceği ile ilgili İbn Kudâme'nin nisbet ettiği bu görüş Şâfiî mezhebinde de yer alan bir görüştür.

⁵⁹⁰ Şirbînî, *Muğni'l Muhtâc*, 12/282.

⁵⁹¹ Rakîk yani halis köle ve câriye demektir. Bazıları, müdebber gibi alınıp satılması câiz olmayan köleler anlamında kullanmışlardır. Bkz. Erdoğan, "Kinn", 306-307.

⁵⁹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/87-88.

⁵⁹³ Nevevî, *Minhâc*, 335.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, insanın içinde doğup büyüdüğü ve hayata ilk adımını attığı bir müessesedir. Toplamların gerek maddi gerekse manevi yönden tekâmülünde hiç kuşkusuz bu müessesenin önemli bir yeri vardır. Zira sağlıklı toplumların temeli sağlıklı ailelerin mevcudiyetine bağlıdır. Ailenin kurulmasının ilk adımı da erkek ve kadını bir araya getiren evlilik bağıdır. İslâm dini insanoğlunun neslinin devamına vesile olan evliliğe ayrı bir önem atfetmiş ve Müslümanlara evliliği tavsiye etmiştir.

Evlilikle ilgili hükümlere Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye’de detaylıca değinilmiştir. Şer’î hükümleri ihtiva eden İslâm hukuku üzerine kaleme alınmış eserlerin muamelât kısmında evlilik münferid bir başlık altında ele alınmış, evliliğin öncesi, devamı ve sonrasıyla ilgili hükümler mezheplerdeki ictihadlara göre ortaya konmuştur.

Bu çalışmada Hanbelî fıkıh doktrininin oluşmasında en büyük katkıyı sağlayanlardan biri olan Ebu’l Kasım el-Hırâkî’nin Hanbelî fıkına dair en mühim eseri ve Hanbelî mezhebinin ilk el kitabı olma niteliğine sahip “el-Muhtasar” adlı eseri üzerine kaleme alınmış şerhlerinden olan Muvaffakuddîn İbn Kudâme’nin kaleme aldığı, dört mezhebin görüşlerini ihtiva eden ansiklopedik eseri “el-Muğnî” nin nikâh bölümünde Şâfiî mezhebine nisbet ettiği görüşler yine Şâfiî mezhebinin bazı temel kaynakları esas alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ele alınan meselelerde yer yer âyeti-i kerîme ve hadîs-i şerîflerden istifade edilmiştir. “el-Muğnî” adlı eserin nikâh bölümünde 118 meselede Şâfiî mezhebine görüşler atfedilmiştir. İbn Kudâme’nin ele aldığı meselelerde Şâfiî mezhebine atıfta bulunduğu bu görüşler bazı Şâfiî kaynaklar ile mukayese edilerek değerlendirilmiştir.

Mezkûr eserin ilgili bölümünde yer alan meselelerde toplam 145 görüş Şâfiî mezhebine nisbet edilmiş olup bu görüşlerin 113’ünün Şâfiî mezhebiyle aynı, 12’sinin mezhepte yer alan iki görüşten biri, 16’sının mezhepteki görüş ile aynı olmadığı, 4’ünün ise mezhep içi ihtilaflı olduğu tespit edilerek ortaya konulmuştur. Bu değerlendirme aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Aynı	İki Görüşten Biri	Aynı Değil	Mezhep İçi İhtilafı
113	12	16	4

Gayret bizden tevfik ise Allah'tandır (c.c) . ﴿وَاٰخِرُ دَعْوَاهُمْ اَنْ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾
“Duaları da, ‘Âlemlerin rabbi olan Allah’a hamdolsun’ diyerek son bulur.” (Yunus,
10)

KAYNAKÇA

- Atar, Fahrettin. “Nikâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 18 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nikâh>
- Atcı, İsa. *Ahmed b. Hanbel’den Gelen Çoklu Rivâyetler (el-Muğnî Örneği)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Aybakan, Bilal. “Şâfiî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 18 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/şâfiî>
- “İvaz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 18 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ivaz>
- Bilmen, Ömer Nasuhi (v.1391/1971). *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılahâtı Fıkhiyye*. 2,3,4,5,6,7 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, İstanbul, ts.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî (v. 256/870). *Sahîh ’ul Buhârî*. Beyrût/Lübnan: Daru’l İbn Kesîr, 2002.
- Çolak, Abdullah. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar yayıncılık, 1. Baskı, 2018.
- Cürcânî, Ali İbn Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf. *Ta’rifât*. trc. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.
- Dede, Nusret. *İbn Kudâme’nin el-Muğnî Adlı Eserinde Usul-u Fıkhnın Kullanımı*. İzmir: Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Ebû Dâvûd Süleyman b. El-Eş’as el-Ezdi es-Sicistânî (v.275/889). *Sünenu Ebû Dâvûd*. thk. Yâsir Hasan, İzzeddîn Dalî, İmâd et-Tîyâr. Beyrût/Lübnan: Risâle Yayınları, 1436/2015.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Yayıncılık, 5. Basım, 2015.
- Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî (v.626/1229). *Mu’cemü’l-büldân*. thk. Ferid Abdü’l Aziz el-Cündî, 2 Cilt. Beyrût: Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, ts.
- Hanafi, Abdulghafar. *İbn Kudâme’nin el-Muğnî Adlı Eserinde Ebu Hanife’ye Nisbet Edilen Görüşlerin Tahkiki (İbadetler Bölümü)*. Konya: Necmettin Erbakan, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

- İsfahanî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Rağib. *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*. trc. Abdulbaki Güneş - Mehmet Yolcu, İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî (v.774/1373). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. çev. Mehmet Keskin. 13 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- İbn Kudâme el-Makdisî. *Delilleriyle Hanbelî Fıkhi el-Muğnî Muhtasarı*. trc. A. Alpaslan Tunçer, 3 Cilt. İstanbul: Karınca ve Polen Yayınları, 2015.
- İbn Kudâme, Ebu Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemâilî el-Makdisî, *el-Muğnî*. 7 Cilt. b.y: Kahire Yayınevi, 1968.
- İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (v.273/887). *Sünenu İbn Mâce*. thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Nuh Hasan Âl Selmân. 1 Cilt. Riyâd/S.Arabistan: Mektebetü'l Maarif, ts.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (v.711/1311). *Lisânü'l Arab*. thk. Âmir Ahmed Haydar. 2,5,12 Cilt. Beyrût: Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, ts.
- Kadı Ebû Şücâ' , Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed el-Asfehanî el-Âbbadanî eş-Şafîî (v.500/1107). *Gâyetü'l-İhtisâr*. trc. Nizameddin Ersöz, İstanbul: Ravza Yayınları, 2005.
- Kahveci, Nuri. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 1. Baskı, 2014.
- Karaman, Fikret vd. *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. İstanbul: Diyanet Yayınları, 2009.
- Karaman, Hayrettin. *İslam Hukuk Tarihi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.
- Kefevî, Ebü'l Bekâ Eyyüb bin Musa el-Hüseyini el-Karemiyyi. *el-Külliyât*. thk. Adnan Derviş - Muhammed el-Mısırî, Beyrût: Risâle Yayınları, 2012.
- Keskioğlu, Osman. *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*. Ankara: Müftüoğlu Yayınları, 1969.
- Kılıç, Recep. *İbn Kudâme'nin Fıkıh İlmindeki Yeri ve el-Muğnî Adlı Eseri*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Koca, Ferhat. “İbn Kudâme, Muvaffakuddîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 18 Nisan 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/İbn-Kudâme-Muvaffakuddîn>

.....“Ravzatü’n Nâzır”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 5 Temmuz 2022. [https://islamansiklopedisi.org.tr/Ravzatü’n Nâzır](https://islamansiklopedisi.org.tr/Ravzatü’n-Nâzır)

Kur’ân Yolu Meâli. haz. Karaman, Hayrettin vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Baskı, 2018.

Luggat. Erişim 18 Nisan 2022. <https://www.luggat.com/inkâh,baras>

Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddîn Abdülazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh (v. 656/1258). *et-Tekmile li-Vefeyâti’n-Nağale*. thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf, 3 Cilt. Beyrût: Dâru’l Risâle, 1401/1981.

Müslim, Ebû’l Hüseyin Müslim b. El-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbü’rî (v. 261/875). *Sahîhu Müslim*. thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Fariyâbî. Riyâd/S.Arabistan: Daru’l Taybe, 1427/2006.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (v.303/915). *Sünenu’n Nesâî*. thk. Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âl el-Şeyh, 1 Cilt. Riyâd/S.Arabistan: Daru’s Selâm, 1422/2001.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (v.676/1277). *Minhâc*. trc. Mithat Acat, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2003.

Safedî, Ebû’s-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh (v. 764/1363). *el-Vâfi bi’l-Vefeyât*. thk. Dorothea Krawulsky. 17 Cilt. Beyrût: Dâru’s Sâder, 1411/1991.

Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib, 6-8 Cilt. Beyrût: Daru’l Vefâ, 1422/2001.

Şîrâzî, el-Mühezzeb, Ebû İshâk Cemalüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf, *El-Mühezzeb fi fıkhi’l İmam eş-Şâfiî*, IV, thk. Muhammed Zuhaylî, 4 Cilt. Beyrût: Daru’l Kalem-Dimeşk, Daru’l Şâmiyye 1417/1996.

Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hâtib (v.977/1570). *Muğni’l Muhtâc*. trc. Soner Duman, 12,13,14 Cilt. İstanbul: Mirac Yayınları, 1. Baskı, 2014.

- Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre et-Tirmizî (v.279/892). *el-Câmiu's Sahîh* (Sünenu Tirmizî). 3 Cilt. Beyrût/Lübnan: Dâru'l Kitabu'l İlmiyye, 1987.
- Yaman, Ahmet. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 14. Baskı, 2015.
- Yavuz, Yusuf Şevki. Avcı, Casim. “İbnü'l Cevzî, Ebü'l-Ferec”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Temmuz 2022. .
[https://islamansiklopedisi.org.tr/İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec](https://islamansiklopedisi.org.tr/İbnü'l-Cevzî-Ebü'l-Ferec)
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (v.748/1348). *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Muhyî Hilâl es-Serhân. 22 Cilt. Beyrût: Dâru'l Risâle, 1406/1986.
- Zuhaylî, Vehbe. *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*. trc. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, 9 Cilt. H.Fehmi Ulus, Abdürrahim Ünal, Yunus Vehbi Yavuz, Nurettin Yıldız, İstanbul: Risâle Yayınları, 1994.